

MLADIKA

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI

Štev. I.

1924

Letnik V.

Slikal Ludvik Firlé.

Odpusti nam naše dolge ..

(Stara pinakoteka v Monakovem.)

Zadnja na grmadi.

Zgodovinska povest. — Fr. Jaklič.

Napisal sem povest, ki se je vršila na ribniških tleh, ko se je pisalo 1701 po rojstvu našega Gospoda. Zajeta je iz aktov, ki so jih pisali pri cesarski krvavi sodbi meseca malega in velikega travna istega leta v ribniški graščini in kateri spisi so shranjeni v našem deželnemu muzeju. Anton Lesar, katehet in učitelj slovenščine na ljubljanski višji realki, ki je izdal l. 1864 spis »Ribniška dolina na Kranjskem«, je v svoji knjigi, in sicer v XII. oddelku, priobčil pod naslovom »Poslednja čarovniška pravda v Ribnici« v slovenskem jeziku zapisnike te pravde. Tam pove, da jih je poslovenil tedanji graščak, iskreni rodoljub Karel Rudež.

Časi, v katerih so se vršili dogodki, ki sem jih napisal po vrsti, so bili slabi. Ljudje si še niso bili opomogli od turških navalov, cesar Leopold se je vojskoval s Francozi za dediščino v Španiji, po deželi so hodile naborne komisije s svojimi bobnarji in nabirale vojake »za cesarja« z denarjem in s silo. Zemlja je pa slabo rodila. Kar je po ribniški dolini ostalo za pomladanskim mrazom in črvom, so vzele jesenske povodnji, ki so redno zalivale dolnji konec doline. Kmet, ki je sejal žito po hrovaških in goričevskih njivah in ga usipal iz pesti na gosto, se je potem čudil, ko je videl, kako redko je žito, koliko je praznih lazov na obdelani njivi. In ko je žalosten hodil ob njivah in računal, kako nedostaten bo pri-

delek, je ugibal, zakaj je žito tako redko in slabo. In takrat se je spomnil na jate ptičev, ki so se ob setvi zgrinjale po njivi za njim in pred njim. In toča in povodenj in druge uime tudi niso prišle kar tako. Šepetati so si začeli skrivaj in kesneje so vpili na glas: Ta hodi na Klek in ona je zaznamenovana na plečih. Kar očito so kazali za njimi.

Kaščo so imeli v Kadlovcu.* Tja doli so tovorili leseno in lončeno robo, nazaj pa turščico in drugo žito. Davki so bili strašni. Še celo dekla je morala dajati na leto šest grošev davka od svojega zaslužka. Po cerkvah so pobrali srebrno in zlato posodo za vojno. Draginja je bila neznosna. Za mero soli je bilo treba dati dve meri žita in hitro je bilo treba zamenjati, dokler ni tovornik vreče zavezal in šel ž njo naprej. Kdor ni tovoril ali sicer kupčeval, kdor ni znal izdelovati blaga, kakršno se je tržilo, ni imel 'božjega' v žepu.

Gostilne so bile pa le polne. Tovornik je lahko zaslužil, lončar je hitro prodal svoje izdelke, rešeta so šla dobro izpod rok in tudi žlice in škafi.

Tržan ni baš stradal. Tovorniki in drugi potujoči obrtniki so mu dajali zaslužka, tako da je bila trška 'župca' še precej mastna in obilna tudi takrat, ko je bil kmečki ričet silno redek in pust.

1. Na sramotnem kamnu.

Na beli ponedeljek je bil v Ribnici semenj. Sejmarji iz oddaljenih krajev so bili prišli že zadnje dni pred sejmom s svojim blagom. Črnopolti Poljanci v belih oblekah od hrvaške granice so pritorovali na majhnih konjičih turščice, pšenice in drugega žita, ki so ga naložili v Kadlovcu. Od iste strani so prihajali tudi tovorniki z vinom, ki so ga dobili v metliških vinogradih in iz bližnje Hrvaške. Skozi gorenji konec doline so prihajali s svojim blagom laški trgovci. Imeli so najete tovornike, da so jim s konjiči prenašali robo s semnja na semenj. Prinašali so barvano volneno blago, rute in mušelin, židane trakove in sukno iz Padove, pa tudi dišave in lepo opremljene pasove. V ličnih usnjatih torbicah, ki so jih imeli pripasane navadno na golem životu, so pa imeli tudi prstane in uhane, ki sicer niso bili vedno pristno zlato, a se je vendar vselej dobro spečalo, navadno skrivaj premožnim hčeram iz trgov in gradov. 'Kozjebradec' je jezdil na visokem konju v zložnem sedlu. Svojo pernato posteljo je imel zloženo in pritrjeno zadaj na sedlu, da se je lahko naslonil nanjo, ko je z visokega mesta motril z zaspanimi očmi bedne tovornike in njihove še bednejše konjiče, ali je pa dremal. Istočasno ž njim so prihajali Čiči, visokorastli in koščeni. Njihovi konjiči so bili otovorjeni z mehovi, v katerih je bilo olje, ki je rastlo na obmorskih bregovih, sladka brežanka, tudi vinski jesih. Pa Čiči niso

hodili prazni za svojimi konjiči, temveč so nosili še ogromne mehove, napolnjene s soljo, ki so jo dobili v solnih skladiščih ob morju ali spotoma v Cerknici in drugod, kjer so bile solne zaloge. Znoj so si brisali z rokavom, a gole prsi so se jim svetile kot z oljem namazan baker. Čič, ki je tovoril, je trgoval na svoj račun. — Od Lašč doli so pritorovali gorenjski fužinarji, ki so imeli v skrinjah žeblje in železno orodje, v omotih kose in srpove. Konje so gonili sami. Kdor je imel več tovorov, je imel s seboj hlapca. Širokoplečim in okrogloličnim Gorenjcem se je poznalo, da jih obrt dobro preživlja. Od Gotenic sem pa so prihajali Bajtarji, otovorjeni s podolgotimi brentami. V brentah je bilo naloženo sadje, ki je rastlo na morskih otokih: smokve, rožiči in sladko grozdje, ali pa blago iz reških botež, katero so zamenjavali za rumeno maslo, ki so ga prodajali v Reki in drugih mestih ob morju za beneško srebro.

Na semanji dan je pa pritiskala bližnja okolica. Na vse zgodaj, so prišli Dobrépoljci in Krajincanje, visokorastli, zgovorni ljudje, nesoč na semenj maslo, kože polhov in lisic, goneč govedo in koze. Bradati Kočevarji s kozjimi čredami ter govejo živinico, le malo večjo kakor je drobnica, so se vsipali na spodnji konec trga. Oprtiv so nosili kože lisic, jazbecev, kun, polhov in druge zverjadi, katere je bila polna okolica njihovih selišč. Vso zimo so lovili in nastavljali, a sedaj so nesli na veliki semenj, da prodado dragocene mehove laškimi in nemškimi kupcem, ki jih spečajo potem v laško deželo in na Francosko ter na obale Severnega morja, kjer jih predelajo umetni krznarji v dragocena oblačila. Lončarji so pripeljali na kolcih svoje zaloge, kolikor so jih imeli, a vaščani izpod Velke gore, s Slemenov in iz Lašč so prihajali z leseno robo. Vso zimo so obdelovali neizčrpne zaklade gozdnega lesa, narejali najraznovrstnejše orodje in posodo. Sedaj neso na trg, da zamenjajo robo za zrnje in usnje, za sol in platno ter morda dobe še kak groš. Lejte jih, kako gredo! Kako majhni so možje v primeri z visokimi krošnjami, ki jih nosijo optane! Kolika bremena imajo na glavi njih žene! Sinovi nosijo krošnje, hčere so vse obložene z robo in manjši otroci vlečejo kolca, na katerih je navrhana posoda. Tu rešeta, tam škafi, brente in putrhi, iz katere vasi je pač krdelo, ki je hitelo v semenj.

»Preveč ste se obložili,« so ogovarjali prehitvajajoči zaostale.

»Ne vem, ali nam je narejeno ali ka-li. Kar ne moremo naprej. Kakor bi imeli noge zvezane! Bog se nas usmili!«

Nekaj nevoščljivosti je bilo v besedah zaostalih, ki so z grenkim občutkom zrlji za onimi, ki bodo prej na mestu in na ugodnejših prostorih.

Že v zgodnjih dopoldanskih urah je bil trg poln sejmarjev. Na trgu pred gradom so bili razložili to-

* Kadlovec = Karlovec.

vore ob eni strani tovarniki s soljo, ob drugi pa tovarniki z žitom. Preden so postavili blago na prodaj, so oddali tržnim colnarjem za »štungelt' po meri od tovara. Ob pokopališču so imeli razpostavljeno leseno posodo Górenjci in Slemenci. V spodnjem koncu trga so imeli Dólenjci svojo robo, ki je »pela kakor zvon«. Ob kapelici sv. Rožnega venca so imeli svoj prostor platnarji, ki so prodajali pa tudi kupovali od kmetic, ki so prinesle na prodaj izdelke pretekle zime. O, kako dolge so bile »žive lehti', ko so merili kupljeno platno, kako kratke, ko so ga prodajali! Ob obeh straneh ceste, ki vodi skozi trg, so pa stali v dolgi vrsti štanti, pokriti z belim platnom, tudi nepokriti, ako je bilo blago tako, ki mu ne škodi nekoliko dežja ali solnca. Tam so razstavili blago domači klobučarji, krznarji in strojbarji. Vmes so razkazovali Lahí svojo bleščečo robo in bele zobe. Gorenjski kovači so ponujali vsakovrstne žeblje, sekire in motike, pasti za zverjad in čekane ter vse orodje, katerega ni mogel nadomestiti les. Debeli srebrni gumbi na črnih telovnikih so pričali, da je njihova trgovska obrtnost dobičkonosna. In tako se je dobilo na semnju vse blago, ki ga je premogla dežela ali je prišlo iz dežel ob morju. Po trgu gori in doli pa je valovila pestra množica sejmarjev. Znani iz prejšnjih sejmov, sorodniki iz oddaljenih krajev, mešetarji in trgovci so se glasno pozdravljali.

Nič manj živahno ni bilo na živinskem semnju onstran vode, na Mlaki. Mešetarji so s kletvicami in psovkami delali kupčije, koze so meketale, živina mukala. Kozje črede so razširjale oster duh, ki pa ni presedal onim, ki so imeli vsakdanji opravke s kozami.

»He-e! Mrkaj! Vrag te podišal! Daj mir!«

Tržani so imeli okna, obrnjena proti kozjim čredam, zaprta.

Veliko ropota je povzročal vojaški bobnar, ki je hodil po trgu in zdaj pa zdaj udaril na boben močno, da je preglušil sejmarsko viko in šumenje. Spremljali so ga vojaki v rdečih hlačah in belih kamižolah. Dva sta imela dolge konjeniške sulice, na katerih so bile pripete zastavice v cesarskih barvah. Kadar se je bobnar ustavil, sta ga vzela na sredo in uprla sulice na tla, sicer sta hodila s povešenima sulicama pred bobnarjem in mu brezobzirno delala pot skozi gnečo. Druga dva vojaka sta imela opasane palaše in sta bila poleg samo zato, da sta dražila ženske in nagovarjala fante.

In še en vojak je hodil ž njimi opasan s palašem, ki mu je iz nedrij gledal kos papirja. Ko je bobnar nehal in so ljudje v krogu stali okrog njih, je vzel iz nedrij papir in začel razglašati po nemško, a potem je povedal »po kranjsko pefel gospoda obrsta«, ki pravi, »da gnadjivi gospod cesar vodijo vojsko s Francozi in nabirajo soldate. Kdor nima grunta ali babe, se mora postaviti pod mero. Melda se pri go-

spodu obrstu, ki imajo v gradu svoj kvartir. Tam se vpiše in dobi na roko denar.«

In potem so šli vojaki z bobnarjem naprej in čez nekaj časa je zopet pel boben in je klicar razglašal »pefel gospoda obrsta« in so vojaki nagovarjali mladeniče in lovili dekleta, ako so se preveč brezskrbno postavljale v ospredje med gledalce.

To se je ponavljalo ves dan. Uspeha ni bilo posebnega.

»Cesar naj se sam vojskuje s Francozi,« so si mislili mladeniči. »In obrst naj postavi svojega psa pod mero, denar naj pa obdrži.«

Le malokdo se je javil. Bili so le lahkomišelní mladeniči, katere je premamila bleščeča uniforma ali ki so vedeli, da jih graščina gotovo z doma potisne, pa taki, ki so imeli hudodelstvo na vesti in so se z begom k vojaštvu odtegnili sodbi; jeznoriti pobalini, ki so živeli v sporu z domačimi in so se polakomnili ponujane denarja, da so lažje pijančevali.

Ko se je po zadnji maši ob enajstih izpraznila še cerkev, v kateri so se že od ranega jutra brale svete maše in so pobožni sejmarji od blizu in daleč napolnjevali prostorno cerkev, je bilo na semnju najbolj živahno. Sklepali so kupčije pri vseh štantih. Prodajalci so hvalili blago, kupci pritiskali ceno. Kdor je bil že nakupil, je pa še hodil po semnju, iščoč znancev in prijateljev, da bi šli v gostilno.

V istem času pa nastane v spodnjem koncu trga velik vrišč in krik, jokanje in vpitje. Naenkrat je nastala velika 'gneča na cesti, po kateri so štirje biriči pehali pred seboj žensko, ki je jokala na ves glas, vila roke in prosila: »Pustite me, jaz nisem ničesar naredila. Nikoli nisem bila na Kleku!« Vrgla se je na tla in se ni hotela premakniti: »Usmilite se me, ljudje božji! Mojih otrok se usmilitel! Kje je moj mož?«

Biriči pa niso smeli imeti usmiljenega srca. Suvale so jo, da je vstala, in jo pehali pred seboj, dokler se ni zopet vrgla na tla.

»Ne grem, pa ne grem. Pustite me! Usmilite se me! Jezus, Marija! Moji otroci! Kaj sem pa naredila?«

Biriči so imeli dosti dela, da so jo pregnali zopet nekaj dalje.

»Kaj pa je naredila? Reva!« so ljudje sočutno vpraševali in jo pomilovali.

»Boste že videli,« so odgovarjali biriči. »Ni tako nedolžna, kakor se dela.«

V tropu, ki se je motal in prerival za eskorto, so posamezniki dvigali pesti in slišali so se glasovi:

»Vidite jo! Še eno so prijeli! Točo je delala. Ti hudičeva baba, til!«

Vmes so se pa razlegali jokajoči otroški klici: »Matil! Matil! Naša matil! Izpustite jih! Oče, pomagajte! Oče!«

Sejmarji so se umikali na obe strani in radovedno zrlí, sočutno vpraševali: »Kaj pa je naredila?«

»Coprnicá je!«

»Izpustite revol! Kaj pa more baba narediti!« so se oglašali posamezniki.

»Kaj? Izpustiti jo? To, ki točo dela?« so odgovarjali iz krdela in prigovarjali: »Hitro jo zaprite, dokler ne dobi pomoči! Le v kejho! Pa na grmadol!«

Ženska se je zopet vrgla na tla, jokala in vpila: »Ne grem, pa ne grem! Pustite me!«

Biriči so si zastoj prizadevali jo vzdigniti in spraviti naprej.

»Kar primimo jo in nesimo,« je zavpil močan dedec iz krdela in se pognal k biričem. »Sam jo nesem, ako ni drugače.«

Ženska je kričala in otepala z rokami, ko so jo prijemali, a vse zaman. Bilo je preveč rok, ki so posegle po njej. Tedaj pa z vsemi močmi zavpije: »Pomagajte! Pomagajte! Gregor! Gregor! Reši me, Gregor!«

Ljudem se je ženska pač smilila in pomagali bi ji bili, ako bi ne bila coprnica, ki je s hudičem v zvezi.

Tam »Pod jablano« so imeli robo lončarji iz Nemške vasi. Med njimi je bil Krznič z dvema dečkoma, ki sta pomagala očetu razpostavljati blago in sta pazila na ženske, ko so prebirale posodo. Kupca je bilo dosti. Zlasti Krajinčanke iz Strug in tam čez so poznale Krzniča, ki je tovoril z lonci po onih krajih; in pritiskale okrog njega.

»Ni Vas nič več k nam! Kaj smo se Vam zamerili,« so ga ogovarjale ženske. »Balite skoraj!«

Krznič se je šalil z znankami. Obetal jim je, da pride tudi tja s piskri, ko bo dovolj velike napravil, zakaj v Krajini imajo velike peči in so velike ženske, pa morajo biti tudi piskri veliki.

Tedaj mu je priletel na ušesa obupni glas žene, da se je kar zganil.

»Jezus! Moja ženska! Kaj ji je?« je jeknil prestrašen, se ozrl na cesto, in ko jo je ugledal, izpustil skledo in skočil v gnečo na cesti. Kar metal je na desno in levo ljudi, ki so mu bili na poti.

»Kaj pa hočete moji ženski?« je zavpil in položil roko na ramo bližnjemu biriču. »Ali je ne izpustite takoj?«

»Ljubi moj mož! Reši me!« je zajokala žena. otroci so pa zagnali krik: »Oče! oče! oče!«

Birič mu je nastavljal bodalo in rekel: »Se tebe zvezemo in odpeljemo!«

Ko se je Gregor pognal, da bi dosegel ženo in jo rešil, je poseglo polno rok, biriških in drugih, da so preprečili njegovo namero.

Gregor se jih ni mogel otresti. Obupno je vzklikal: »Lucija, beži! Kar ugrizni ga! Kaj pa je naredila?«

Tedaj se je pa oglašil njegov sosed Kovač: »Kaj se delaš nevednega? Na Klek je hodila!«

»Moja baba? Nikoli! Nikoli! Izpustite jo! Nedolžna je!« Silil je za njo, pa ni mogel naprej, ker so ga krepko držali.

Nekateri so se zakrohotali in drugi se je oglašil: »Tako je nedolžna, kakor vsaka taka!«

»Krvavi rihtar bo resnico dognal!« je vpil Kovač. »Sedaj vem, zakaj mi je lani krava poginila.«

»Kaj ni bila bránjak požrla?« ga je zavrnil Gregor razdražen.

»Za vrtmi tudi ni nič rastlo, koder je tvoja baba hodila,« se je oglašil drugi. »Sedaj je vse očitno!«

»Prav ta prava je! Coprnica!« so vpili drugi. »Na grmadi naj se scvre, hudičeva dekla! Le hitro na rihto ž njo!«

»Ljudje božji! To ni res! Zmotili ste se! Izpustite jo! Moja žena je! Svojo dušo zastavim, da ni coprnica. Nikoli ni bila na Kleku. Lucija! Lucija! Lucija! Reši se!« je vpil Gregor brezupen, ko je spoznal, česa so obdolžili njegovo ženo, in izprevidel, v koliki nevarnosti je njeno življenje. »Otroci, pomagajte materi!«

Sam je napenjal vse moči, da bi se otresel ljudi, ki so ga zadrževali, da ni mogel planiti k ženi med biriče.

Ti so pa na pol nesli, na pol vlekli njegovo ženo, ki je vpila in klicala na pomaganje, jokala in tarnala, trgala in grizla, kogar je mogla.

Tako so prišli na trg, do sramotnega kamna, ki je stal pred gradom. Tedaj je prevpil nekdo vso množico:

»Na kamen ž njo!«

»Alo, na kamen! Vsi naj jo vidijo!« so mu pritrdili drugi in biriči so jo postavili na kamen, na katerega so sicer postavljali le tatove in vlačugarje.

»Pa naj jo vidijo!«

Tako so jo brez obsodbe postavili na sramotni kamen. In ko se je zgrudila, so jo zopet postavili in držali z rokami, da so jo videli sejmarji.

»Lejte jo! Lejte coprnico!«

Lucija si je z rokami zakrila obraz. In ko so ji suroveži roke trgali z obraza, je nagnila predse glavo, in ker ni imela več rute na glavi, so se ji usuli razpleteni lasje čez obraz.

»Pokažite, kje je zaznamenovana! Razgalite jo!« so vpili vse vprek.

Lucija se je upirala novim napadom, grizla in suvala one, ki so hoteli potegniti obleko ž nje.

»Gregor! Gregor! Pomagaj!« je ponavljala venomer. »Človek krščanski, reši me! Pomagajte, ljudje božji!«

Mož ni mogel do nje. Sto rok se je stegnilo po njem, ko se je pognal proti nji. Živa stena se je pomikala pred njim, ki je ni mogel podreti. Znoj mu je tekkel po obrazu, moči so pojemale.

»Žena... coprnica... ječa... tezalnica... rablji...« Otroci so jokali in klicali očeta in mater.

Vse to mu je živo stopilo pred oči, stiskalo mu srce in ga sililo: »Reši jo! Reši jo!«

Gregor se je zopet pogнал, da je podrl nekaj ljudi in jih celo vrsto pustil za seboj, pa je padel in kopica ljudi se je navalila nanj.

Obupni klici ženini so ga spravili zopet kvišku. A vse zastoj! Na »kamnu« so jo držali, a on ni mogel do nje. Klicala ga je na pomoč, a pomagati ji ni mogel.

»Usmilite se je, saj ste ljudje!«

Ozrl se je poln obupa po ljudeh, ki so ga zrl brezsrdno in topo.

»Pusti babo, boš pa drugo dobil!« mu je rekel nekdo in sto se jih je odurno zasmajalo.

»Otrok se usmilite!«

»Za njo naj jih pomečejo v ogenj. Zatre naj se coprniški zarod!«

Ko vse prošnje niso nič izdale, je Gregor začel klicati pekel na pomoč. Odpre naj se in požre vse, ki so brez srca. A takoj potem je obrnil oči v nebo in obupno klical:

»Jezus! Križani! Usmili se me! Reši jo! Ti jo reši! Ti veš, da ni coprnica! Reši jo, reši!«

Na trgu je prenehalo sleherno barantanje. Sejmarji so pritiskali od vseh strani na trg, da bi videli, kaj se godi. Prodajalci so pustili štante in prišli bliže, okna v hišah so se odpirala, iz gostiln so prihajali radovedneži. Gledalcev je bilo glava pri glavi. Množica je valovila sem in tja kakor morje. Obupni klici moža in žene so tonili v kričanju in krohotanju zbesnelih preganjalcev.

Tuji sejmarji so mislili, da so zalotili tatove, ki so zmikali sejmarjem mošnjčke in odpirali pasove.

Ženskam se je smilila žena na kamnu, vsa razmršena in obupana, v pesteh trdosrdnih, sirovih biričev.

»Reva! Kaj pa je naredila? Pustite jo, saj ima dušo! Psi!«

Na pragu svoje hiše pride pogledat gostilničar Miklovc, čigar hiša z gostilno je bila najbližja kraju, kjer se je godil ta prizor. Bil je sosed tedaj vsemo-gočnega gradu. Gostje so pustili pijačo in tiščali glave v malih oknih ali pa šli past radovednost pred hišo. Tedaj je stopil za njimi, da bi videl, kaj se godi.

Ženske na kamnu ni mogel spoznati, pač pa je spoznal po glasu lončarja Gregorja.

»Kaj pa je ta naredil,« je vprašal osupel; »ali je tat?«

Nato je posluhnil. In ko je razložil posamezne vzklike iz množice in celo spoznal po glasu one, ki so vzklikali, je srdit zavpil:

»Sramota! Na semanji dan vlačite v ječo nedolžne ženske. Pred vsem svetom odkrivате našo zaslepelost!«

Mož je bil iznenaden. Bil je že večkrat priča, kako so prignali mimo vogala njegove hiše biriči žensko, ki je bila obdolžena copranja, in jo vlekli v grad. In za njimi je drevila besneča drhal, kličoča: »Smrt coprnic! Na grmado ž njo!«

Tudi je videl, kako so ljudje sami prignali in privlekli nesrečno žrtev v grad, kjer jo je čakala tezalnica in obsodba.

Ko je pa zapazil nesrečnico, ki še ni bila obsojena, na kamnu, se je pogнал med ljudi, ter se s silo in prošnjami preril do besneče množice, ki se je prevrivala okrog kamna.

»Ali je to pravica? Ta še ni bila sojena, pa ste jo postavili na kamen,« je zavpil na vso moč, da je prevpil hrum in šum. Za hip je divjanje ponehalo in biriči so se osupli ozrli vanj.

Ko je nesrečnica na kamnu zaslišala znani glas in uzrla Miklovca, je stegnila roke proti njemu in proseče zaklicala:

»Oče Miklovi! Rešite me! Rešite me!«

»Ne delate po postavi!« je zagrozil Miklovc biričem. »Kdo vam jo je ukazal postaviti na kamen? Kdaj je bila obsojena?«

Biriči so se spogledali in njihov poveljnik ga je zavrnil: »Cesarski sodnik je ukazal jo prijeti!«

»Pa ne postaviti na kamen!« ga je prekinil jezno Miklovc.

Roke biričev so omahnile.

»Mi smo jo obsodili! Coprnica je!« so vpili okrog njega ljudje.

»Sodba je taka, da pride vsaka na grmado, ki je coprnica!« je zavpil Kovač, ki se je bil preril do kamna, in nadaljeval: »In njen prah naj se razprši na vse vetrove. Meni naj jo dado na nakovalu!«

Množica je začela tuliti, kar je dalo Kovaču pogum, da je vpil:

»Tudi tisti naj bodo obsojeni, ki zagovarjajo in pomagajo coprnicam. V zvezi so z njimi! Coprniki so! Tudi tebe bi bilo treba prijeti!«

Miklovc je spoznal nevarnost, vendar je še dejal biričem:

»Zatožil vas bom, da delate proti postavi! Peljite jo tja, kamor je ukazano!«

Te besede so streznille biriče, da so jo potegnili s kamna.

Miklovc pa je dejal Kovaču: »Norec! Ti bi lastno mater na grmado spravil.«

»Sodba mora biti za vse enaka!« ga je zavrnil Kovač. »Pa tudi tebi ne odide!«

Miklovc se je razburjen obrnil in vrnil skozi gnečo v hišo, a za njim so žugali in grozili:

»Coprnik! S hudičem si v zvezi! Te ga primite!«

Biriči so vlekli Krzničevko v grad. Zastoj se je upirala, zastoj klicala na pomaganje; nikjer ni bilo usmiljenega srca, nikjer pomoči. Množica se je razmikala. Privlekli so jo do grajskega mostu in ker ni bilo nobene gneče več in so imeli biriči dovolj prostora, so jo dvignili in ročno nesli čez most.

Jetnišničar je odprl vrata, Biriči so pahnili Lucijo Krzničevko k drugim nesrečnim žrtvam, ki so že v strahu in obupu čakale sodbe.

Tudi Gregor je hotel za njo, toda na mostu so ga ustavili biriči.

»Ženo mi dajte nazaj! Vrnite mater otrokom!« je vikal in prosil; a otroci so jokali in klicali: »O, mati, mati! Kje so naša mati!«

A biriči so bili moške postave, mrki in neizprosni ljudje.

Ko ni Gregor opravil ničesar s silo, je padel pred biriče na kolena, povzdignil roke in prosil: »Oh, usmilite se me! Dajte mi ženo nazaj, dajte nam mater! Kakor Boga vas prosimo! Pustite me k ženi! Zaprite me ž njo v ječo! Slišite! V ječo me vrzite! Pred gospoda rihtarja me peljite, da mu povem, da je moja žena, moja Lucija, mati teh otročičev, nedolžna. Slišite! Nedolžna jel«

Toda biriči so bili gluhi in trdi. Samo birič s priimkom Šamut, je obrnil oči proč, pogledal na Bistrico in potem gorj v grajska okna, kakor bi od tam pričakoval kakšnega ukaza. Pa se ni nič ganilo.

Tedaj je zazvonilo poldne. Najprej v zvoniku sv. Štefana, potem je zapel zvon pri cerkvi sv. Rožnega venca in na to se je oglasil še v grajski kapelici s svojim drobnim bim, bim, bim... Sejmišče se je nekoliko pomirilo. Moški so se odkrili in v gručah se je molilo angelovo češčenje. Posebno glasno je »naprej« molil Kovač in ko je nehal in želel so-

molilcem srečno popoldne, je pogledal še enkrat Gregorja pred vrati in dejal:

»Sedaj pa gremo lahko po opravkih. Kogar enkrat pravica zagradi, ta ji ne uide izlepa. Pa če ta pravici uide, pa pod moje kladivo pride. Coprnice ne bomo trpeli v vasi!«

»Na grmado ž njol«

Gorečneži so se razkropili in Gregor je ostal sam s svojimi otroki pred mostom. Nihče se ni več zanimal zanj, ni imel sočutja z njegovo nesrečo, ni imel usmiljenja ž njim, zakaj on je mož coprnice in otroci so coprniški zarod.

Tudi Gregor se je prekrizal in molil z otroki. Od ihtenja se je tresel po vsem životu. Besede so prihajale sunkoma iz ust.

»Zgodi se Tvoja volja...«

Iskreno je ponavljal besede očenaša in neki mir ga je obšel. Toda grajski zvonček se je tako vsiljivo oglašal vmes: bim, bim, bim. In sedaj se je spomnil, da zvonček poje tudi onim, ki jih peljejo na morišče pod »stare gavge«, in nekaj mu je reklo: »Lej, tudi tvoji ženi bo zapel ta zvonček.«

Mraz ga je spreletel po vsem životu. Povzdignil je roke, pogledal proti nebesom in klical: »Jezus! Jezus! Jezus!« Naslonil se je na mostno ograjo in bridko jokal.

(Dalje prihodnjič.)

Vsak večer . . .

Vsak večer,
kadar poskuša večerno razmrežena zarja
razdreti koprene željé
in iz srcá
mi vzeti skrivnost,
sem metuljno lahká
in razvzeta v božajočo bridkost
razdehlega cveta —
kot vabeče prazna vaza sem
in sladko čudno prevzeta,
ko se dolgo počasi izpleta
rdeča vezenina o zapadu
z modro bleščavo.

Ko je vonjivi mrak mlade noči
zaprel mi oči v volneno svetlo senco,
sem vsa vdano sama,
kot da so zamaknjenci angeli
zvesili mehko-bela krila nad mano.
Nevidno tiho mi je cvetje
k nožicam rdeče razboljenim palo
in jih sveže belo
v hrepeneče novi boli vžgalo.

Likovič Joža.

Tja v Betlehem!

Noči ni zunaj, noči ni v domeh,
nocoj ne počiva noč v naših očeh.
Zvonovi nocoj slovesno pojo —
sveto noč v deželo nesó.
Zvonovi nocoj pritrkavajo,
nikogar nocoj ne uspavajo —
pojo, pojo —
sveto noč neso.

Nocoj je vsa zemlja nebeški raj!
Ali je rosno jutro ali cvetoči maj?
Srebrni kristali se bliskajo,
na jelki in grmu belo cvetje drhti,
bori in smreke se v tajnem šepetu stiskajo,
v veselju ustnice vriskajo:
Da, sveta noč, to si ti —!

Nocoj je na nebu tisoč jasnih zvezd,
preko svetlih vasi in šumečih mest
se spleta tisoč srebrnih cest ...

Ah, in ena blešči se kot solnčno zlato,
ena se pnè preko dalje v nebo.
In doli se spušča čez snežno plan
v daljavo, kjer vstaja jasen dan.
Tam daleč drhteče zvezde ugašajo,
tam daleč angelci Solnce prinašajo —
pojo, pojo,
ko zlato Solnce neso.

Noči ni zunaj, noči ni v domeh,
nocoj ne počiva noč v naših očeh ...

Ah! In vendar pogled naš je plašen in nem —
Nikar! — Hitimo svetlemu Solncu v objem!
Ali slišite, kako zvonovi slovesno pojo,
ko sveto noč v deželo neso,
kako zvonovi nocoj pritrkavajo,
ki naj nikogar nocoj ne uspavajo.
Nikogar! Hitimo svetlemu Solncu v objem —
pokonci, na pot v Betlehem!

Jože Jagodic.

Pozni popotnik.

Božična črtica. — France Bevk.

Sveti večer je bil. Svež sneg je zapadel prejšnji dan pol metra na debelo; iz svinčenih oblakov so še vedno suhi kosmiči, ki so z lahnim šumom sedali na veje dreves in na tla. — Naravo je objela tista svečana tihota, ki nima primere v prirodi, tihota najskrivnostnejše besede človeškega srca; komaj je čuti pritajeno dihanje upognjenih vej, prelom suhljadi; vse drugo je v prsi zaprta melodija, ki je ne slišiš z ušesi, občutiš jo s srcem.

V človeka se naseli svečanost, vseodpuščajoča ljubezen in mir. Tako čudovito se v lilijsko beli naravi stopi z njo v eno, da se boji stopiti v sneg, da ne bi pustil madežev svojih nog na njem, da se boji zakašljati, da ne predrami nekoga, ki spi najlepše spanje.

In če se priroda in praznik svetega večera združita v eno, ni Bog mogel ustvariti večje harmonije in popolnosti od te.

V nizu mojih let so ostali v spominu le tisti sveti večeri, ki so nosili to popolnost lepote s seboj, ki je v nas otrocih, sedečih na široki kmečki peči, vzbujala začudenje in grozo. Kot da gledamo v bajko, ko smo gledali v senco dne, ki nam je zakrivala solnce od adventa do svete Neže. Le v drugo stran laške doline je svetilo. Ko smo gledali na šipe, smo videli knjigo s podobami. Iz kota na peči so bile te podobe posebno razločne. Eksotično cvetje in palme. Zunaj pa je ležal sneg, debel, požirajoč drevje in hišo; tako nas je napolnil s svojo lepoto, da bi ga bili malikovali.

Nato je zadišalo po potici in napolnilo s tem vonjem sobo do stropa. V kotu so zrastle iz pisanega papirja jaslice in zagorele so svečke; oče pa je molil dolgo molitev s pojočim glasom, ki je zdaj pa zdaj prehajal v solzno ginjenost.

Proti enajsti uri so šli odrastli k polnočnici, le eden je ostal doma z nami otroki, ki smo zaklenili vrata in zrl v črna nezagrjnena okna. En sam večer v letu je bil, ki nas je obsul s svojo lepoto in zadrnil grla z grozo — to je bil sveti večer.

Strašne povesti, prečitane in pripovedovane, so vstale tedaj v možganih in skozi slednje okno so gledali Turki in razbojniki. Molili smo goreče in trepetali; sram nas je bilo povedati, da nas je strah...

Saj nisem hotel obujati spominov. Tu začne povest, ki se ni završila ne v moji mladosti ne v moji rojstni hiši, pač pa v naših dneh in blizu tam, kjer straži narod mejo.

Narava je trepetala od beline, čez to bogastvo lepote je bilo razlito srebro lune. V cerkvi je zvonilo prvi del povzdigovanja, zvon je odmeval v samotne vrhove; težko je dosegal z glasom zadnje luči samotnih hiš.

Visoko v rebri je stala na samoti Urhova hiša; stara Urhovka je bila sama doma. Molila je. Ko je bila sredi veselega dela rožnega venca, se ji je zdelo, da je nekdo potolkel z nogami pred hišo. V tistem hipu je potolklo na šipe.

Starki je zastal glas v grlu, rožni venec je obvisel mirno med prsti. Strepetala je, dasi se ni bala. Od njene mladosti je čula toliko bajk in grozot, ki jih ni doživela, da je završla vsako vero vanje. Zdaj so zopet zaživele v njej, kot nenadoma dvignjen zaklad.

Potrkal je zopet, narahlo, skoraj tiho. Zdelo se ji je, da vidi širok obraz na šipi okna, ki zre v sobo.

»Kdo je?« je zatrepetalo v njenem grlu. Stopila je na tla.

»Jaz sem. Odprite, da se pogrejem.«

Glas je bil trepetajoč, mil, dasi moški. Starka je poznala ljudi in je vedela, da glas ni hudoben.

Vrata so zaškripala, v somraku veže je stal človek, ki mu starka ni mogla razločiti potez obraza, majhen, zanemarjen, raztrgan, na robicah obleke se ga je držal zmrzel sneg; trepetal je.

Stopila sta v sobo. Dolg pogled ga je premeril in presodil.

»Kdo ste?«

Tuj potnik je sedel na klop k peči in pritisnil premerle prste nanjo.

»Ne vem, kdo sem. Nisem ne tat ne razbojnik. Nocoj mi ne da spati, zato sem stopil tu notri. Ali imate kruha?«

Stara Urhovka mu je postregla; nato je zlezla nazaj na zapeček in ga gledala s sodbo na obrazu. Mož je jedel in zrl brezizrazno nekam v tla.

»Odkod ste?«

Tuj človek je nekoliko oživel, zganil se je, in ko je prežvečil založaj kruha, je odgovoril.

»Saj ne vem, odkod sem. Od nikoder. To se pravi: na svislih stanujem. Čigave so svisli, Vam ne vem povedati. Samo to vem, da se preselim, kakor hitro mi kmet vzame mojo posteljo in jo odpelje domov. Najemnine res ne plačujem, zato me tudi zakon ne brani.«

Raz otajeno obleko se je cedila voda, v porastli bradi so se svetile kaplje.

Starka je vzdihnila. Bog ve, kaj je šlo čez njeno srce.

»Tedaj niste imeli doma?«

»Eh, dom. Dom je sreča, danes jo imate, jutri še sledu ni več o njej. Imel sem dom, mati. V bregu je stal, lepa hiša je bila, gozd in travniki, njiva in gmajna za pašo, jabolke in orehi, krave in ovce. Bil sem mlad, moj oče je ležal na smrtni postelji. Dejal mi je: Sin, ne zapravi premoženja; obljubi mi, da boš na

Božič pri tej peči sedel in kruh jedel ter mislil na očeta. Obljubil sem mu in čakal, kdaj umrje. Ko je umrl, sem pokopal oblubo. In ne samo takrat, še danes sem prevaril očeta: pri tej peči sedim in jem kruh...»

Starka je sključila telo in vpičila oči v tujca, da bi razbrala poteze obraza, ki se je obrnil vanjo.

»Ti si...«

»Da, jaz sem Šimen Petrov; dedič tega posestva nisem več, dasi je bila klop, na kateri zdajle sedim, mojega očeta klop.«

Starka strmé ni zaprla ust, njene oči so bile blazno razprte. Šimen Petrov je ujel ta blesk in se nasmehnil.

»Ne, nisem umrl, dasi je bolje, če ljudje mislijo, da me ni več. Pravzaprav sem umrl. Odkar sem spremenil to zemljo v zadnji desetletje in zapustil prag domače hiše, so mi izginila tla izpod nog. Kod sem blodil? Očetov pogled me je spremljal, njegova beseda mi je bila na uho. Klopotec na orehu za hišo, ki bije v vetru, sem slišal še v sanjah. Nekje v svetu, kjer se bijeta dva plemena za življenje in smrt, sem čul nekoč strašno kletev na onega, ki prepusti dom vetru in modrasom, da v njem gnezdi. Ta kletev je bila najhujša kazen zame, ki me je pritiščala domov. Tam gori... tam so svislili in par mesecev zrem sem v ta breg. Tam je, tam... čemu si šel, ko si imel kruha, ko bi moral biti straža svojega imena, ki bo izumrlo s teboj... Včasih sem jokal, drugič sem pljunil: Kaj mi mar? Pa me je grizlo vseeno. Če trpé vsi, ki so po krivem prodali zemljo tujim ljudem, tako, bo pekel strašen, tuljenje in jok po miru... Veste, mati — čujte me, kaj strmite? — miru ni — miru nil Zato me je nocoj prignalo sem, na to klop, zato sem hotel okusiti kruh, ki je zrastel na tej zemlji. Zdi se mi celo, da čujem dih moje rajne matere, ki se greje na peči, celo oči mojega očeta me zro ljubezniveje...«

Razvnel se je. Obraz mu je gorel, roke so trepetale, iz nabreklih, rdeče obrobljenih oči je padla solza in kanila na prsi, edina in vroča kot ogenj.

Starko je objela tesnoba, usmiljenje je navrhlo njeno srce. Dejala je:

»Ti tedaj nisi umrl. Dejali so, da te je ubilo...«

»Umril bom kmalu, tresem se... Slab sem. In sem hotel še očeta prevariti. Šala je bila. Sebe sem hotel prevariti.«

Dvignil se je. Opoitekaje se je šel do vrat.

»Grem, vse sem opravil. Po kaj sem prišel, sam ne znam povedati. To bo še meni zakrita skrivnost. Ne zamerite, če sem Vas ostrašil; nisem hotel.«

»Z Bogom!« je dejala Urhovka, beseda, da naj ostane, je ležala na jeziku. — Ne bil bi ostal. — Že je bil v veži. Ključavnica je zaškrtala, odprl je vrata sam in stopil na prosto.

Še ga je videla, kako se je opotekal po beli gazi kot kepa uboštva, ki ne ve, kam naj postavi svojo stopinjo, nato je izginil. Ni ga bilo več.

Starka se je pogreznila v težko misel. Ko so prišli domači od maše, so našli vrata odprta. Začudili so se.

»Kaj je bilo?«

Starka je strmela par minut kot predramljena, nato je dejala:

»Šimen Petrov, nekdanji dedič te zemlje, je pri tej peči sedel in naš kruh jedel.«

Zastrmeli so vanjo široko in začudeno: »Šimen Petrov je umrl.«

Starka je sklenila roki: »In če je bil duh, mir je dobil v tej hiši in odpuščenje za greh.«

Nastal je molk. Nihče ni več izpraševal, nihče ni odgovarjal.

Priroda tam zunaj pa je ležala v globokem snu in izžarjala veličastni mir po svoji lepoti in po svoji nepremičnosti in po melodiji, skriti v srcu njenega bistva, pojoči le miru željnimi in miru vrednim.

Igra s solncem.

Kaj pa mi pravijo ptičke na veji,
kadar prikaže se solnce jutranje? —

»Solnček, zablešči po beli odeji,
skoči na Jožka in ukradi mu spanje!«

Takrat se solnček mi k licu približa,
z zlatimi prstki šegeče me v brado,
potlej me v čelo in prsi prekriza:

»Hajdi zdaj, Jožek, v zeleno livado!«

Jaz pa se smejem, a včasih se jočem;
solnček jezi se, skozi okno pobegne,
vrne se spet... in, ker vstati še nočem,
pa iz postelje za nos me potegne...

Janko Samec.

Knez Serebrjani.

Roman iz časov Ivana Groznega. — Ruski spisal grof Aleksej K. Tolstoj; prevel Al. Benkovič.

24. Upor razbojnikov.

Poldrugo vrsto od kraja, kjer je bil napaden Maksim, so sedele tolpe oboroženih ljudi okrog vinskih sodov z izbitimi dni. Čašice in brezove zajemalke so romale iz roke v roko. Plapolajoče grmade so razsvetljevale ostre poteze, razmršene brade in raznovrstne obleke. Bili so tu znani obrazi. Andrjuška, Vaska in rdečelasi pevec. Manjkalo pa je starega Koršuna. Med pitjem in praznjenjem čaš so se ga razbojniki pogosto spominjali.

»Ej,« je rekel prvi. »Kaj je neki sedaj z našim dedom?«

»Saj vemo, kaj,« je odgovoril drugi. »Po tezalnici ga trgajo ali ga imajo pa na pretreslici.«

»Izdal pa ne bo nič, vrag stari; niti besedice ne bo črhnill!«

»Gotovo ne bo črhnill, ni take baže; lahko ga raztrgaš na kose, pa ne bo zinill!«

»Škoda sive brade! Ataman je pa tudi pravi; seveda njemu se nič ni zgodilo, starega pa pusti na cedilu!«

»Kakšen ataman pa je to! Ali je to ataman, ki svoje ljudi meni nič tebi nič pokončuje zaradi nekakšnega kneza!«

»Saj veš, da sta prijatelja s knezom. Saj sedaj spet sedita skupaj v eni koči. Ne govori tako o knezu. Če te sliši ataman, potem bo Bog nas varuj!«

»Kaj pa je, če me sliši! Kar naravnost mu povem, da sploh ni ataman! Koršun, to je pravi ataman! Bržkone ga Prsten ni nič kaj rad videl, zato ga je nalašč izdal!«

»Kdo ve, fantje, morda ga je pa res nalašč izdal!«

Votlo mrmranje je nastalo med razbojniki.

»Nalašč, nalašč ga je izdal!« jih je reklo več izmed njih.

»Kakšen knez pa je to?« je vprašal eden izmed njih. »Čemu ga pa ima pri sebi? Ali čaka odkupnine zanj?«

»Ne, odkupnine že ne!« je odgovoril rdečelasi pevec. »Kneza je car razžalil, hotel ga je usmrtiti. Knez pa je od carja pobegnill k nam. V Slobodo vas popeljem, fantje, pravi. Jaz vem, pravi, kje leži zakladnica. Vse opričnike posekamo, pravi, zaklad pa razdelimo med sabo!«

»Tak tako? Zakaj nas pa ne pelje? Že tretji dan zaman tičimo tukaj!«

»Zato nas ne pelje, ker imamo babo za atamana!«

»Ne, tega pa le ne govori, Prsten ni baba!«

»Če ni baba, potem je pa še kaj hujšega! Za nos nas vodi, pa nič drugega!«

»Potemtakem«, je rekel nekdo, »bi rad carski zaklad obdržal sam zase, mi pa da bi ga niti ne poduhali ne!«

»Tako je, Prsten nas hoče prodati, kakor je prodal Koršuna!«

»Pa ni naletel na prave!«

»In tudi starca noče rešiti!«

»Sicer pa, kaj pa nas Prsten briga? Tudi brez njega rešimo deda!«

»In se brez njega polastimo zaklada. Naj nas vodi knez!«

»Sedaj je tudi pravi čas za to. Pravijo, da je šel car na božjo pot. V Slobodi ni ostala niti polovica opričnikov!«

»Še enkrat zažgemo Slobodo!«

»Sloboščane posekamo!«

»Proč s Prstenom! Naj nas vodi knez!«

»Naj nas vodi knez! Naj nas vodi knez!« se je oglasilo od vseh strani.

Kakor grom so se valile te besede od tolpe do tolpe, se raznesle tja do zadnjih ognjev, vse se je dvignilo in zakipelo, vse je obkrožilo kočo, kjer je Serebrjani sedel v vročem razgovoru s Prstenom.

»Kakor hočeš, knez,« je govoril ataman. »Jezi se ali ne jezi, a ne izpustim te! Nisem te zato rešil iz ječe, da bi zopet nesel glavo na klado!«

»Nad svojo glavo sem samo jaz gospodar!« je odgovoril knez nejevoljno. »Kaj pa si me reševal iz ječe, če sedaj prav tako nimam proste volje!«

»Ej, knez, čas je velika stvar! Car se lahko premisli, lahko gre s tega sveta. Vse se lahko zgodi. Ko najhujše mine, potem greš lahko z Bogom na vse štiri strani. Kaj hočemo,« je pristavil, videč rastočo nejevoljo Serebrjanega. »Najbrž ti je tako usojeno, da boš še dolgo živel na svetu. Svoje glaven si, Nikita Romanič, a tudi jaz se trdo držim svoje misli. Vse kaže, da je zadela kosa na kamen, knez!«

Ta hip so se glasovi razbojnikov oglasili prav pred kočjo.

»V Slobodo, v Slobodo!« so kričali pijani predrzneži.

»Spustimo rdečega petelina v Slobodo!«

»Spustimo jih celo jatol!«

»Osvobodimo Koršuna!«

»Osvobodimo deda!«

»Izvalimo sode iz kletil!«

»Izkopljimo zlato!«

»Posekajmo opričnike!«

»Posekajmo celo Slobodo!«

»Kje je knez? On naj nas vodi!«

»Naj nas vodi knez!«

»Če noče, na jesiko ž njim!«

»Na jesiko! Na jesiko!«

»S Prstenom tudi!«

»S Prstenom tudi na jesiko!«

Prsten je planil pokonci.

»Ali jih vidiš, kaj nameravajo?« je rekel. »Že dolgo poslušam, kaj vpijejo. Kako so se razljútili, vražji sinovi! Sedaj jih sam vrag ne pomiri! Knez, zdaj nê gre več drugače; izšlo se je, kakor si ti hotel. Sedaj te ne zadržujem več; prost si, hodi kamor ti drago. Pojdi k njim in jim reci, da jih popelješ v Slobodo!«

Serebrjani je vzrastel.

»Kaj, da bi vas jaz peljal v Slobodo?« je rekel.

»Lahko me prej raztrgate na kose!«

»Ej, knez, vsaj na videz se naredi tako. Ljudje so pijani, saj vidiš, jutri se iztreznijo!«

»Knez!« so kričali zunaj. »Ali slišiš? Pridi ven!«

»Pojdi ven, knez!« je ponovil Prsten. »Če vdero v kočo, bo še slabše!«

»Dobro,« je rekel knez, odhajajoč iz kočice; »bom videl, kako me prisilijo, da jih popeljem v Slobodo!«

»Aha!« so zakričali razbojniki. »Je že tu!«

»Pelji nas v Slobodo!«

»Bodi naš ataman, sicer dobiš zanko za vrat!«

»Tako je!« so rjuli glasovi.

»Klanjamo se ti do tal!« so kričali drugi. »Bodi naš ataman, sicer te obesimo!«

»Bog ve, da te obesimo!«

Prsten, ki je poznal naglo čud Serebrjanega, je hitro stopil za njim.

»Kaj vam je, bratje,« je rekel. »Ali ste se noric najedli? Kaj pa se derete? Knez vas popelje, kamor hočete; popelje vas, čim se zdani. Sedaj pa pustite, da se njega milost naspi in tudi sami ležite. Dovolj ste se že veselili!«

»Kaj boš ti nam ukazoval!« se je zadril nekdo. »Ali si ti naš ataman?«

»Čujte, bratje!« so zakričali drugi. »On noče oddati atamanstva!«

»Potem pa na jesiko ž njim!«

»Na jesiko, na jesiko!«

Prsten je švignil s pogledom po vsej tolpi in povsod videl same sovražne obraze.

»Vi tepci, takil!« je rekel. »Ali se pulim za vaše atamanstvo? Izvolite si za vodjo, kogar hočete; jaz niti sam ne maram, mar ste mi vi!«

»Dobro!« je zakričal nekdo.

»Lepo je povedal!« je pristavil drugi.

»Mar ste mil!« je nadaljeval Prsten. »Ali je malo takih, kakor ste vi? Ali je taka čast, biti vaš ataman? Če se mi bo ljubilo, pojdem na Volgo, tam nabereh drugačnih kot ste vi!«

»Figo, prijatelj. Ne pustimo te od sebe; sicer bi nas še prodal, kakor si prodal Koršuna!«

»Ne pustimo te, ne pustimo! Ostani pri nas! Ubogaj novega atamana!«

Divje kričanje je prevpilo Prstenov glas.

Razbojnik ogromne rasti je stopil k Serebrjanemu s čašo v roki.

»Prijatelj!« je rekel in ga s široko dlanjo udaril po rami. »Zaigral si svojo glavo, postal si naš brat, napijva si in se poljubiva!«

Bog ve, kaj bi bil storil Serebrjani. Morda bi bil razbojniku izbil čašo iz rok in pijana tolpa bi ga bila raztrgala na kose. Na srečo pa so novi kriki odvrnili njegovo pozornost.

»Glejte, glejte!« se je oglasilo v tolpi. »Opričnika so ujeli! Opričnika peljejo! Glejte, glejte!«

Iz gozdne globine je prihajalo nekaj ljudi v razcapanih oblekah z gorjačami v rokah. Peljali so s sabo zvezanega Maksima. Razbojnik, katerega je bil udaril s sabljo, je jezdil na Maksimovem konju. Spredej je stopal Hlopko, žvižgajoč in plešoč. Ranjeni Bujan se je plazil zadaj.

»Hej, bratci!« je pel Hlopko in pokal s prsti.

»K vdovicam v dvorcu so se gostje sestali, pa so po glavah s sekirami mahal!«

In Hlopko se je zveral nazaj, ploskal z rokami in se vrtel kakor vrtavka.

Videč ga, se rdečelasi pevec ni mogel premagovati, pograbil je balalajko in pričel v »prisjajdko* pomagati tovarišu.

Pričela sta drobiti z nogami in se sukati okrog Maksima.

»Poglej jih, vragove!« je rekel Prsten Serebrjanemu. »Opričnika ne ubijejo na mestu, ampak ga bodo počasi trpinčili do smrti. Poznam oba; če se ta dva koga lotita, gorje mu. Slaba bo predla mladcu!«

In res je bil ujeti opričnik za vso tolpo pravi praznik. Hoteli so na Maksimu maščevati vse, kar so prestali od njegovih tovarišev.

Nekoliko ljudi z zverinskimi obrazi se je takoj pričelo pripravljati k njegovi usmrtni.

V tla so zabili štiri kole, pritrdili nanje prečne drogove in razbelili žreblje.

Maksim je mirno gledal vse to. Ni mu bilo strašno umirati v mukah, bilo mu je le žalostno umreti brez meča, z zvezanimi rokami, in ne slišati pred smrtjo niti bojnega krika niti rezgetanja konj, temveč slišati samo sirove pesmi in pijani smeh svojih mučiteljev.

»Premotila me je slutnja,« je pomislil. »Takega konca nisem pričakoval. Naj se zgodi z mano po božji volji!«

Tedaj je opazil Serebrjanega, ga spoznal in hotel stopiti k njemu. A rdečelasi pevec ga je zgrabil za vrat.

* Ruski narodni ples. — Op. prel.

»Postelja je postлана,« je rekel; »sleci kaftan in lezi!«

»Razvežite mi roke!« je odgovoril Maksim. »Ne morem se prekrižati!«

Hlopko je udaril z nožem in presekal vezi, s katerimi so bile zvezane Maksimove roke.

»Le križaj se, a ne dolgo!« je rekel, in ko je bil Maksim odmolil, sta Hlopko in rdečelasec strgala z njega obleko in mu pričela privezovati roke in noge na drogove.

Ta hip je Serebrjani stopil naprej.

»Fantje!« je rekel z glasom, katerega je bil navajen v bojnih vrstah. »Poslušajte!«

In njegove zveneče besede so se razlegle po tolpi in kljub hrupu in kričanju segle do najbolj oddaljenih razbojnikov.

»Poslušajte!« je nadaljeval knez. »Ali res hočete vsi, da bi bil vaš poglavar? Morda so med vami tudi taki, ki me nočejo?«

»Aj!« je zakričal nekdo. »Ali bi se rad izmuznil?«

»Čuj, ne šali se z nami!«

»Če ti dajemo atamanstvo, ga sprejmi!«

»Sprejmi čast, dokler si še zdrav!«

»Tedaj mi dajte atamanski čekan!«* je rekel Serebrjani.

»Tako je prav!« so zakričali razbojniki. »To je pametna beseda!«

Knezu so izročili Prstenov čekan.

Nikita Romanovič je stopil naravnost k rdečelasecu pevcu.

»Odveži opričnika!« je rekel.

Rdečelasec ga je začuden pogledal.

»Tako ga odvežil!« je grozno ponovil Serebrjani.

»Poglej ga no!« je rekel rdečelasec. »Ti se menda poteguješ zanj? Pazi, ali se te samega glava dobro drži!«

»Prekletec!« je zakričal knez. »Ne obotavljaš se, če jaz ukazujem!«

In zamahnil je s čekanom in mu razklal črepinjo. Rdečelasec se je zvalil brez glasu.

Početje Serebrjanega je osupnilo razbojnike. Knez jim ni pustil časa za preudarjanje.

»Odveži ga til!« je rekel Hlopku in zavihtel čekan nad njegovo glavo.

Hlopko je pogledal kneza in hitel odvezavati Maksima.

»Fantje!« je nadaljeval Nikita Romanovič. »Ta mladec ni izmed tistih, ki so vas razžalili. Jaz ga poznam; tudi on je sovražnik opričnikov, kakor ste vi. Bog varuj, da bi se ga kdo samo s prstom dotaknil! Sedaj pa se ne mudimo več; vzemite orožje, uredite se po stotnijah, jaz vas popeljem!«

Trdi glas Serebrjanega, zapovedujoči nastop in nepričakovana odločnost je silno vplivala na razbojnike.

»Hehe!« so govorili nekateri polglasno. »Ta se pa ne šali!«

»To je pravi ataman!« so rekli drugi. »Kaj to, če koga prevrne!«

»Pred njim se moraš čuvati, nič ugovora! Ali si videl, kako je usekal pevca?«

Tako so modrovali razbojniki in nikomur ni prišlo več na misel, da bi Serebrjanega potrkal po rami ali da bi se poljubljal z njim.

»Blagor ti, knez!« je šepnil Prsten, spoštljivo gledajoč Nikito Romanoviča. »Trdo si jih prijel! Samo ne pusti jim, da bi si premislili, pelji jih po cesti k Slobodi, tam pa, kakor bo Bog dall!«

Serebrjani se je nahajal v težkem položaju. S tem, da se je postavil na čelo razbojnikov, je rešil Maksima in pridobil časa, a vse bi bilo zopet izgubljeno, če bi odklonil peljati razburkano tolpo, kamor je hotela. Knez se je v mislih zatekel k Bogu in se izročil njegovi volji.

Razbojniki so se že pričeli pripravljati na pohod in so samo še govorili, da manjka nekega Fedke Poddubnega, ki je zjutraj odšel s svojim oddelkom in se še ni vrnil.

»Fedka je že tu!« je rekel nekdo. »Že prihaja s fanti!«

Poddubni je bil suh mladec, krivogled na eno oko in poln brazgotin po obrazu.

Njegova suknja je bila raztrgana. Stopal je težko in upogibal kolena kakor silno utrujen človek.

»Kaj pa ti je?« je vprašal eden izmed razbojnikov.

»Menda ste jo zopet izkupili?« je pristavil drugi.

»Izkupili, pa ne mi!« je rekel Poddubni in sedel k ognju. »Dosti grehov sem imel na duši, fantje, danes pa sem se jih iznebil gotovo polovico!«

»Kako to?«

Poddubni se je obrnil k svojemu oddelku.

»Dajte sem pogana, bratje!«

K ognju so privedli zvezanega mladca v progastem kaftanu. Na veliki glavi mu je tičala visoka čapka s privihanimi krajci. Ploščati nos, štrleče kosti na licih in ozke oči so pričale, da ni ruskega pokolenja.

Eden izmed tovarišev Poddubnega je prinesel kopje, lok in strelotok; to so bili odvezeli ujetniku.

»To je Tatar!« je zakričala tolpa.

»Tatar, Tatar!« je ponovil Poddubni. »Pa še kakšen! Komaj smo ga ukrotili, hrusta! Če bi ne bilo Mitke, bi nam bil gotovo ušel!«

»Pripoveduj, pripoveduj!« so zakričali razbojniki.

»Prijatelj! Davi smo šli po rjazanski cesti; ustavili smo kupca in ga začeli preiskavati. On pa nam pravi: Ničesar ne dobite pri meni, bratje, pravi. Od Rjazani, pravi, prihajam, tam so vso cesto zaprli Tatarji; mene so obrali do čista, nimam kaj, da bi se privlekel do Moskve!«

* Čekan = bojna sekira. — Op. prel.

»To so razbojnikil« je rekel nekdo v tolpi.

»Kaj pa ste napravili s kupcem?« je vprašal drugi.

»Dali smo mu grivno (deset kopejk) na pot in ga izpustili,« je odgovoril Poddubni. »Potem smo naleteli na mužíka; ta je povedal, da so še včeraj Tatarji napadli vas in vso požgali. Kmalu nato smo sami naleteli na sledove: našli smo najmanj tisoč konj. Potem so prišli še drugi mužíki z ženami in otroki, vse je rjulo in tarnalo: Našo vas so požgali Tatarji, celó cerkev so oropali, razbili svete podobe, iz mašnih oblek so si napravili odeje za sedla.«

»To so prekletci!« so zakričali razbojniki. »Da jih še zemlja nosi, preklete!«

»Popa«, je nadaljeval Poddubni, »so privezali konju na rep...«

»Popa? Kako da jih strela ne pobije, pesjanov!«

»Sam Bog ve!«

»Ali ga res ni ruskega človeka, ki bi dvignil roko na preklete Tatarje!«

»Saj to je tisto, da je rok premalo! Vsi polki so razpuščeni, ostali so samo mužíki, ženske in starci. Basurmanom pa je baš prav, da ni vojščakov, da ni nikogar, ki bi jih pošteno nažgall!«

»Ej, jaz bi jim že dall!«

»Jaz tudi!«

»Kako pa ste tega pogana dobili v pest?«

»Takole. Na cesti slišimo konjsko peketanje. Pa pravim fantom: Skrijmo se v grmovje, pravim, in poglejmo kdo prihaja. Skrijemo se, pa vidimo: mimo jaha kakih trideset ljudi v takihle čapkah, s kopji, strelotoki in loki. Fantje, pravim jaz, to so pa oni, ljubčki naš! Škoda, da nas je tako malo, če ne, bi jih! Naenkrat se je enemu izmed njih odtrgala nekaka vreča in padla na tla. Ustavil se je, zlezal s konja, da bi vrečo pobral in jo privezal na sedlo, njegovi tovariši pa so medtem odjahali. Fantje, pravim jaz, kaj, če bi planili nanj? Hej, mladci, vsi za mano! In na te besede smo vsi planili na Tatarja! A glej ga, spakal! Samo s pleči je skomizgnil, pa se nas je vseh otresel! Mi pa spet nadenj, pa se nas je še enkrat otresel in zgrabil za kopje! Tedaj pa pravi Mitka: stopite v stran, fantje, da ne bo napote! Naredili smo mu prostor, on pa je iztrgal Tatarju kopje, ga zgrabil za vrat in ga pritisnil ob tla. Mi pa smo mu zamašili usta in ga zvezali kot koštruna!«

»Vražji Mitka!« so rekli razbojniki.

»Da, ta bi povalil bika za roge!« je pristavil Poddubni.

»Hej, Mitka,« je vprašal nekdo, »ali bi povalil bika?«

»Zakaj pa?« je odgovoril Mitka in odšel proč, ker ni hotel nadaljevati razgovora.

»Kaj pa je imel Tatar v vreči?« je vprašal Hlopko.

»Poglejte, fantje!«

Poddubni je odvezal vrečo in izvlekel kos mašnega plašča, dragocen ciborij, dve ali tri panagije* in zlat križ.

»Poglejte ga, psa!« je zakričala vsa tolpa. »Torej on je oropal tisto cerkev!«

Serebrjani je izkoristil nejevoljo razbojnikov.

»Fantje!« je rekel. »Ali vidite, kako se prekleti Tatarji rogajo Kristusovi veri? Ali vidite, kako hoče basurmansko pleme uničiti sveto Rusijo? Kaj, fantje, ali smo že tudi mi postali Basurmani? Ali bomo pustili, da bi se kdo rogal svetim ikonam? Ali bomo pustili, da bodo neverci požigali ruske vasi in klali naše brate?«

Zamolcklo mrmranje je izpreletelo po tolpi.

»Fantje!« je nadaljeval Nikita Romanovič. »Kdo izmed nas ni grešnik pred Bogom? Dobro, odkupimo torej svoje grehe, zaslužimo si odpuščenje Gospodovo, udarimo vsi, kolikor nas je, na sovražnike cerkve in zemlje ruske!«

Močno so vplivale na tolpo besede Serebrjanega. Te možate besede so prodrle v marsikako zakrknjeno srce, v marsikaterih sirovih prsih so vzbudile ljubezen do domovine. Stari razbojniki so kimali z glavami, mladi so se spogledovali. Glasni kriki so se izvili iz splošnega razgovaranja.

»Recite, kar hočete!« je rekel nekdo. »Tega bi pa res ne smeli trpeti, da bi kdo skrunil božje cerkve!«

»Tega ne bi smeli, ne!« je ponovil drugi.

»Dvakrat človek ne umrje, enkrat pa gotovo!« je pristavil tretji. »Bolje je umreti na polju, nego na vislicah.«

»To je res!« se je oglasil star razbojnik. »Na polju je še smrt lahka!«

»Ej, naj že bo, kakor hoče!« je rekel mlad lomast in stopil naprej. »Ne vem, kako store drugi, a jaz pojdem nad Tatarje!«

»Jaz pojdem tudi! Jaz tudi! Jaz tudi!« so zakričali vsevprek.

»O vas govore,« je nadaljeval Serebrjani, »da ste pozabili na Boga, da nimate ne duše ne vesti. Sedaj pokažite, da ljudje lažejo, da imate dušo in vest! Pokažite, da če gre za to, da je treba braniti Rusijo in vero, da je ne boste branili slabše od strelcev in ne slabše od opričnikov!«

»Branili jo bomo, branili!« so zakričali soglasno vsi razbojniki.

»Ne pustimo, da bi se pogani rogali sveti Rusiji!«

»Udarimo na nevernike!«

»Pelji nas nad Tatarje!«

»Pelji nas, pelji nas! Branili bomo sveto vero!«

»Fantje!« je rekel knez. »Ako pobijemo pogane in zve car, da nismo slabši od opričnikov, nam od-

* Panagija = slika Zveličarja ali Matere božje, kakršne nosijo višji duhovniki na verižici okrog vrata. — Op. prel.

pusti naše grehe in poreče: Ne potrebujem več opričnine; tudi brez nje imam dobrih služabnikov!»

»Naj le reče,« so zakričali razbojniki. »Služili mu bomo z našimi glavami!»

»Nisem šel svojevoljno med razbojnike!« je rekel nekdo.

»Ali sem šel jaz svojevoljno?« je pristavil drugi.

»Torej umrimo za rusko zemljo, če treba!« je rekel knez.

»Umrimo!« so ponovili razbojniki.

»Fantje!« je nadaljeval Serebrjani. »Če hočemo potolči sovražnike ruske zemlje, potem moramo piti na zdravje ruskemu carju!«

»Pijmo!«

»Vzemite čaše in dajte tudi meni čašo!«

Knezu so prinesli vrč; vsi razbojniki so si nalili čaše.

»Bog poživi velikega gosodarja našega, Ivana Vasiljeviča, carja vse Rusije!« je rekel Serebrjani.

»Bog poživi carja!« so ponovili razbojniki.

»Bog poživi rusko zemljo!« je rekel Serebrjani.

»Bog poživi rusko zemljo!« so ponovili razbojniki.

»Naj poginejo vsi sovražniki svete Rusije in pravoslavne vere Kristusove!« je nadaljeval knez.

»Naj poginejo Tatarji! Naj poginejo sovražniki ruske vere!« so kričali razbojniki venomer.

»Pelji nas nad Tatarje! Kje so Basurmani, ki požigajo naše cerkve?«

»Pelji nas, pelji nas!« se je glasilo od vseh strani.

»V ogenj s Tatarjem!« je zakričal nekdo.

»V ogenj ž njim! V plamen!« so ponovili drugi.

»Stojte, fantje!« je rekel Serebrjani. »Poprej ga dobro izprašamo. Odgovarjaj,« je rekel knez in se obrnil k Tatarju, »ali vas je mnogo? Kje taborite?«

Tatar je dal znamenje, da ne razume.

»Čakaj, knez,« je rekel Poddubni. »Razvežemo mu jezik. Hlopko, daj sem malo ognja! Tako. No, kaj, ali boš govoril?«

»Bom, bačka!« je zakričal osmojeni Tatar.

»Ali vas je mnogo?«

»Mnoga, bačka, mnoga!«

»Koliko?«

»Deset tisoč, bačka; sedaj deset tisoč, jutri pridejo sto tisoč.«

»Torej ste samo prednja straža? Kdo vas vodi?«

»Han vodi.«

»Sam han?«

»Ne sama! Han prišla jutri; sedaj prišla širinski knez Šihmat.«

»Kje pa je njegov stan?«

Tatar je zopet pokazal z znamenjem, da ne razume.

»Hej, Hlopko, ogenj!« je kriknil Poddubni.

»Blizu stan, bačka, blizu!« je hitro odgovoril Tatar. »Ne več odtod, kot deseta vrsta.«

»Pokaži pot!« je rekel Serebrjani.

»Ni mogoče, bačka! Sedaj ni mogoče videti pot. Jutri mogoče, bačka!«

Poddubni je približal goreče poleno zvezanim Tatarjevim rokam.

»Ali boš našel pot?«

»Našla, bačka, našla!«

»Dobro,« je rekel Serebrjani. »Sedaj se najejte, bratci, dajte jesti tudi Tatarju, potem pa takoj na pohod! Pokažimo vragom, kaj je ruska moč!«

(Dalje prihodnjic.)

Čičke.

(Vojni motiv.)

S culo na ramah so šle,
v strgano pisanih rutah kot žolte megle;
k tlom sklonjene glave
čarape prodajale so pisane
in zdihovale so vse —
ene pojoče, druge hrešče:
O je, vojska je, vojska — oje!

S culo na ramah postoje
in ene predevljejo si z desne ramé
in druge na glavo si z leve roké
prekladajo breme, nadležno kriče —
ene pojoče, druge hrešče:
Kupite, kupite!

In s culo na ramah gredó
po vasi in v hišah ponujajo
in sedaj ob vrteh navzgor gredo
in za plotovi navzdol predevljejo
breme z ramé na ramo, —
razposajeno dečaki vpijemo:
Kupite, Čičke — kupite!
A zategnjeno one vzdihujejo:
O je, vojska je, vojska — oje!

Likovič Joža.

V krvi.

Poljudno zdravstveno razmišljanje. — Sestavil dr. Anton Breclj, zdravnik za notranje in otroške bolezni v Ljubljani.

O pridobljenih, podedovanih in prirojenih boleznih.

Velik je roj bolezni, ki nastajajo tekom življenja iz raznovrstnih vzrokov. Take bolezni imenujemo pridobljene. Nekaj vzrokov pridobljenim boleznim je bilo že omenjenih v dosedanjih razmotrivanjih; mnogotere so škodljivosti vsakdanjega življenja, ki nam kvarijo zdravje brez osebne krivde, mnogo bolezni izvira pa tudi iz lastne nevednosti ali npravne neurenosti in izprijenosti.

Že v ljudstvu je razširjeno mnenje, da tiči nekim boleznim pravi vzrok v krvi, kar pomeni, da so neke bolezni zlosrečna dediščina bližnjih ali daljnih prednikov. To mnenje temelji na vsakdanjih skušnjah. Vsepovsod opazamo, da prehajajo od roditeljev na potomce telesne in duševne posebnosti v ugodnem ali neugodnem zmislu. Prenašajo se po rodu splošni in posebni telesni znaki, postava in oblika telesa in posameznih delov, barva in dlakavost in sto drugih svojstev do najmanjših podrobnosti. Istotako se podedujejo duševne posebnosti, značaj, čuvstveno razpoloženje, nagnjenost v kako smer, nadarjenost; dedni so brezpomembni znaki glede govora in kretanj, pa tudi izrednosti in prednosti, najrajši pa nedostatki, morda samo dozdevno, ker najlažje opazimo vprav te.

Od pamtiveka so že znana vsa ta in druga dejstva podedljivosti, načini pa in zakoni podedovanja so ostali neznani in zagonetni do nedavnih časov. V tajnosti te najbolj zanimive strani vsega življenjeslovja je prvi prodril moravski menih Gregor Mendel že pred dobrim polstoletjem. Z bistrim opazovanjem in duhovitimi poskusi na rastlinskih križankah je odkril stalne zakone podedovanja. Odkritja skromnega meniha, a izrednega naravoslovca so ostala neopazena in omalovažena več desetletij. Davno po njegovi smrti so razni učenjaki iznova odkrili Mendelove izsledke in jih potrdili še z drugih strani prirodoslovnega raziskovanja. Mendelizem je dandanes splošno priznani temelj našemu znanju dednosti vseh živih bitij, velja sevé tudi za človeško dednost. Ugodne ali neugodne posebnosti roditeljev, se prenašajo po nekem določenem redu na potomstvo, ako se ne pojavljajo ti znaki že na prvem rodu, pokažejo se praviloma na drugem.

Podrobno razkladanje zakonov, ki se po njih ravna podedovanje, ne spada v tesni okvir tega spisa. Omeniti pa treba na tem mestu dejstvo, razvidno baš iz dednoslovja, da je sokrvje roditeljev kvarno potomstvu. Ako sta si roditelja, dasi iz zdravega rodu in vsak zase zdrava, po krvi preblizu sorodna, zarajata potomstvo, ki je prečestokrat

zelo nakazno glede najvažnejših svojstev. Isti malenkostni neopazni nedostatki se po spoju istokrvnih rodnihi kali silno povečajo v potomcihi, dočim se raznovrstni nedostatki po spoju raznokrvnih rodnihi kali izravnavaajo in izgubljaajo. Izkustva živinorejcev in vrtnarjev istotako pričaaajo o prednosti križanja in škodljivosti sokrvja prednikov za nasledstvo.

Niso pa vse bolezni in napake, ki jih prinese novorojenček na svet, podedovane. Razlikovati je treba med podedovanimi in prirojenimi boleznimi. Podedovano je vse tisto, kar preide po rodnihi kaleh roditeljev na zarod, vse drugo pa, kar nastane po spoju obeh rodnihi kali, je pridobljeno. Kar je pridobljeno tekom razvoja v materinem telesu, imenujemo prirojeno. Prirojeni so krnjavi udje in nepopolno ali nepravilno razviti ali kakorkoli spačeni drugi deli telesa. Tudi marsikatero bolezen dobi spočetek ali zarod, ki ni podedovana, ker je roditelja še nista imela ob otrokovem spočetju.

O bolezenski naklonjenosti in razpoloženosti.

Mnoge bolezni se štejejo med podedovane, ki prav za prav niso kot take podedovane, marveč samo neka naklonjenost do njih je prešla od rodu do rodu. Jetika velja po ljudskem mnenju kot dedna bolezen, toda ugotovljeno je, da se jetika ne prenaša po rodnihi kaleh; tudi novorojenček jetične matere pride navadno neokužen na svet, pač pa je jetičnih roditeljev otrok naklonjen ali posebno sprejemljiv za jetiko. Vrh tega je tak otrok že od rojstva neprestano v nevarnosti, da se okuži, kar se navadno dogaja.

Druge bolezni so, ki se pojavljajo redno kakor pri prednikih tako pri naslednikih v neki življenski dobi ali ko nastopijo za njih razvoj potrebne prilike. Bolezen kot taka ni dedna, marveč samo bolezensko razpoloženje, ki se javlja v posebnem telesnem sestavu ali konstituciji. Konstitucija je tisto, kar imenuje naš narod z besedo kri, meni pa neki poseben sestav telesa, prav za prav telesnih sokov, ki vsebuje večjo ali manjšo življensko silo. Poznamo družinske rodove s krepko, druge s slabotno konstitucijo ali krvjo; v tej družini se javlja posebna občutnost do teh življenskih škodljivosti, v oni do drugačnih; neke družine znači dolgoživost, druge kratkoživost.

Svojstva roditeljev se prenašajo po rodnihi kaleh na potomce. Sporno pa je vprašanje, katera svojstva so dedna, vsa ali samo nekatera? Življenjeslovci razlikujejo namreč med podedovanimi in pridobljenimi svojstvi. Da se prenašajo na potomstvo svojstva, ki

so jih prejeli roditelji od svojih prednikov, je gotovo dejstvo. Ni pa gotovo, ali se dajo prenesti na potomstvo posebnosti, ki jih kdo pridobi tekom svojega življenja. Razni narodi imajo že tisočletja navado, da stalno izpreminjajo obliko telesa v gotove svrhe (obrezovanje pri Izraelcih, oblikovanje lobanje pri južnoameriških rodovih, lepoto izpreminjanje obličja, nosa in uhljev pri zamorcih, stiskanje nog pri Kitajcih), vendar se take umetne izpremembe ne kažejo na potomstvu. Glede oblike je dedna snov čudovito vztrajna in neizpremenljiva, pridobljene izpremembe se ne prenašajo po rodu. Gorje, ko bi vsi oni, ki so se vrnilo pohabljeni iz vojnih grozot, rodili krnjavo decol!

Drugače pa je, kakor se zdi, z bolezenskim razpoloženjem, ki se da izpreminjati in izpremenjeno prenašati na zarod. Večjo ali manjšo odporno silo proti kužnim ali nalezljivim boleznim dobivamo od roditeljev morda ne toliko po rodnih kaley kolikor po hranilnih sokovih. Dokazano je, da materino mleko obvaruje dojenca mnogih kužnih bolezni, tudi je materino mleko najboljše zdravilo zoper marsikatero sicer smrtno bolezen. Ker je otrokovo telo sestavljeno skoraj izključno iz materinih snovi, je zdravstveno stanje in razpoloženje matere veliko večjeja pomena za otroka kakor iste okolnosti pri očetu.

Važnejše vrste dednih bolezni.

Po tem splošnem pregledu mika vsakega, da bi kaj bolj določnega zvedel o dednosti. Omejiti se hočemo na najbolj važne in splošne primere dednosti, ki so priznani in vsestransko ugotovljeni.

1. Spačenost tvorijo spačene in krnjave oblike telesa in udov. Mnoge od njih so samo prirojene, nastale po motnjah tekom razvoja spočetka v materinem telesu. Druge vrste spačenosti pa se stanovitno podedujejo od rodu do rodu, n. pr. večprstnost, manjprstnost, nepravilna oblika lobanje, trupla, udov, uhljev itd.

2. Izredno važni in zelo pogosti so primeri dednosti živčnih in čutilnih bolezni. Razne vrste živčnih in mišičnih ohromljenj se dedno prenašajo, pa tudi nevrastenija (živčna slabotnost, združena s posebno občutljivostjo), histerija (bolešno razpoloženje živčevja) in epilepsija ali božjast se štejejo v to skupino. Semkaj spadajo tudi primeri podedovane naglušnosti in gluhosti, ki je naravno spojena z nemostjo, podedovanih očesnih nedostatkov, slepote za posamične barve in popolne slepote. Časih je dedna prav ista oblika živčne bolezni ali čutilnega nedostatka. Časih pa se menjavajo razne oblike živčnih ali čutilnih bolezni: prednik je bil božjasten, naslednik pa je gluhonem ali narobe.

3. Učenjaki, ki se pečajo z duševnimi boleznimi, vidijo prav v dednosti glavni izvor tem boleznim. Polovica ljudi, ki trpi na kaki duševni bolezn, dobiva to bolezen posredno ali neposredno od

svojih prednikov, po nekkih drugih izkazih je celo 70% (sedemdeset odstotkov!) duševnih bolezni podedovanih. To velja malone za vse duševne bolezni od slaboumnosti do blaznosti. Te bolezni pa so najstrašnejše, ker najgloblje razdevajo življensko srečo posameznikov, družin in družbe! Njihovo število pa narašča tudi med nami strahotno!

4. Nekatero konstitucijske (splošne, ves telesni sestav zadevajoče) bolezni se kaj rade podedujejo, kakor n. pr. protin, zamaščenost in sladkorna bolezen. Potomci protinastih, zamaščenih ali sladkorni bolezni podvrženih prednikov so izredno naklonjeni k tem boleznim. Časih je potomec protinastea človeka zamaščen ali pa narobe, časih pa se te bolezni med seboj družijo. Tem stvarjem se večaki ne čudijo več, odkar je dognano, da pomenijo vse te tri bolezni le neke oblike nedostatnosti ali nepravilnosti v presnavljanju in uporabljanju zaužite hrane.

V najožji zvezi s konstitucijskimi boleznimi so raznovrstna motenja žlez z notranjim izločanjem. Od nekdanj že je znano, da spolne žleze izločajo poleg spolnih kali tudi še v krv neke sokove, ki so za telesni razvoj velikega pomena. Trebušna slinavka je ona velika žleza, ki izloča v črevo sok, najbolj potreben za prebavljanje. A trebušna slinavka izloča tudi v krv neko drugo snov, ki je za pravilno izrabljanje sladkorja nujno potrebna. Žlez z notranjim izločanjem poznamo čezdalje več, od njih pravilnega delovanja je odvisna skladnost in ubranost vsega življenja. Nepravilnosti v delovanju žlez z notranjim izločanjem se kažejo v raznovrstnih motenjih razvoja in delovanja vsega telesa. Tovrstna motenja pa se kaj rada prenašajo po rodu.

5. Najbolj zanimiva dedna bolezen je krvavica ali hemofilija, ki se javlja v hudem krvavenju iz neznatnih žilnih poškodb. Pri zdravem človeku se krvavenje, ki nastopi pri izdiranju zob, kmalu in samoposebi ustavi, krvavec pa krvavi navzlic pomoči dolgo in marsikdaj izkrvavi. Ta bolezen je dedna in se prenaša po ženskah, ki same niso podvržene krvavici. Moški krvavci ne ućakajo navadno dobe dorastlosti, ker umirajo že poprej na izkrvavenju, ženske iz takih rodbin pa ostajajo zdrave, a njih moško potomstvo je redoma bolno na krvavici. Pri nas je ta bolezen redka, znana je po Nemčiji, Ameriki in drugod. Zelo razširjena je bila krvavica v gorski vasi švicarskega kantona Graubündena z imenom Tenna. Ko so zdravniki dognali način prenašanja te bolezni in zadevo pojasnili prebivalstvu, so se odrastla dekleta iz prizadetih obćin odrekla možitvi, in s tem je bila bolezen zaustavljena.

6. Izmed nalezljivih ali kužnih bolezni ni prav za prav nobena dedna. Poprej so šteli jetiko ali tuberkulozo in sifilo med dedne bolezni. Glede jetike je bilo že prej pojasnjeno vprašanje dednosti, približno isto velja za sifilo. Rodne kali so le

izjemoma okužene s to boleznijo, spöčetek pa je redoma sifilitičen, ako je kateri od roditeljev bolan na ti boleznii. Da se okuži spöčetek od bolne matere, je lahko umeti; kako pa prehaja sifila od očeta na nerojenega otroka, ki mu je mati ostala navidezno zdrava, si dandanes še lažje razlagamo, odkar vemo, da imajo mnogi ljudje v sebi kužne kali žive, ne da bi na njih oboleli. To so t. zv. »kalinosci«, znani za davico, grízo in legar in mnoge druge nalezljive bolezni.

7. Zastrupljenja niso dedna v navadnem pomenu, pač pa kvari strup rodne kali, ako kroži po telesu roditeljev. V poštev prihaja v naših razmerah zastrupljenje z opojninami ali alkoholizem. Z rod alkoholikov je telesno slabotnejši, zlasti glede živčevja nakazen in raznim duševnim nedostatkom podvržen. Ugotovljeni so celo neki primeri, kako pogubno je spöčetje v pijanosti, ki je bila enkratna in edina. Dolga vrsta telesnih bolehnosti, slaboumnosti ter npravne toposti in propalosti našega naraščaja se pripisuje alkoholizmu roditeljev. Morje gorja nam poteka iz tega, pri nas v Sloveniji tako mogočnega izvira!

Evgenika je možna samo na versko-nravnem temelju.

Že med prebiranjem naštetih dednih boleznii v glavnih obrisih se je rodilo paznemu bravcu ali misleči bravki spoznanje, kako bi se dalo zaustaviti in omejiti toliko zla, ki prehaja od roditeljev na potomstvo. Kaj bo vse gorje, ki nam ga povzročajo pridobljene bolezni, v primeri samo s strahotami živčnih in duševnih boleznii, ki so zvečine podedovane! Zdravstvo je čuda mnogo doseglo v preprečevanju in zdravljenju kužnih boleznii ter odpravljanju raznih škodljivosti vsakdanjega življenja; najhujše bolezni pa, ki imajo svoj izvor v krvi, se nemoteno razpašajo med nami. Kako bi se dala odpraviti ta nesrečna dediščina ter očistiti in znova učvrstiti rodna krv našemu tako osirotelemu narodiču?

V deželah s staro omiko je baš zdravstveno propadanje rodu že pred nekaj desetletji rodilo novo stroko znanstvenega raziskovanja, imenovano evgenika (po naše bi se ji reklo nauk o blagorodnosti) in sorodno ji plemensko higieno ali nauk o zdravstvenem izboljšanju plemena ali plemenitvi.

Kako se dajo jasni in lahko umevni nauki evgenike in plemenske higijene spraviti do veljave v življenju, je težko, zelo težko vprašanje, ker posegajo v globine našega življenja in naše osebne prostosti.

Razvidno je, da bi ljudje, ki imajo sami kako podedljivo nakaznost ali ki izhajajo iz družin z dedno okvaro, a so sami zdravi, ne smeli imeti potomstva. Kako naj se uveljavi to samoposebi nujno načelo v vsakdanjem življenju? Predlagali so, naj se uzakoni po vseh omikanih državah zahteva, da se smejo poročiti samo oni, ki se izkažejo z zdravniškim spričevalom o svoji zdravstveni neoporečnosti. S tako

postavo bi bilo malo doseženo, ker bi se s tem omejevalo število pravih in množilo število divjih zakonov, narasla bi že itak preveč številna nezakonska deca.

Iz Amerike in Švice se vedno česče ponavlja nasvet, naj bi se dedno obremenjenim in nakaznim ljudem preprečilo množenje. V poštev bi prišli oni nesrečneži, ki so se v navadnem življenju onemogočili ali po svoji neizboljšljivi zločinstvenosti ali nezdravni umobolnosti. Take ljudi bi trebalo po tem predlogu umetno ojaloviti, kar se da dandanes doseči na nekrvav način z Rentgenovimi žarki, ki imajo to posebnost, da po daljšem obsevanju zamore v globini telesa skrite rodne kali za vedno. Ta način ojalovljenja pa bi bil za družabne operirance same neškodljiv. Po našem pojmovanju je predlog gorostasen in glede uspehov malo učinkovit.

Izvajanje tega nasveta bi izločilo od razmnoževanja le majhen del dedno obremenjenih ljudi, velika večina pa bi ostala neprizadeta, ker med nami tava neverjetno veliko ljudi, ki so še družabno možni, a davno niso več duševno zdravi. Po široki cesti življenja jih nosi ljudski tok s seboj brez neprilik, ako so v sredi, ako pa pridejo na rob ceste, zdrknejo v jarek — kaznilnico ali umobolnico. Z nasilnimi sredstvi bi se dali preprečiti le najbolj grobi izrastki dedne duševne nakaznosti.

Kaj pa z veliko večino drugih dedno nakaznih ljudi, ki se svobodno množe in plode svojo betežnost na daljnje rodove? Zadevo treba zgrabiti z druge strani in globlje.

Vzbuditi je iznova zavest, da je vsakdo izmed nas odgovoren za vse svoje čine ter njih bližnje in daljne posledice. Kot mogočna opora tej naši zavesti in vesti bi moralo zavladati v vsem našem življenju veljavno mnenje, da so spolne zadeve ne samo osebne in zasebne, marveč najdalekosežnejše družabne važnosti. Sedanje svobodomiselno pojmovanje spolnih zadev rodi razbrzdanost, ki je mati vsega gorja. Spolni nagon v nas je močan, v živčno in duševno nakaznih ljudeh celo silen, toda ukrotljiv in brez sleherne škode za zdravje zatrljiv, ako je le volja resno odgajena ter samozatajevanju in samoodpovedi vajena. Trda vzgoja je najboljšo sredstvo proti mehkužnosti in spolni razbrzdanosti, s trdo vzgojo podredimo nagon svoji volji in se resnično osvobodimo, saj svoboda obstoji ne v nagonskem uživanju, ampak v obvladovanju svojih nagonov.

Sijajni zgled junaških Švicark, omenjen v tem spisu, naj bi svetil tudi naši odrasli mladini na poti v življenje!

Kdor ne more pojmovati, da ogenj dobro služi, a slabo gospodari, tega treba kakor otroka pred ognjem varovati in odvrčati s pomočjo mogočnega javnega mnenja od spolnosti.

Za nas borne in tako kruto prizadete Slovence so te zadeve življenskega pomena. Ako hočemo svoj hirajoči narodič pomladiti, moramo nravno prekvasiti vse svoje zasebno in javno življenje po zahtevah

krščanske nravnosti. Najboljše vodilo za zdravstveno prospevanje posameznikov, družin in družbe je krščansko načelo: Kar nočeš, da bi ti storili drugi, tega tudi ti ne napravi drugim!

Otoški postržek.

Spisal Anton Komar.

1. En dan za tisoč.

Jaz sem Francek Istinič iz Borovnice. Objestni ljudje, ki mislijo, da je treba majhnega človeka zaničevati, so mi dali drugo ime, ki ga ne slišim rad in ga ne povem. Da je v Borovnici velikanski most, ve skoro vsak človek. Pa nobena hiša ni tako blizu kakor naša. Župnije zavetnica je sv. Marjeta. To je moji materi všeč, ki je tudi Marjeta. Moj oče je železniški sprevodnik, vozi na Planino ali Rakek, včasih v Trst ali Reko. Naj mi torej ljudje, če ne morejo drugače, reko vsaj kondukterček. Otrok imamo polno hišo, tako da ne bom za vse povedal. Saj so nedolžni, čeprav trdi mati, da ji pred ljudmi oči pripogibamo.

Hodim že četrto leto v borovniško šolo pred učitelja Podlunška in kaplana Ponebška. Učim se še dosti dobro. Ko bi ne bilo Grčmanovega Cirila in Komolkine Marjetke pa še nekaterih drugih, bi bil prvi v šoli. Pa je bolj prav, da nisem; ako česa ne znam, me vsaj ni sram. Morda bom kedaj slaven. Rad bi nekoliko stradal, samo da bi postal slaven mož. Slavna je Lenčka na Blokah. Ona skoro nič ne je. Tako jaz ne morem. Bo treba kaj drugega začeti, da ne ostanem pod mernikom.

Sveto leto je, pa nedelja Alojzijeva. Ležim v travi, kakor je ležal Adam, preden ga je zbegala Eva in kača. Zjutraj sem prejel prvokrat Boga. Verujem trdno v sveto Hostijo. Mislim, da sem jo vredno prejel. Učili smo se in molili. Res je sveto obhajilo hitro minilo, ne da bi ga bil posebej občutil v srcu, kakor sem prej mislil. Pa to ni potrebno, dovolj je, da imam Jezusa zares rad.

Pač me je skrbelo, da sem nevreden. Toda povedal sem pri spovedi vse grehe in še več bi jih, ko bi smel lagati. Povedal sem celo, ker sem ogledalo vesti bral, da sem rad gledal ženske, ko so šle na našo nedeljo v belih petelinčkih okrog oltarja, vse brhke in lepe. Morda je bilo greh. Drugič jih ne bom več gledal. Tudi za Križmanovo deklo ne bom več hodil. Pomagal sem ji pri delu, ker je dobra, skoro boljša nego moja mati, četudi je samo dekla. Posihmal naj si pomaga sama, kakor ve in zna.

Med samimi denarci ležim kakor košček vrta. Zadremal bi, zasanjal, ako bi me ne dramil čmrlj, ki je primrmral mimo, ako bi me ne budila kobilica, ki

žaga v bližini, zlasti ako bi me ne strašil tenki glasek lačnega komarja.

Ze vidim, da ne bom brez Eve. Sestrica Micka gleda na vrt. Sicer si nisva posebno na roko, ampak danes me opazuje spoštljivo.

Prihaja. Potuhnili se bom, kakor da spim.

A porednica me je pregledala. Pojoč govori:

Naš Renček renči,
ne dela ne spi,
ko prida nič ni.

Ne boš me ne, jaz se ne premaknem, dokler ne prideš blizu.

Utrgala je bilko in mi jo nese k ušesu: »Črni muren, pridi ven!«

Čap! jo zgrabim in primem za obe roki, da ne more uiti, zraven ji vračam za njeno pesmico:

Micka mc mc,
mucka kc kc,
beži, če moreš, šc šc.

Ne brani se, tudi se ne kisa kakor po navadi, ampak rada sede poleg mene, ko jo povabim:

»Ne hodi po travi, sicer bo železniški čuvaj Šenk na nas hud.«

»Kaj ga skrbi naša trava, čeprav mu je brada velika kakor nova metla.«

»Njegova je, kupil jo je, da jo bo jutri pokosil.«

»Travo ali brado?«

»Mc presneti, le glej, če povaljaš travo, da mi bo Šenk potem nagajal, kadar bom šel čez tir ali na cestovod, te bom zlasal.«

»Jaz bom pa povedala mami in ena šiba leskova bo po tebi treskala.«

»In jaz bom povsod povedal, da si klepetulja.«

»Veš, kaj boš potem?«

»No, kaj?«

»Moj brat!«

Predem sem dobro čutil, kako me je udarila, je zdihnula: »Škoda bo lepe trave in toliko rožic.«

»Vidiš,« sem dejal, »prej si pela, da nič ne delam. Povej, kdo je naredil ta vrt? In kdo je pomagal delati hišo, a!?«

»Menda ne boš rekel, da mu je bilo ime Renček,« je odgovorila hudomušno.

»Prav tako mu je bilo ime. Ata in jaz sva bila tista dva. Ata so delali, jaz sem pomagal.«

»Ata so delali, ti si pa ,svetil'!«

»Lažnivka! Kdo je pa držal sveder, ko so razstreljevali skale? In ko smo zidali hišo, sem nosil zidarjem vodo in tobak, šibre in opeko. ,Renček, tja pojdi; Renček, ono prinesi! Rad sem potrpel, ko so se mi zidarji smejali, naj bom priden, češ, da bo hiša name ,padla'. Tiho sem bil, če mi je zidar skrivaj pomignil in mi kakor za plačilo stisnil v roko ostuden čik. Še ata so rekli mami, ko so mislili, da ne slišim: ,Renček zaleže skoro za enega delavca.'«

»Ali si hud?« mi je položila Micka roko na ramo. Jaz pa sem dalje iztresal srce:

»Še najhujši je bil strah, ker so vaščani grozili, da ne marajo bajtarske zalege v občino, in se bo moralo vse podreti. Kakor solnce se mi je zdel župan, ko je neki dan prišel mimo in rekel očetu, da ni nikomur nič škode in se ni treba nič bati. Saj smo morali zidati. Pri vdovi Jeršinki je bil tako vlažen in tesen stan, da je vsa družina bolehalo. Tudi ti si tamkaj dobila lišaj.«

Micka je žalostno pokimala, jaz sem nadaljeval: »Res je stala hiša skoro pet sto goldinarjev, a je tudi prostora dovolj za našo in še dve železničarski družini. Ata je izračunal, da stanujemo zastonj in hiša bo v dvanajstih letih sama sebe plačala. In naš vrt, ko razen moke, mleka in mesa vse na njem pridelamo! Stric Jože je prinesel sadnih dreves, da sta jih z atom posadila in sam gospod učitelj jih je cepil. Kmalu bomo imeli toliko sadja, da ne bomo več omedlevali na Križmanovem plotu. Zares, ata je moder mož in vse izpelje, česar se loti.«

Mislim, da sem Micko enkrat pošteno ugnal in da se čudi, koliko jaz vem in znam. Ponosno jo pogledam. Ali podlasica najde luknjo, kjer človek misli, da je ni.

»Veš kaj, Renče,« je začela, »kdo drugi, ki bi te samo poslušal, bi rekel: Ni boljšega človeka kot je Istiničev Renče. Jaz pa vse vem.«

»No, kaj pa veš?«

»Poslušaj! Ti samo sebe vidiš. Ali se nisi široko-ustil, da v eni uri narediš, kar delam jaz ves dan? Le pojdi, pomivaj posodo, bomo videli, če bo čez en teden še kateri krožnik cel. Hodi po vodo, stavim, da jo boš več prinesel za vratom nego na glavi. Rada bi vedela, ako bi ti pestoval, koliko časa bi Lulek živel. Ali ne veš, kako si jezen, kadar ga moraš samo pol ure zibati? Praviš, jaz nisem Micka, sem Renček. O, za Renčka biti je lahko.«

Tako me je učila. Kar čutil sem, kako se manjšam. Pa ji še nisem bil zadosti majhen, ampak je nadaljevala:

»Ali je to prav, da večkrat motiš naše nedolžne igre in nam trgaš vence? Zakaj si tako hud na deklice?«

Da bi mi sape ne zaprla, sem se moral braniti:

»Ko ste pa tako neumne. Spenjate si s trni kloбуčke iz leskovih listov, češ, da ste gospe, napravljate se za neveste in matere, izmišljate si dogodbe in se vedete, kakor da ste nekaj drugega, kot ste v resnici.«

»Meni se zdi lepo,« je pripomnila.

»Zame ni,« sem odločil, »mene je sram in me jezi, kadar me povabite, naj bom za očeta ali ženina. Znanprej vas bom pustil pri miru. Le majhni dečki vas ubogajo, ko jim obljublimate, da bodo drevi luč videli, ali jim dajete novce samo za pet minut ali pa jih stršite, da bodo sodni dan kačjo kri lizali.«

Micka se ni marala več prerekati, ampak je vprašala mehko: »Renček, ali bi ti rad umrl, če bi šel naravnost v nebesa?«

»Ne bi hotel,« sem odgovoril in nič omahoval. »Bržkone bi šel danes gorak vanja, ker sem po vrhu prejel odpustek svetega leta. Bil sem za procesijo v Sobočevem ter na Pakem in smo vso pot rožni venec molili. Vendar ne bi hotel umreti. Umreti je hudo. Puhkov Jaka, saj veš, je bil velika sirota, star je bil, ob palici je komaj klental, nič ni imel, in kjer se je pokazal, so vreščali otroci krog njega kakor vrabci krog sove, vendar se je obrnil k steni in se skrtil pod odejo, ko so prišli gospod s svetim oljem, ker se je bal, da bo moral potem umreti.«

»Jej, koliko denarcev je zrastle tod okoli,« se je začudila Micka in enega utrgala. »Na vsakem stebelcu so žepi, gornji še cveto rumeno, spodnji pa imajo v sebi vsak po zelenem novcu.«

»Ko bi bili zlati, sem dejal, bi jih nabral mernik.«

»Kaj bi počel z njimi?«

»Polovico bi dal staršem, da bi povečali hišo in kupili polje, živino in gozd. Polovico bi pa sam imel.«

»Ali za reveže in poganske otroke ne bi nič dal?«

»Tudi, tudi, pa veliko! In še bi bil bogat. En del bi položil v hranilnico, z drugim bi šel po svetu, daleč, daleč in morda doživel čudovite reči kakor Robinzon. Pa v Rim bi šel in videl svetega očeta. Čez veliko let bi se vrnil kot zagorel mož v Borovnico in bi me vsi spoštovali. Še Križmanov Korel.«

»Zakaj tako siliš za Korlom. Saj vidiš, da te ne mara, ker je iz bogate hiše. Ti mu povsod pomagaš, on te pa zmerja in tepe. Prav so ti rekli mama: ,Bodi doma, pa te ne bo.' Ko bi se vsaj branil, kadar se te loti. Pa si zanič!«

»Veš, jaz bi ga rad imel za prijatelja.«

»Ko je tako neusmiljen! Ali še pomniš, kako je pri potoku nabodel žabo s šivanko na palici in jo držal visoko v zrak, da je revica kričala in brčala kakor majhen otrok. Grozno se mi je smilila. Ko si udaril po palici, da je žaba zletela v potok, sem se čudila, da se ni vate zagnal.«

»Vsakdo se lahko poboljša.« sem dostavil, kot sem slišal v šoli.

Oba vstaneva in se ozreva na nebo in dolino. Solnce je že nad Trebelnikom. Zdaj pa zdaj se oglašajo nagli strižočji klic postovke, ki se prepeljava od mladicev v cestovodu nad polje v dolini.

»Glej jo,« pravi sestra, »kako se obeša na nevidne niti, ki menda vise z neba, da melje na istem mestu. Z griča se dobro vidi njena pepelasta suknja pod rjavim plaščem.«

»Poslušaj njen glas,« opozorim jaz, »ali se ti ne zdi, kakor bi sto miši zacvililo? Miška pod zemljo sliši in priteče ven, postolka jo popade in odnese mladim.«

Med žitom gre dekle. Žito se priklanja in teka za njo.

»Kako lepo,« se čudi sestra, »kakor bi ne hodila, drsi enakomerno naprej. Tako menda hodi po zemlji Marija. — Lej no, kdo sta onale dva dečka, ki tečeta od žage?«

»Kajpak, kovačev Tonče in kurjačev Rudolf. Tonče ne hodi ne k maši ne v šolo, ker nima obleke. Rudolf je ljubljanska srajca, iz Šiške doma. Pravi, da je Šiška večja nego Borovnica. Naj bo. Takegale cestovoda pa le nima. Nisem hotel iti z njima po litanijah, ker bi danes ne bilo prav, ako bi se potepal. Kopala sta se v jezcu.«

»Renče,« se oglasi zopet Micka, »poglej na oni konec mostu in pojdi z očmi do srede Planine, kaj neki pomeni tisti kup, ki ga nisem še nikoli zapazila.«

»Ali ne veš, da bo kres? Pastirji so postavili mlaj in okoli njega nanесли visoko grmado. Že več tednov hodijo s sekiricami na pašo, eni sekajo grmovje in trnje, drugi vlačijo skupaj, tretji umetno sestavljajo kopo. Pojutrišnjem bodo prinesli slame in v mraku zažgali kres. Tako velikega kresa ne bo nikjer! In pastirji bodo vriskali in pili žganje, ki so zanj nabrali en goldinar. To bo imenitno. Žal, da ne bom smel zraven, ker me mama ne bodo pustili, pa tudi pastirji bi me napodili, ker nisem pomagal pri delu. Vendar si bom jutri ogledal grmado. Ako tečem opoldne po cestovodu, bom prej nego v eni uri nazaj!«

»Jaz bom tekla s teboj.«

»Ni mogoče, ker bi ne smela po mostu in bi se zamudila dve uri.«

»Zakaj bi ne smela po mostu, če ti smeš?«

»Lahko bi naletela na čuvaja in bi te ujel.«

»Misliš, da tebe ne more?«

»Ima prekratke noge. Ti bi ga pa čakala in jokala.«

»Bom pa mami povedala, kaj nameravaš.«

»Povej, smejali se ti bodo in mene pohvalili.«

»Ali imate dečki več pravic?«

»Ne, ampak manj škoda nas je, ako nas volk sne.«

»Kdo ve, če ni to res,« se je zasmejela Micka in odšla v hišo.

Jaz sem sedel na klop. Kmalu se mi je pridružil Lojzek. Ni mogel tekmovati z drugo deco, ki so lovili mance.

»Lojzek, ali si danes kaj hudega storil?«

»Še nič.«

»Ali si kaj dobrega, ker je tvoj god?«

»Sem. Petelinčka sem tako s palico, da se je kar zavalil.«

»Kakšen si! Petelinček mora tudi biti. Ali se ti ni smilil?«

»Nak! Zakaj pa zmerom piške tepe.«

»Jih mora, da so pridne. Ali mu kaj zamerijo?«

»Nič. Še rade ga imajo, ko so tako neumne.«

»Vidiš, da prav dela. Skrbi zanje in jih varuje. Fant je, rajši bi se potepal z drugimi petelinčki. Pa mora ostati doma, da niso piške žalostne.«

»Jaz sem mislil, da je hudoben,« tako se kesa Lojzek.

Poizvedujem dalje: »Ali še kašljaš?«

»Šel!«

»Potem ne boš mogel z mano po jagod.«

»Saj kašljam samo pred mamol!«

»Čemu?«

»Da mi dajo sladkor za kašelj.«

»Lojzek, ti si majhen lisjak,«

»Ti si pa velik.«

Nekaj se spomni. Položi obojna kazalca in sredinca navzkriž: »Ali daš kobilici zobat?«

»Na, kobilica,« vtaknem prst.

Pritiska s palci na moč: »Ali boli?«

»Hudo.«

»Toliko kot rogač?«

»Bolj.«

»Toliko kot čebela?«

»Še bolj.«

»Koliko pa?«

»Manj kot bolha.«

»Ti lažeš.«

»Nisem Lojzek, da bi mamol s kašljem varal za sladkor.«

Zagleda Čička, ki gre po vodo in teče k njemu: »Čičko, daj mi skorjico iz kotla.« Deček namreč streže in kuha polento Čičem, ki poleti kakor lastovke vise na cestovodu, da popravljajo tu in tam kako razzeblo mesto. Čičko seže v žep in mu dá.

Lojzek hoče še vedeti: »Kaj pa ti najrajši ješ?«

»Sir,« se smeje Čičko, ki ne pomisli, da bo Lojzek to drugim otrokom povedal.

Škrlóm! zazveni na cestovodu. Hkrati se je obrnil na onem koncu železniški mesec, ki podnevi z belim ali rdečim licem, ponoči pa s prav takšno lučjo kaže, ali sme ljubljanski vlak na postajo ali ne. Šenk je storil to čudo in sedaj zadovoljno gleda sem dol. Bržkone ugiba, kakšno vreme bo jutri, ko bo kosil naš vrt.

Spodaj vidim prihajati z zavitkom soli znanca iz čuvajnice onkraj Lazov. To je dolgopeti Jamnik, ki mi je nosil na posodo »Tisoč in eno noč«, ko jo je kupoval njegov oče: dajal sem po novcu za snopič. Pa ni bilo ne kraja ne konca. Še danes ne vem, kaj je storil kralj Riar z Lunico, menda je ob njenih povestih rajši sam izgubil glavo nego njeno odsekal.

Zdajci se brzi vlak pokaže izza hriba. Dirja naglič do belega meseca, zavriska kakor fant, ki se nič ne boji, in že drdra po mostu visoko med nebom in zemljo. Najmanj tri sto ljudi, gosposkih in bogatih, vozi s seboj, da bodo z večerno zarjo videli morje. Ena minuta, trobenta zapoje, vlak zabrlizga, in alo naprej.

Mati kliče k večerji. Otrokom se gabijo v rižu ocvirki, poizbirajo te polže in jih ponujajo meni, ker jih samo zato hvalim, da rešim materi življenje.

Micka mora pomivati. Drugi pojdemo očetu naproti, ki je sinoči peljal v Trst. Služba ne pozna nedelje.

Najprej spravimo piške v kurnik. Pet jih je in en petelinček. Izvalila jih je koklja, ki so jo prinesli stara mati iz Postojne. Piške smo si razdelili, čisto črna je moja, čisto belo ima Lojzek, tri grahaste so si vzele sestrice, samo za petelinčka nihče ne mara. Naj bo Lulkov, ki je še v zibki ter ne ve, da petelinček ne bo nesel jajc. Že res, da zna nekoliko kikerikati, pa komaj toliko, kolikor kikerika Lulek, kadar ga kópajo. Meni tudi za piško ni, a lastim si črno, da imajo deca s svojimi več veselja. Rad bi pa imel janjčka ali kozliča. Pa nimamo nobene druge živali. Fidla je vzel brčkone vrhniški derec in kokljo smo pojedli. Prav

takrat, ko so kupili Lulka, je bila mati bolna en teden. Zaklali smo kokljo. Mati je imela juho, mi pa meso.

Potem smo šli po očeta. Ko je s trudnim korakom stopil na cesto, smo ga obkolili z vikom in krikom. Jaz sem mu zaplenil torbo, deca ga je gnala materi v oskrbo. V torbi smo našli zalogo živeža in eno bombo, ki sem jo po Robinzonu spoznal za kokosov oreh. To sem vzel za spomin.

Bajen je mrak. Takole pred domačo hišo je strahu za potrebo kar prav. Z mahu prihaja burni pretresljivi prepir nešteti žab. Mati misli, da hvalijo Boga. Morebiti Alaha. Tamle iznad kozolca se skrivnostno sklanjajo veje češnjevega vrha: približujejo se in oddaljujejo kakor Turki ali zakleti vitezi, ki se bojujejo, a ne morejo boja končati. Včasih zaprhuta blizu glave predrzni netopir. Strašil bi rad, ko bi se ga kdo kaj bal. Na cestovodu je zelena luč. Otroci skačejo za iskrami-kresnicami. Jaz mislim na to, kar je povedala mati: na jesen pojdem v Postojno.

Toda kaj se godi na nebu? Široki srp meseca menda res žanje. Zakaj zvezde padajo. Druge večere se le katera utrne. Nocoj vsekrižem letajo kakor velike kresnice. — Na klic otrok pridejo ženske. Ena zdihuje, če ni že blizu sodnji dan. Druga ugiba, da mora biti huda bitka med Srbi in Bolgari. Vsakokrat, ko se utrne zvezda, je padel en mož. Ženske in otroci verjamejo in polasti se jih žalost. Četudi sovražim čenče, pa me le boli, ker vem, da se na Balkanu vojskujejo med seboj kristjani, ki so z nami v rodu, dasi nosijo turško obleko.

Zvezde so se umirile in pokojno gorele. Ni jih bilo manj. Ginjeni smo pri večerni molitvi z materjo molili očenaš za turške kristjane. (Dalje prihodnjic.)

Kristusove legende.

Selma Lagerlöf. — Prevela Marija Kmetova.

Sveta noč.

Ko sem bila stara pet let, sem bila silno žalostna. Ne vem, če sem potem še kdaj bolj trpela. To je bilo tedaj, ko mi je umrla stara mati. Dotlej je bila sedela dan za dnem v kotu na zofi in nam je pravila pravljice.

Ne morem si kaj drugega niti misliti, kakor da sedi stara mati od jutra do večera in pripoveduje in pripoveduje, mi otroci pa sedimo tiho poleg nje in jo poslušamo. Krasno življenje je bilo to. In ni bilo otrok, ki bi jim bilo tako dobro, kot je bilo nam. Sicer drugega ne vem dosti o svoji stari materi. Le tega se spominjam, da je imela lepe, snežnobe le lase, da je hodila s sklonjenim hrbtom in da je vedno sedela in pletla nogavice.

Spominjam se tudi še, da je pri pripovedovanju kake pravljice vedno položila svojo roko na mojo

glavo in je dejala pri tem: »In vse to je tako res, kakor vidim zares tebe in ti vidiš mene.«

Mimo tega tudi še vem, da je znala peti pesmi. A ni pela vsak dan. V eni izmed teh narodnih pesmi je bil govor o nekem vitezu in o neki morski ženi in vedno se je ponavljalo tole: »Tako ledeno hrumi vihar po morskih valovih.«

In potem se še spominjam majhne molitvice, ki me je učila, in neki verz iz psalma mi zveni še v ušesih. Vseh onih lepih pravljic, ki mi jih je pravila, se pa le slabo in medlo spominjam. Le ene zgodbe se tako dobro spominjam, da bi jo utegnila ponoviti. To je kratka zgodba o Jezusovem rojstvu.

Glejte, to je skoraj vse, kar še zdaj vem o stari materi. In morda še to, česar se najbolj spominjam: kakšno bridko hrepenenje me je prevzelo, ko je bila odšla od nas. Še se zavedam onega jutra, ko je bil kot

zofe nenadoma prazen. In kako mi je bilo nerazumljivo, da bi kdaj mogle miniti ure tistega dneva. Tega se spominjam. Tega ne bom pozabila n i k d a r.

In se še spominjam, kako so privedli nas otroke, da bi poljubili roko rajnice. Bali smo se tega. A nekdo nam je dejal, da se zdaj zadnji pot moremo zahvaliti stari materi za vse veselje, ki ga nam je bila podelila.

In spominjam se, kako so zaprli v dolgo, črno krsto pravljice in pesmi in so jih odpeljali z našega posestva in se niso povrnila nikdar več.

Spominjam se, da nam je tedaj nekaj izginilo iz našega življenja, česar ne bo moči dobiti nič več nazaj. Bilo je, kakor bi se bila zaprla vrata nekega krasnega, čarobnega sveta, kamor smo bili prej svobodno prihajali in odkoder smo poljubno odhajali. In tedaj ni bilo nikogar več, ki bi bil znal odpreti ona vrata.

Spominjam se, da smo se otroci počasi naučili igrati se s punčkami in igračkami in živeti, kakor to delajo drugi otroci. In mogoče je bilo videti to tako, kakor ne bi prav nič pogrešali stare matere, ali se je ne bi spominjali nič več.

A še dandanašnji — po štiridesetih letih —, ko sedim in zbiram te legende o Kristusu, ki sem jih slišala v daljni Jutrovi deželi, vstaja v moji notranjosti ona zgodbica o Jezusovem rojstvu, ki mi jo je pravila moja stara mati. In tako mi je, da bi jo povedala še enkrat in bi jo sprejela v svojo zbirko legend.

* * *

O božiču je bilo in vsi so se odpeljali v cerkev, le medve s staro materjo se nisva odpeljali. Zdi se mi, da sva bili v vsej hiši sami. Nisva mogli v cerkev, ker je bila ena izmed naju premlada, druga pa prestara. In obema je bilo prav hudo, da nisva mogli k božičnici in nisva mogli videti božičnih svečk. Ko sva tako sedeli v svoji osamljenosti, je pričela praviti stara mati:

»Nekoč je bil mož, ki je odšel v temno noč, da bi dobil kaj ognja. Šel je od kočice do kočice in je potrkal na vsaka vrata. 'Ljudje božji, pomagajte mi!' je dejal. 'Moja žena je pravkar porodila dete in zakuriti moram, da se ogrejeta mati in dete.'

A bilo je globoko v noč, in vsi ljudje so spali. Nihče mu ni odgovoril.

Mož je šel vedno dalje. Končno je v daljni dalji zapazil svetel odsev luči. Šel je v to smer dalje in je videl na prostem goreti ogenj. Čreda belih ovac je spala krog njega in star pastir je sedel zraven in je pazil na čredo.

Ko je došel oni mož, ki je hotel imeti ogenj, do črede, je zapazil tri velike pse, ki so ležali pred pastirjevimi nogami. Radi njegovega prihoda so se zbudili vsi trije, so naširoko odprli gobce, kot bi hoteli lajati, a vendar ni bilo slišati nobenega glasu. Mož je videl, da se jim je naježila dlaka na hrbtu, je videl,

da so se v svitu ognja belo zableščali ostri zobje, je tudi videl, da so planili nanj. Začutil je, da ga je eden vgriznil v nogo, da je drugi hlastnil po njegovi roki in da mu je tretji skočil na goltanec. A čeljusti in zobje, ki so ga z njimi hoteli psi ugrizniti, niso slušali, in možu se ni pripetilo ničesar.

Tedaj je hotel dalje, da bi vzel, kar je potreboval. A ovce so tako tesno ležale s hrptom druga poleg druge, da ni mogel naprej. In mož je šel po hrbtih živali do ognja. In niti ena ovca se ni zgenila in se ni prebudila.«

Dotlej je stara mati utegnila nemoteno pripovedovati. A nič več se nisem mogla premagovati, da je ne bi prekinila: »Zakaj tega niso storile?« sem vprašala.

»To boš kmalu izvedela,« je dejala stara mati in je nadaljevala:

»Ko je bil mož prišel že do ognja, je pastir pogledal. To je bil star mož, nagel, neprijazen in trd do vseh ljudi. Ko je videl bližati se tujca, je prijel za dolgo, ošiljeno palico, ki jo je navadno držal v roki, če se je pasla čreda — in jo je zalučal v moža. Palica je sfrčala naravnost nanj. A preden ga je mogla zadeti, se ji je izognil in palica je odletela mimo njega na polje.«

Ko je bila stara mati tu, sem jo zopet prekinila: »Stara mati, zakaj ni hotel kol zadeti moža?« A stari materi ni bilo mar mojega vprašanja in je nadaljevala povest.

»Tedaj je prišel mož do pastirja in mu je dejal: 'Dragi, pomagaj mi in pusti, da vzamem nekoliko tvojega ognja! Moja žena je pravkar porodila dete in zakuriti moram, da se ogrejeta mati in dete.'

Pastir bi bil najrajši odbil to prošnjo. Pa se je spomnil, da niso mogli psi ničesar prizadejati temu možu, da ovce niso zbežale pred njim in da ga ni hotela vreči njegova palica. Nekako tesno mu je postalo. Ni se upal odbiti prošnje. 'Vzemi, kolikor potrebuješ,' je dejal možu. Pa je bil ogenj skoraj že popolnoma ugasnil. Ni bilo niti polen niti vej, le velik kup žerjavice je bil še. A tujec ni imel niti lopate niti vedra, da bi bil mogel ponesti domov rdeče-žarečih ogorkov. Ko je pastir to videl, je spet dejal: 'Vzemi, kolikor potrebuješ!' In je bil vesel, ker mož ni mogel vzeti s seboj žerjavice. A mož se je sklonil, je pobiral z golo roko žareče ogorkove in jih je zavil v svoj plašč. In ogorki niso osmodili ne rok ne plašča in mož jih je odnesel kakor jabolka in orehe.«

A zdaj sem v tretje prekinila pripovedovalko pravljice: »Stara mati, zakaj niso hoteli ogorki ožgati moža?«

»To boš še izvedela,« je dejala stara mati in je pripovedovala dalje:

»Ko je vse to, videl pastir, ki je bil tak hudoben in nagel človek, se je začudeno vprašal: 'Kakšna noč je pač to, da psi ne grizejo, se ovce ne bojijo, sulica

ne mori in ogenj ne smodi?' Poklical je tujca nazaj in mu dejal: 'Kakšna noč je to, da so vse reči usmiljene s teboj?'

Tedaj je odvrnil mož: 'Ne morem ti povedati, če tega sam ne spoznaš.' In je hotel iti dalje, da bi napravil ogenj in bi ogrel ženo in otroka.

Pastir si je pa mislil, da moža ne bo izpustil izpred oči, preden ne bo izvedel, kaj pomeni vse to. Vstal je in mu je sledil, dokler ni prišel do tja, kjer je bival tujec. Tedaj je videl pastir, da tujec niti kože nima za stanovanje, ampak mu ležita žena in otrok v skalnati votlini, ki je imela le gole, mrzle, kamnite stene. In pastirju se je zazdelo, da bi mogel nedolžni otrok nemara zmrzniti in umreti v tej votlini. In čeprav je bil trdosrčen človek, vendar ga je ganila ta beda in je premišljeval, kako bi pomagal otroku. Z rame si je odvezal torbo, vzela iz nje mehko, belo ovčjo kožo in jo dal tujemu možu, rekoč, naj nanjo položi otroka.

A v trenutku, ko je pokazal, da more biti usmiljen tudi on, so se mu odprle oči: Videl je, česar še ni videl nikoli, in je slišal, kar je bilo doslej njegovim ušesom nedostopno:

Videl je, da je sredi tesne množice angelov, ki so imeli srebrna krila in ki so ga obkrožali. In vsak

angel je imel inštrument na strune in vsi so vriskajoče peli: da je bil rojen to noč Izveličar, ki bo ves svet odrešil od greha.

Tedaj je razumel, čemu so bile to noč vesele celo vse mrtve reči in niso nikomur mogle škodovati. In ne le krog pastirja so bili angeli — vsepovsod jih je zagledal. Sedeli so v skalnati votlini in so sedeli zunaj po gričih in so letali sem pa tja pod nebom. V velikih množicah so priromali po potih in ko so šli mimo, so se ustavili in se ozrli na dete v votlini.

Vsepovsod je bilo vriskanje in veselje, in petje in igranje. In pastir je vse to videl v temni noči, ko bi sicer ne bil mogel razločiti ničesar. Poln veselja, da so se mu odprle oči, je padel na kolena in je hvalil Boga.«

In ko je bila stara mati prišla do tu, je zavzdihnila in dejala: »A kar je videl pastir, utegnemo videti tudi mi. Zakaj, v oni noči letajo angeli pod nebesom okrog, če jih le moremo spoznati.«

In potem je položila stara mati svojo roko na moje teme in je dejala: »Spominjaj se tega, ker je tako resnično, kakor jaz vidim tebe in ti vidiš mene. Ne sveče in svetiljke, tudi ne solnce in luna — edino, kar je potrebno, je le to, da imamo prave oči in moremo videti božjo krasoto.«

Pregled naše umetnosti.

Viktor Steska.

(Nadaljevanje.)

12.

Tretji veliki slikar naše baročne dobe je Fortunat Wergant. V rojstni in krstni matici v Kamniku čitamo: 1721 6. julija je bil krščen Fortunat, zakonski sin Jožefa Werganta in njegove žene Marije; rojen danes okoli poldne. Botrinila sta mu Mihaelj Šubelj in Marija Pangerc. Krstitelj kaplan Jakob Jenčič. Iz Mekinj.¹

Fortunat Wergant je bil torej rojen v Mekinjah 6. julija 1721. S tem odpada vsako drugo domnevanje, kakor n. pr. Kukuljevićevo (S. U. J., 29), da je bil iz Hrvatske ali iz Istre. Kukuljević je to domneval, ker si ni vedel drugače razlagati, zakaj se Wergant včasih podpisuje glagolski, kakor n. pr. na sliki, ki jo je imel baron Erberg: Jezus na Oljski gori. Tu je slikar zapisal: Malana est ova figura po F. Wergantu. 1750. Sodil je iz tega, da je Wergant izhajal iz krajev, kjer se je še glagolica ohranila. Stvar pa je precej jasna, če pomislimo, da je Wergant dobival svoja prva naročila iz Hrvatskega Primorja, kjer je bila v cerkvi udomačena glagolica.

Baron Erberg imenuje Werganta priljubljenega slikarja² in v pritožbi slikarske zadruga v Ljubljani z

dne 2. novembra 1764 se omenja Wergant med priseljenci, kar dokazuje, da tedaj še ni bil dolgo časa v Ljubljani.³

Fortunat Wergant je umrl v najtrdnjših letih dne 31. marca 1769, torej v 48. letu, v Ljubljani. Smrtna matica stolne cerkve ga imenuje »generosus dominus«, t. j. plemeniti gospod.⁴ Pomotno trdi matica, da je umrl v 49. letu namesto v 48.

Iz slikarjevih življenjskih razmer vemo kaj malo. Ker se je na križevem potu v Stični podpisal Academicus Capitolinus, smemo sklepati, da se je učil v Rimu. Ker se je rad francoski podpisoval, ker sta mu način risanja in izbira barv francoska, smemo trditi, da se je v Rimu pridružil francoski slikarski bratovščini in si prisvojil njene lastnosti.

1. Prva njegova slika, ki nam je znana, je iz leta 1750. To je že prej omenjena slika: »Jezus na Oljski gori«, ki jo je hranil baron Erberg v Dolu z napisom v glagolskih črkah: Malana est ova figura po F. Wergantu. 1750. Kukuljević našteva še devet Wergantovih slik,⁵ ki naj tu slede.

³ Bl. a. Kr., 1865, 43.

⁴ 1769, 31. 3. generosus Dnus Fortunatus Bergandt pictor coelebs, provisus omnibus, aet. suae 49, ad Francisc(anos).

⁵ SUJ, 29 pod imenom Bergant.

¹ Rojstna in krstna matica v Kamniku.

² Strahl, KZK, 24, 25, 44.

Fr. Ilovšek: Stropna freska v svetišču v štepanji vasi pri Ljubljani (1744).

2. Sv. Pavel puščavnik v župni cerkvi na Otočcu v Hrvaškem Primorju. Svetnik kleči pred Marijo z Jezuškom, ki mu z angelom podaja oplečnik (škapulir). Spodaj drži drugi angel odprto knjigo. Podpis je glagolski: Malana est ova figura po Fortunatu Wergantu v ljet. 1751. Žal, da je slika slabo obnovljena.

3. Na istem oltarju je manjša slika sv. Ane, ki Marijo poučuje.

4. Sv. Elija, slika velikega oltarja župne cerkve v Lešcu pri Otočcu. Podpis: Fort. Wergant pinxit 1751. Renou. Carl Warth. 1846. Slika je precej pokvarjena.

5., 6. Sv. Jožef in sv. Anton, dobri oltarni sliki v Lešcu pri Otočcu.

7. Žalostna M. B. v frančiškanski cerkvi v Ljubljani s podpisom: peint par F. Wergant. Ta slika se še nahaja v cerkvi na listni strani v prvem stranskem oltarju pod sv. križem. Pred leti je bila nekoliko okrajšana, zato ni več zaznati podpisa, ki ga je še l. 1851 videl Kukuljević.

8. Sv. Janez Nepomučan, oltarna slika na Veseli gori pri Šent Rupertu: peint par Wergant.⁷

9. Sv. Družina, »umno risana in slikana« v bivši Erbergovi zbirki.

10. Mala slika na papirju v Erbergovi zbirki, predstavljajoča berača. Kje se sedaj nahaja, je neznano.

⁶ Steklasa, Zgodovina župnije Šent Rupert na Döl, 197, sodi, da je slika iz l. 1740. Bržkone pa je iz l. 1752, ko so na isti oltar postavili kip sv. Ane.

Dalje so znane še sledeče Wergantove slike:

11. Sv. Jurij, glavna slika v Mozirju.⁷

12. Ljubljanski muzej hrani dva Wergantova portreta, ki predočujeta stiškega opata Tauferrerja in

13. cistercijanskega opata v Kostanjevici Buseta (86×118), ki ga je muzeju daroval Kamilo grof Thurn. Na naslikanem zavihanem listu je podpis: Point p(ar) Wergant en Carniole.⁸

14. L. 1763 je naslikal za diskalceate v Ljubljani: N. Lj. G. Tolažnico. Diskalceatska kronika pravi, da je dal to sliko napraviti P. Feliks a S. Anna, tedanji prior in jo postavil na oltar sv. Kajetana.⁹

15.—19. Na Križni gori pri Ložu je pet Wergantovih slik, in sicer: Jezus na Oljski gori, Jezusa bičajo, sv. Vid, sv. Trije kralji, zadnji dve v medaljonih; sv. Ana v kapelici ob poti (slika je lepa, žal, spodaj že natrgana).

20. Sv. Volbenk v cerkniški podružnici sv. Volbenka. F. Wergant 1766.

21. Križev pot v Stični. Na 14. postaji je zapisano: F. Wergant, Academicus Capitolinus pinx. 1766.

22. V Planini pri Rakeku: Marijina zaroka, krasna slika v finih barvah. Ni čuda, da so jo smatrali nekateri slikarji, kakor n. pr. Jos. Kastner za Tiepolovo delo. Napisa ni videti; mogoče je na hrbtu slike, kar pri Wergantovih ni redko.

23. Marija z Jezuškom v naročju (55×40), nekaka grška Madona v Wergantovih barvah. Brez podpisa. Lastnik V. Steska, v čigar rodovini se je slika od nekdaj nahajala.

24. Banderska slika, na eni strani sv. Jožef, na drugi sv. Simon in Juda. Na blagu letnica 1769. Prej last župne cerkve v Ambrusu, sedaj »Društva za krščansko umetnost«. Gotovo zadnje Wergantovo delo. Podpisa sicer ni, a delo je brezdvomno Wergantovo.

25., 26. V Codellijevem gradu Thurnu pri Ljubljani se nahajata dva portreta: 1. Jožef Anton baron Codelli (78×100) v ovalni obliki. Upodobljenec sedi za mizo, viden do kolen; na desni rodbinski grb; na mizi podpis: Peint par Wergant 1762. 2. Elizabeta bar. Codelli, roj. bar. Königsbrunn (78×100). Slika je bila že enkrat restavrirana.¹⁰

27. Sv. Jožef, Doprsna slika (63×78). Svetnik drži pred seboj na blazini božje Dete. Podpis: Wergant pinx. 1763. Lastnik M. Gerjol v Polhovem gradu.

28. Sv. Bernard Korleonski (a Corleone). Svetnik v zamaknjenju prejema odtiske križa, ki se mu pri-

⁷ Poročilo slikarja Mat. Bradaška.

⁸ Landesmuseum im Herzogthum Krain, 1836/7, 20. — Illyr. Blatt. 1837, 119.

⁹ A. 1763 liess P. Felix a S. Anna, Prior, von F. Wergant ein anmuthiges Bild U. L. Fr. de Consolatione mahlen und auf den Altar des hl. Cajetan setzen.

¹⁰ Katalog zgod. razstave slov. slik. 1922, 17, 18.

Fort. Wergant: župnik L. Rasp. (Bakrorez.)

Fort. Wergant: Mati božja v uršulinskem samostanu
v Skofji Loki (1760).

F. Wergant: Portret barona Codellija v
graščini Thurn pri Ljubljani.

Fort. Wergant: Sv. Francišek Asiški.

kazuje na levi zgoraj. Na desni gledamo skupino treh
angelov, katerih eden nosi list s slikami Zveličarjevih
mučil. Na tem listu je podpis: Wergant pinx. Ker je
bil upodobljenec l. 1768 proglašen za svetnika, je

jasno, da je morala slika nastati bržkone isto leto,
ker je slikar spomladi 1769 že umrl. Sliko so naročili
ljubljski kapucini za svojo cerkev, ki je bila v se-
danji Zvezdi. Ko so cerkev podrli, so sliko sprejele
uršulinke, ki jo hranijo v samostanu. (135×210.)

29. Sv. Francišek Asiški v frančiškanski cerkvi
v Nazarjih (115×171). Svetnik po prejemu Kristusovih
ran omedleva v skalnati krajini; v naročju ima križ,
na desni lobanjo, na levi knjigo, na tleh foliant s pod-
pisom: Wergant pinx. (Dalje prihodnjič.)

O roparskih napadih.

Zgodovinske drobtine. — Zbral Leopold Podlogar.

V naslednjem podajamo, razvrščeno po župnijah, nekatere podatke o roparskih posetih v posamezne kraje, kolikor so se dali ugotoviti na podlagi pisanih ali nepisanih, pa vendar zanesljivih prič.

1. Adlešiči. Bližnji sosedje Adlešičanov so Bojanci, potomci Uskokov, ki so se naselili v Marindolu leta 1597—1598. Doselile so se štiri družinske zadruge: Kordiči, Mirosavci, Radojčiči in Vrtiniči. Mirosavci so izumrli.

Te zadruge nas spominjajo na združno življenje starih Slovencev. (Pri Srbih je še danes ohranjeno. Zato beremo v raznih razglasih o 'zadrukah', kar se pri nas navadno istoveti z našimi družinami, kar pa ni pravilno.) Zadruga je družba sorodnikov, ki skupaj bivajo v eni hiši in skupno obdelujejo nedeljivo posestvo. Ako je namreč imel zakonski par odrasle otroke, si ti niso poskrbeli lastnega gospodarstva, ampak so tudi po možitvi ali ženitvi s svojimi starši skupaj živeli in gospodarili. V zadruzi so bile torej združene poleg dedov tudi družine bratov, sester, vnukov in pravnukov. Nihče izmed njih ni imel osebne lastnine, ampak vsa zemljišča in poslopja, živina in vse hišno in gospodarsko orodje je bilo skupna last vseh združnikov. Kar je pridobil posameznik, je prišlo v korist vsej zadruzi, enako pa je morala tudi vso škodo trpeti. Kadar je bila hiša pretesna, so postavili poleg nje drugo, tretjo; mnogokrat se je zadruga tako namnožila, da je nastala cela vas, kjer je sto in še več sorodincev bivalo skupaj. Vsaka zadruga je imela svojega poglavarja, starešino (gospodar, pri Hrvatih 'domačin'). Sprva je bil najstarejši mož (ded) za starešino, pozneje so ga polnoletni člani zadruge volili izmed sebe, in sicer tistega, ki se jim je zdel najbolj moder in izkušen. Tako je bilo in je deloma še pri Bojancih v Marindolu. Njih prvotna domovina je bila Novi Bazar ob reki Bojani, po kateri se imenujejo Bojanci.

Bojanci so bili pogosto obdolženi hajduških grozodejstev, ki se jim pa večinoma niso mogla dokazati, večje tatvine so pa le imeli na vesti. Odlikovali so se kot posebno drzni tihotapci. Veliko dogodkov iz tatinškega in tihotapskega življenja Bojancev je vedel pripovedovati pokojni novomeški kanonik Jožef Hočevar, sin graščinskega oskrbnika v Pobrežju pod Adlešiči (r. 1822, u. 1908). Slišal jih je iz ust svojega starega strica Matije Ipvca, ki je bil rojen v Črnomlju (1770) in živel pozneje kot zdravnik v Celju. Škoda, da se ti spomini niso zapisali. Ohranjenega imamo le nekaj, kar je vedel povedati že imenovani A. Parma, ki je kot carinski uradnik v Pobrežju imel z Bojanci veliko opraviti.

Nekoč opazi Parma, da žene par ljudi nekaj volov čez Kolpo na našo stran. Na Parmov klic »Stoj!« se oglasi nekdo prav zategnjeno: »Nemoj govno (blato) mešat!« — »A, Vi ste, Čiro! Idite v mirul!«

Bila sta dva Marindolca, Čiro (Ciril) in njegova sestra Pavla, oba orjaka po postavi in moči. En sam mahljaj Čirove roke in Parma bi bil izgubljen.

Par mesecev po tem srečanju pride Parma v roke štirim Marindolcem (Bojancem). Tirajo ga s seboj in mu grozijo, da ga živega odero, če zakliče na pomoč.

Uradnik se sklicuje na svojo uradniško prisego; obljubi jim plačati vse, kar morejo popiti in pojediti v gostilni (v Marindolu), samo naj ga pustijo potem v miru domov.

Med popivanjem in petjem stopi v gostilno — Čiro. Ozre se po dobro razpoloženi družbi in vpraša: »Šta imate z ovim čovečem?« Ko mu vse povedo, naroči Čiro jedi in pijače, kolikor je mogla držati miza.

Kako je bilo pri srcu uradniku, si vsak lahko misli. Marindolci se med seboj tiho pogovarjajo, kar vzroji Čiro: »Ovi je pošten čovek. Vi budeste platili!« Tovarišija mu ugovarja; kar vstane Čiro in potegne izpod peči sušečo se sanico, jo zavihti nad glavami in zagrozi, da razbije vsem črepinje, ako se zgodi uradniku najmanjša krivica.

Kolpa pod Adlešiči je plitka.

Čiro je bil hrust velikan, oče pa bolj pritlikave rasti. Nekoč nese Čiro očeta preko Kolpe. Oče očita sinu njegovo tatinsko in tihotapsko življenje. Ostre pridige sit, vrže očeta v vodo, da utone.

Tudi Čiro je nesrečno končal.

Neki Adlešičan zapazi, da se sodi v njegovi zidani prazniji brez njegove vednosti in dovoljenja. Da zahaja tat v njegov hram, o tem je prepričan. Kaj si izmisli! Doma si odseka dve močni rogovilasti veji. Pičel streljaj od hrama zasadi obe rogovili v zemljo, drugo za drugo tako, da je v rogovile položena prekla kazala naravnost v sredino vrat. Ko vse dobro pomeri in pritrdi, vzame preklo in odide domov. Ko se stemni, vzame puško in se odpravi v vinograd. Tam položi puško v rogovile in leže med trtje. O polnoči zasliši, da nekdo odpira zidanico: odpre, zapre za seboj in napravi luč. Čez dobre pol ure ugasne luč, vrata se odprejo in zaprejo. Kar se oglasi puška. Adlešičan vzame puško, jo osnaži in gre domov. Pozno v jutro vstane, vzame par bariljcev in se napravi po vino. Pred zidanico opazi sled krvi. Gre po sledi in pride v hišo, kjer je Čiro baš umiral. (Argo VI., 158, 172.) Imel je prestreljena pljuča.

2. Babno polje. Leta 1778 je bila tiskana sloveča knjiga, v kateri se popisuje ponajveč rudništvo naše dežele. Naslov knjige je: »Oryctographia Carniolica«, po naše »Kamenoslovje«, ker opisuje naše gore in njih prirodne sestavine. Knjigo je spisal Francoz, rudniški svetovalec in zdravnik Baltazar Hacquet, ki je služboval v Ljubljani. Kot naravoslovec obžaluje, da se ni upal na Kras sloveči rastlinoslovec Ivan Anton Scopoli, rodom Tirolec, tudi v službi naše dežele kot mestni fizik. Flora, t. j. rastlinstvo, po Krasu je tega učenjaka močno zanimala in bi bil silno rad prehodil ves Kras, da ga ni odvrčal strah pred roparji, ki so posebno iz šneperških gozdov vznemirjali sosednjo okolico prav daleč na okoli. Leta 1777 je prišel Hacquet v Babno polje.

Ljudje so mu pripovedovali, da se klatijo v okolici roparji in da so se oglasili na več krajih. Za živili ali obleko ne stičejo, pač pa za denarjem. Kjerkoli napadejo hišo, tam se lotijo najprvo gospodarja. Po vohunih so doznali, da tišči denar, pa so prišli ponj. Na vse mogoče načine ga mučijo, da jim pokaže skriti denar.

On sam pravi, da ni imel pred roparji nobenega straha. Denarja sploh ni nosil s seboj po hribih. Take reči izroča svojemu borno oblečenemu kažipotu ali pa jih pusti gospodarju, kjer prenočuje. Scopoli naj bi bil prav tako storil kakor on, pa bi si bil brez denarne izgube ogledal rastlinstvo vsega Krasa. Škoda, da ni ta učenjak bral knjige. Prav tisto leto, ko je umrl Scopoli na Češkem, je bila tiskana. Sta se li ta dva učenjaka poznala, ne vemo; kajti Scopoli je bil že leta 1760 zapustil deželo (Idrijo), ker ga je preberaško plačevala.

3. Besnica pri Kranju. Franciška Pokorna tiskana zgodovina župnije »Besnica« nam podaja nekaj prav zanimivih podatkov iz rokovnjaškega življenja; omenja tudi roparje.

Leta 1736, 3. decembra, je bil od roparjev umorjen neki Simon, ki je potoval v Selško dolino.

V župniji so imeli rokovnjači svoje skrivališče v gozdu Lucenik ali Ucenik. Ime gozda je prikrojeno od stanovanj rokomavhov, katera so imeli v grabnu za Brdi. V tem skritem kotu so si zgradili lesene kočice ali ute. Ta rokovnjaški tabor so gradili v prvi polovici 19. stoletja, ko je bil njih glavar zloglasni »Dimež«.

Dimež se je porodil na Gorenji Savi v župniji Šmartin ob Kranju. Njegovo pravo ime je bilo France Zihel.

Bil je čokat, črnkast človek, srednje postave in kodrastih las. Bil je pretkan in zvit kot lisica. Dva-

krat je bil zaprt v Komornu, pa se mu je obkrat posrečilo neopaženo zapustiti neprijetne mu prostore stroge kaznilnice. Iskali so ga orožniki in vojaki. Z obojimi se je večkrat pogovarjal in jim celo kazal pot za Dimežem. V roke jim pa ni več prišel, pač pa ga je ugnala nagla smrt. Zadužil se je namreč v Šunkarjevi opekarni pri Trzinu. Pri pečnici so našli 23. januarja 1862 dva obžgana človeka, zraven pa sod vina, orožje in nekaj živeža. Po zanesljivih znamenjih so spoznali v enem teh ponesrečencev Dimeža.¹

Na Kucni nad Rokovico so rokovnjači ubili gospodarja Martina Grošlja. Ker niso dobili od njega toliko denarja, kakor so se ga nadejali, so ga hoteli prisiliti z mukami, da jim pokaže skriti denar. Za pete so ga vlekli po stopnicah v klet. Grošelj je enega izmed njih spoznal in ga prosil, naj se potegne zanj. Njegova prošnja je bila zanj usodna. Da jih ne bi izdal, so ga potolkli do smrti. Nasilneži so pa le prišli v roke pravice. Domača hčerka se je bila pri vltomu roparjev skrila v peč. Spoznala je par domačih vaščanov po govorjenju. Na dekljčino pripovedovanje so jih naznanili oblastvom. Tam so priznali svoj zločin. Denar je pa imel gospodar res skrit v neki špranji v kleti, pa je menda vedel zanj samo on. Ko se je ob potresu leta 1895 hiša porušila, se je našel skriti denar.

4. Borovnica - Preserje. Leta 1790, 6. junija, sv. Rešnjega Telesa dan, se je priklatilo vprav med procesijo v vas Sabočevo sedem čiških roparjev. Zapazil jih je pastir in urno sklical ljudi. Teh se je naglo natrlo okrog vasi, katero so obkolili in roparje naskočili. V hudem boju je padel Jakob Uršič, brodar in čolnar s Podpeči; štirinajst drugih vaščanov pa so roparji močno oklali. Po kratkem boju so se roparji spustili proti Cerknici. Na begu sta obležala dva iz te sedmorice. Ranil ju je s puško omenjeni pastir. Odpeljali so oba v Bistro, drugi dan pa v Ljubljano.²

5. Brezovica. Leta 1790, 4. majnika, zvečer med 10. in 11. uro je ulomilo petnajst čiških roparjev v brezoviško župnišče, ki je bilo od teh nepričakovanih in nepovabljenih gostov do čistega izropano. Bili so pravi mojstri v svoji stroki. Tako naglo in pa preračunjeno so obiskali posameznike farovške družine, da nihče ni mogel klicati na pomoč. Oropana sta bila župnik Ivan Werhand, Vodičan (1784—1797) in njegov duhovni pomočnik France Ksav. Muley, Leskovčan (1790—1791).³ (Dalje prihodnjič.)

¹ Danica 1862, 28.

² Mittheil. 1896, 285.

³ Mittheil. 1896, 285.

Slovenščina v srednjem veku.

Piše Pirjevec.

»Viharjev jeznih mrzle domačije...«

Jezik, ki ga govori naš narod, se imenuje slovenski; s tem nazivom smo ohranili spomin na ono dobo, ko so bivali praočetje današnjih slovanskih narodov nekje za Karpati in se imenovali s skupnim imenom Sloveni. Tudi najstarejši slovanski jezik, ki se nam je ohranil v pismu, jezik, katerega sta pisala v 9. stoletju sv. Ciril in Metod, se imenuje slovenski, vemo pa, da sta pisala brata bolgarsko narečje, ki sta ga prinesla od doma iz Soluna ali solunske okolice. Približno poldrugeto stoletje pozneje se je tudi slovenščina prvič pisala.

V mestecu Freisingen na južnem Bavarskem so nekdanj pastirovali v samostanu sv. Korbinijana mogočni brižinski škofje. Med njimi najdemo v drugi polovici 10. stoletja (957—994) škofa **Abrahama**, ki si je sestavil nekako ročno knjigo, kamor si je zapisal razne pridige, govore in molitve, katere je potreboval pri izvrševanju škofovskih opravil. Razen latinskih zapiskov obsega knjiga (hrani se v državni knjižnici v Monakovem) tudi tri precej obširne slovenske zapiske, in sicer očitno izpoved v dveh obrazcih in pridigo o grehu in pokori. To so »brižinski spomeniki«.

Kako so prišli slovenski obrazci v rokopisno knjigo brižinskega škofa, ki je pastiroval tam na Bavarskem, in v kakšni zvezi so s škofom Abrahamom? Le malo vemo o življenju in delovanju tega znamenitega moža, a kar vemo, je pomembno in nam utegne odgovoriti na vprašanje.

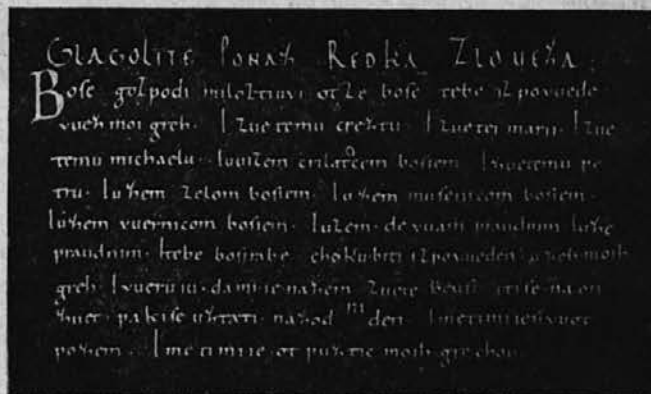
Viri imenujejo škofa Abrahama »Karantanca« — Korošca. Brižinski škofje so imeli obširna posestva in Abraham jih je nekaj zamenjal, a zamenjal tako, da je dobil za posestva v nemških pokrajinah druga v slovenskem delu tedanje Koroške. Jezik, v katerem so pisani brižinski spomeniki, pa kaže vse znake naših severno-zapadnih — torej koroških — narečij. Iz vsega tega in iz dejstva, da kaže način pisave na Abrahamovo dobo, smemo sklepati, da je najbrže škof Abraham slovenske obrazce sam napisal ali narekoval.

Raba živega narodovega jezika v cerkvi je bila za misijonarje nujno potrebna, saj je bil vendar uspeh odvisen od tega, da narod duhovnika razume. V tujem jeziku ni mogel duhovnik širiti krščanske vere in ni mogel poglobiti verskega čuvstvovanja. Iz te nujnosti so nastali brižinski spomeniki, ki so najsta-

rejša priča in zrcalo slovenskega jezika. Noben drugi danes govoren slovanski jezik nima tako starega spomenika.

Tudi iz poznejših stoletij so se nam ohranili rokopisni drobci, ki nam izpričujejo rabo slovenskega jezika v cerkvi. Tako n. pr. rokopis, ki je nastal v začetku 15. stoletja v cistercijanski opatiji Stični (hrani se v drž. licejski knjižnici v Ljubljani) in obsega med drugim prvo kitico stare slovenske velikonočne pesmi »Naš gospod je od smrti vstal«, celovški rokopis z molitvami in drugo. Da se je rabila slovenščina v tej dobi v javnem in pravnem življenju, nam priča ustoličenje koroških vojvod, ki se je vršilo v slovenskem jeziku in po starem slovenskem običaju, akoravno so bili tedaj že novi vojvodi — nemškega rodu.

To so tihi in skromni začetki slovenske pisane besede. Ali so snovali možje, ki jim niti imen ne vemo, še druge načrte, in katere tajne sile so ravnale delovanje škofa Abrahama — o tem ne moremo soditi, niti ne domnevati.

Posnetek izvirnika brižinskih spomenikov: začetek očitne izpovedi.

V današnjem pravopisu (razlaga manj znanih besedi in oblik v oklepajih):

Glagoljite (govorite) po nas (za nami) redka slovesa (malo besed): Bože, gospodi milostivi, oče bože, tebe (tebi) izpoveda (izpovem) ves moj greh i svetemu Kristu i svetej Mariji i svetemu Mihaelu i vsem krilatcem (angelom) božijem i svetemu Petru i vsem selom (slom) božijem i vsem mučenikom božijem i vsem vernikom božijem i vsem devam pravdnim (pravičnim) i vsem pravdnim. I tebe, božji rabe (hlapec), hoču (hočem) biti izpoveden vseh mojih greh. I veruju (verujem), da mi je na sem (tem) svete bevši (bivšemu), iti že na on svet, paki (zopet) že (pa) vstati na sodni den (dan); imeti mi je život po sem; imeti ni je otpustek mojih grehov.

POLITIČNI PREGLED.

Pogled v leto 1923.

Preteklo leto v političnem oziru sicer ni prineslo posebno znamenitih dogodkov, vendarle pa dovolj trdnih dokazov, da je bil mir po svetovni vojski zgrajen na precej trhli podlagi in da se vedno hitreje bliža čas, ko se bodo moralé mirovne pogodbe temeljito popraviti. Če ne bo šlo to čimprej s sporazumom, bo šlo pozneje s silo — zakaj položaj v evropskih narodih postaja čezdalje neznošnejši in išče vedno bolj duška.

Druša splošna poteza svetovne politike v preteklem letu je, da je kapitalizem, ki ima svojo najmočnejšo oporo baš v mirovnih pogodbah, začutil tisti veliki odpor, ki se pojavlja v narodih in ljudskih množicah, in je napel skrajne sile, da se obdrži in utrdi. Zaradi premnogih sredstev, ki so mu na razpolago in s pomočjo dejanske vlade, ki jo ima vsepovsod v rokah, se mu je to za enkrat prav zelo posrečilo. Zakaj zdi se, da moč kapitalizma ni bila že dolgo tako silna kot baš sedaj.

Jugoslavija trpi zaradi spora med Srbi na eni strani ter Hrvati in Slovenci na drugi strani in pa zaradi korupcije, ki se je precej globoko zajedla v javno upravo. Volitve v narodno skupščino meseca marcá bi imele prinesiti odrešitev iz tega težkega položaja, pa ga niso. Pač pa so narodnostni spor do skrajnosti poostriale — zakaj malokateré volitve so tako izrazito poudarile narodnostno načelo kot vprav zadnje državnozborske — in tudi javna uprava ni še našla leka zoper korupcijo.

Po volitvah so sestavili vlado radikali pod Pašičevim predsedstvom, ministri so sami Srbi, Slovenci in Hrvati niso pri vladi prav nič udeleženi, kar je gotovo nezdravo in vzbuja največjo medsebojno nezaupnost. Vse

druge stranke so v opoziciji, posebno pa takozvani federalistični blok, v katerem so Hrvatska seljačka republikanska, Slovenska ljudska in muslimanska stranka. Stališče opozicije pa je zelo otežkočeno radi tega, ker hrvatski poslanci niso došli v Belgrad. Pač pa je hrvatski voditelj Stjepan Radić odpotoval v inozemstvo, kjer seznanja razne politične kroge z razmerami v Jugoslaviji. Narodna skupščina je večinoma ves čas zborovala in sklenila mnogo zelo dalekosežnih zakonov.

Dolgo in mučno pogajanje vodi Jugoslavija z Italijo radi Reke. Dasi sanmargheritska pogodba, ki je bila spomladi obojestransko podpisana, jasno govori o neodvisni državi Reki in o pristaniščih Baroš in Delta, ki naj pripadeta Jugoslaviji, se vendar Italija ni držala pogodbe ter hoče imeti Reko zase. Sporazum se sicer še ni dosegel, toda verjetno je, da bo italijansko stališče — vsaj kar se Reke tiče — zmagalo. — Z Avstrijo in Poljsko sta se sklenili trgovski pogodbi, radi macedonskih komitašev pa dogovor z Bolgarijo. Ta dogovor pa ni dolgo držal, ker je ostal po bolgarski revoluciji brez sankcije.

V Italiji se je v zgodnji pomladi z nekrvavo revolucijo polastila vlade fašistovska stranka, kateri načeljuje Mussolini. Nova vlada je poudarjala kot svoje smernice zakonitost, red in pametno gospodarstvo. Prvi vtisi v resnici niso bili napačni, nadaljnji razvoj pa je pokazal, da te smernice ne veljajo napram drugim strankam, zlasti pa ne napram narodnostnim manjšinam. Fašisti so deloma z nasiljem, deloma s svojim drznim nastopom res docela razbili socialistično in liberalno stranko in tudi Ljudski stranki zadali globoke rane, toda sicer niso prinesli blagoslova svoji domovini, kakor se je splošno pričakovalo. Pač pa se raznarodovanje Slovencev v Primorju in Nemcev na Tirolskem

vrši z veliko silo, dasi ne z velikimi uspehi. Da se bo fašizem mogel obdržati na površju tudi, če pride v manjšino, je Mussolini ustanovil narodno milico, posebno fašistovsko armado, ter takorekoč prisilil državni zbor, da je sprejel volilni red, ki daje vso moč v državi v roko manjšini — relativno najmočnejši stranki.

Usodepolno je bilo preteklo leto za Nemčijo. Spustila se je z močno in zmagovito Francijo v gospodarsko vojsko, v kateri pa je doživela nedosti manjši poraz kot je bil l. 1918. Do vojske je prišlo, ker se je Nemčija hotela ubraniti obveznosti, ki jih ji nalaga verzajska mirovna pogodba. Računala je, da se bo podobno kot Avstrija mogla izmuzniti 132 milijardam zlatih mark vojne odškodnine. Nekaj časa je odlašala z odplačevanjem, končno pa je odplačila popolnoma ustavila, češ, da ne more več. Računala je pri tem na pomoč Angležev in Američanov, kateri so na videz stali na strani Nemčije. Dočim je Anglija skušala vplivati na Francijo, da se z Nemčijo pobota, je Francija ostala trda in proti volji Angležev in Američanov zasedla Poruhrje, velik del najbogatejšega nemškega ozemlja. S tem je bila Nemčija smrtonosno zadeta. Sicer se je skušala otresti francoskega jarma na ta način, da je prepovedala uradništvu v zasedenem ozemlju na katerikoli način Francozom iti na roko, vsepovsod je organizirala pasivni odpor, toda francoska pest je krepko držala, dokler ni Nemčija obnemogla. Polom se je približal. Marka je začela strahovito padati in dosegla nižino, kakršne menda ni še imela nobena valuta na svetu, vladna veljavnost je kopnela, posamezne zvezne države so se začele upirati ukazom iz Berlina, stranke so začele izrabljati položaj v svojo korist, brezposelnost je rastla in še danes se ne ve, bo li Nemčija ostala celotna, ali se bo razletela na več

kosov, kar Francozi s tako nestrpnostjo pričakujejo. Zdi se pa vendarle, da je narodna in državna zavest v Nemcih tako močna, da bo do razcepitve težko došlo.

Mnogo srčce so imeli v preteklem letu Turki. Po srečno uspeli vojski z Grki se je sklepal mir v Lozani v Švici, pri čemer so sodelovale vse države, ki so koncem svetovne vojske kaj pridobile na račun Turčije. Pogajanja so se vlekla na dolgo in široko, konec pa je bil, da je Turčija povsem dosegla svoje namene in se otresla francoskega in angleškega varuštva. Grki so ji morali odstopiti Smirno in okolico v Mali Aziji, precej otočja v Egejskem morju ter ozemlje v Traciji do reke Marice. Morske ožine (Dardanele in Bospor) so postale proste, tuje čete so izpraznile Carigrad, katerega so Turki zopet dobili v polno last. Kapitulacije, t. j. varuštvo Evrope nad inozemci v turški državi, so bile odpravljene, radi petrolejskih vrelcev v Mosulu pa se je sklenilo, da se bodo vršila posebna pogajanja.

Ko se je mir sklenil, je turški državni zbor v Angori sprejel novo republikansko ustavo, za predsednika pa je bil izvoljen zmagoviti Kemalpaša. Armenci pa bodo ostali žal še nadalje sužnji in mučenci pod turškim nasiljem.

Cehoslovaška se je v preteklem letu gospodarsko znatno ustalila, valuta se je dvignila, kar je sicer trenutno povzročilo precejšnjo gospodarsko krizo, ki so jo pa žilavi Čehi kmalu obvladali. Težave imajo z Nemci in Slovaki. Prvi so načelni nasprotniki države, drugi pa zahtevajo avtonomijo. Po napadu na finančnega ministra dr. Rašina, ki je zaradi zadobljenih ran umrl, in po ponesrečenem bombnem napadu na generala Castello so sprejeli zakon v zaščito države, s čimer so vsaj na videz ukrotili komuniste in druge prevratne elemente.

Hudo poiskušnjo je prestala **Bolgarija**, kjer je z veliko večino kmečiškega ljudstva vladal Stambolijski, mož, ki je mnogo naredil za gospodarski dvig Bolgarije po nesrečni vojski in tudi za njen ugled v inozemstvu. Bil pa je velik absolutist in je zlasti trdo stopal na prste macedonskim vstašem, ki zahtevajo samostojno Macedonijo. Izbruhnila je revolucija meščanskih strank, Stambolijski je bežal, toda v medsebojnih bojih med revolucionarji in zemljoradniki je padel. Njegovega najzvestejšega prijatelja Daskalova, poslanika v Pragi, ki je nato prevzel vodstvo zemljor-

Dr. Korošec. Simić, Dr. Spaho. Predsednik. Agatonović (dem.).
naš poslanik v Varšavi. Bakić, Marko Gjurčić (rad.).
podpreds. nar. skupščine.

Prelat Butkiewicz,
obsojen na smrt od boljševiške vlade.

radnikov, je neki pristaš macedonskih strank v Pragi zavratno umoril. Nova vlada ni nič manj absolutistična in nasilna kot je bila prejšnja in je s pomočjo trdega pritiska pri zadnjih volitvah dobila veliko večino v narodno skupščino.

Revolucija — toda nekrvava — se je izvršila tudi v **Spaniji**, kjer so pregnali koruptno liberalno vlado in je kralj poveril vlado strankam, ki se že dolgo vrsto let bore za avtonomijo posameznih pokrajin. Nova vlada pod predsedstvom guvernerja Primo de Revera že izvaja avtonomistični program.

Veliko nesrečo je doživela **Poljska**, ki so ji po sprejetju republikanske ustave prenapetneži ustrelili nje-nega prvega predsednika Narutowicza, kar je posledica ljutih bojov, ki se vrše med Poljaki in narodnostnimi manjšinami, ki so za Poljsko in njene neizkušene vlade veliko pretežka hrana, da bi jo mogli prebaviti.

Rusija se je prelevila v zvezo docela neodvisnih sovjetskih republik. Notranje življenje se ustaljuje, lakota je prenehala in v pretekli jeseni se je moglo žito že izvažati. Grd madež na Rusiji pa je barbarsko preganjanje pravoslavne in katoliške vere. Cerkve se izpreminjajo v gledališča in skladišča, cerkveno premoženje se zaplenjuje, duhovnike, ki se temu ropu ustavljajo, pa zapirajo in usmrčujejo. Tako so obsodili na smrt škofa Cieplaka, čigar obsodbe se pa radi razburjenega javnega mnenja v Evropi niso upali izvršiti, pač pa so kljub glasnim protestom cele Evrope usmrtili prelata Butkiewicza.

Avstrija se je pod vodstvom spretnega diplomata prelata dr. Seipla gospodarsko znatno opomogla. S pomočjo mednarodnega vojnega posojila se je posrečilo avstrijsko krono ustaliti in zdi se, da se Avstrija polagoma dviga iz prepada, v katerega jo je pahnila svetovna vojska. Ob novih volitvah v državni zbor je prebivalstvo izrazilo zaupnico spretnemu krmilarju države: krščansko-socialna stranka je kljub velikim naporom socialistov pridobila zmago.

V **Angliji** vodi po padcu liberalca Lloyda Georgea državno krmilo konservativna stranka, na čelu ji Baldwin. Zdi se pa, da ne preveč srečno, zakaj kljub večini v državnem zboru je čutila vlada, da volilcev nima več na svoji strani, ter je zato državni zbor razpustila in razpisala nove volitve. Volilni boj še traja. Zdi se, da bo največ pridobila v angleškem političnem življenju najmlajša stranka: delavska stranka. Irska je dobila svojo

neodvisnost, po čemer je dolga stoletja hrepenela in se vztrajno borila. Postala je angleški dominion. Znani irski voditelj de Valera pa tudi s tem ni bil zadovoljen in je zahteval popolno neodvisnost od Anglije. Vršili so se še dolgi in krvavi boji med vladnimi in vstaškimi četami, dokler de Valera ni uvidel brezupnosti in nepotrebnosti svojega početja in se ni podvrgel. Tako je Irska po stoletnih bojih prišla do zaželenega miru.

Obisk pri Poljakih.

Na povabilo poljskega sejma je obiskalo zastopstvo narodne skupščine SHS v dneh od 16. do 19. novembra 1923 ob sklepanju konvencije med Jugoslavijo in Poljsko Varšavo in druga poljska mesta. Poljaki so jugoslovansko parlamentarno zastopstvo zelo ljubeznivo in s slovansko gostoljubnostjo sprejeli ter mu pokazali najlepše kulturne in zgodovinske spomenike poljske republike. Naša slika nam kaže obisk delegacije pri predsedniku poljske republike Stanislawu Wojciechowskem.

Družinska sreča v naši kraljevski hiši.

Jos. Štritar

Stanislaw Wojciechowski

Carizem in revolucija.

Piše Fr. Terseglav.

Rusija za Aleksandra III.

Aleksander III. (1881—1894) je kolebanju med svobodomiseltvom in nazadnjaštvom, kakor je vladalo pod njegovim očetom, napravil konec s tem, da je po vzorcu Nikolaja I. uvedel trajno in dosledno reakcijo. Tako ga moremo po pravici smatrati za onega carja, ki je enkrat za vselej onemogočil mirni razvoj Rusije do zapadne demokratično-ustavne države, kajti njegov naslednik, Nikolaj II., bi ne bil mogel več tudi z najsvobodnejšimi reformami ustaviti posledic aleksandrovskega režima, četudi bi bil hotel. Aleksander III. ni bil osebno slab vladar, širokega uma pa ni bil, še manj odločne volje in samostojnega duha, da bi se bil mogel otresti vpliva dvorskega in uradniškega nasilstva. Njegovo vladanje se odlikuje po neki čudni trdovratnosti, s katero so se reševala vsa vprašanja po enem kopitu, ne da bi vlada pomislila, da je zlasti socialno — v Rusiji kmečko — vprašanje treba reševati glede na vedno izpreminjajoče se razmere, potrebe in težnje naravnega gospodarskega razvoja. Carjev vzgojitelj, Konstantin Petrovič Pobjedonoscev, oberprokuror svetega sinoda, mu je bil vtepel v ne preveč bistro glavo misel, da je Rusijo mogoče vladati samo na osnovi očetovskega samodrštva, pravoslavja in »slovanske« starine. Pobjedonoscev sam je bil globokoumen in — kar je v Rusiji zelo redko — pošten in nesebičen, toda njegova misel o edinozveličavnem pravoslavju je bila največja nesreča za Rusijo; kajti za njo se je skrival družabni ustroj, ki je bil v današnjih razmerah nemož, naj ga je bil Pobjedonoscev še tako idealno zamislil. Zraven pa je služil za plašč, pod katerim je dvorjanstvo izkoriščalo mužika, zbujujoča se veleindustrija delavca, visoko uradništvo pa vse skupaj. Pravoslavje se je istovetilo z rusovstvom; zato je car začel tako stiskati in šikanirati Poljsko, kakor nihče izmed njegovih prednikov. V ukrajinskih in beloruskih gubernijah, ki so zelo pomešane s katoliškim poljstvom, se je čestokrat prav divje preganjala katoliška cerkev in so se gonili ljudje v pravoslavno cerkev s kazaško nagajko. Vlada ni pomislila, da s tem slabi moč države na zapadu in da izpodkopava pravoslavje, izrabljajoč je v orodje nasilne politike. Potomci kazakov, ki so izganjali iz

poljskih cerkva katoliške duhovnike, so ob veliki revoluciji iztirali iz ruskih pravoslavne pope... Izgoni poljskih razumnikov v Sibirijo, kjer so le-ti zasedli mesta na železnici in po tvornicah, so napolnili to deželo z revolucionarji... Tako zločini nosijo sami na sebi svoje posledice. Začelo se je brezumno preganjanje judov pod najostudnejšimi pretvezami — da morijo in zauživajo meso krščanskih otrok —, zato so se pa judje tembolj zbrali drug okoli drugega, njihove izvrstne organizatorične sile se niso uporabile v prid državi, ampak za poznejšo revolucijo, in ker pridnost in vztrajnost vedno prideta do veljave, so se kljub vsem prepovedim ugnzdili baš tam, kjer so bili samodržavju najnevarnejši: v takozvanih svobodnih inteligenčnih poklicih. — Poljski jezik se je preganjal ne samo v upravi, kjer je popolnoma izginil, marveč tudi v šolstvu in cerkvi. Zato pa se je tudi na Poljskem še prej nego v Rusiji, to je l. 1893, organizirala »polska partja socialistična«. — Tudi Fince je hotel ruski centralizem sebi popolnoma podvreči, kar pa ni šlo. Ostalim narodom se ni godilo nič bolje. Aleksandrova vlada je tirala načelo samoruske državne narodnosti do vrhunca; če kdo, je carski absolutizem razpolagal s sredstvi, da vse Neruse raznarodi; in vendar je to le pospeševalo federalistične tendence, ki so ob svetovni vojski prešle v očitni separatizem. Od Aleksandra III. dalje vprašanje politične in upravne osamosvojitve narodov ne igra nič manj važne naloge v ruski zgodovini kakor socialno vprašanje, in pametna rešitev je bila pridržana — boljše vikom, internacionalistom, ki so s tem razpad Rusije v cel kup neodvisnih držav preprečili, kolikor so, še mogli. — Za okrepitev kmečkega stanu se je reakcionarno-nacionalna struja pod Aleksandrom III. resno trudila in vendar ni nič uspela. Ni hotela razumeti, da je treba mužiku ne samo več zemlje, ampak obenem več svobode. Trdovratno se je držala nazora, da je kmetu treba neprestanega varuštva nad seboj. Iz tega nazora se je rodil 1889 prosluli zakon o »zemskih načelnikih«, ki naj bi bili »očetje ljudstva«, pa so postali njegovi očmi in so bili pri mužikih bolj obsovaženi od kuge. V bistvu ta naprava ni bila nič drugega kakor nepotrebno povečanje izjemnih naprav, ki so itak bile namesto izjeme postale pravilo na vseh poljih notranje uprave. Zemškega načelnika je imenoval guber-

nator, ga postavil nad srenjsko in zemsko samoupravo in mu poveril tudi del sodstva in kazenske moči, in to baš v takih stvareh, ki najbolj posegajo v družinsko in gospodarsko življenje, čeprav zase niso bile velike. Vrhte ga se je večina teh »očetov ljudstva« zbirala iz propalih dvorjanov in častnikov, ki so si s kmečkimi žulji, globami in podkupninami ustvarili novo, udobno življenje. Zakon o zemskih samoupravah se je začasno »reformiral« tako, da je kmečke člane izmed indirektno izvoljenih izbral sam gubernator. Sklepov zemstva gubernator ni smel razveljavljati samo s stališča zakonitosti in državne koristi, marveč tudi s stališča krajevnih potreb prebivalstva. Na podoben način se je izkvarila mestna samouprava, kjer pravi gospodar mesta ni bil izvoljen »golová«, marveč »gradonačelnik«, to je od centrale imenovani uradnik. Slej ko prej je bilo strogo prepovedano zbirati se v svrhu volitev, da se postavijo kandidati in zanje agitira. V to svrhu je pozneje služil samo tisk, ki pa je bil pod najstrožjim preventivnim policijskim nadzorstvom. Najbolj usodne so pa bile aleksandrovske »reforme«, nanašajoče se na pravosodje. Reakciji se je posrečilo sodske reforme prejšnjega carja tako pokvariti, da je v praksi do revolucije 1917 o svobodnem sodstvu bilo komaj mogoče govoriti. Ko so tega leta odprli ječe, so prišli na dan jetniki, ki niso vedeli, česa jih dolžijo, ker se je celo začel pet do deset let; policija in druge upravne oblasti so imele pravico »administrativnega postopanja«, po katerem je človek brez redne sodne razprave romal v izgnanje; medtem je bil tako prefrigan in nerazvozljivo zapleten sistem prizivov, da se je vsaka režimu neljuba sodna zadeva mogla zavlačevati v neskončnost; končno je sodnik popolnoma zavisel od celokupne uprave, tako da je bila svobodna rzsodba v političnih zadevah sploh nemožna. Zavladala je brezpravnost in pravna negotovost, ki je izbrisala še poslednjo sled zupanja v oblast. Kdor je nosil rozete ali kakršnikoli uradni znak, je bil ljudstvu »žulik«, to je nepridiprav, goljuf, podkupnež, izvržek ali vsaj sebičnež. Uniformirano pa je bilo v Rusiji razen mužika in trgovca vse, še celo — študenti, ki jih je vlada posebno vzela na piko in s tem že vsakega mlekozobneža napravila za mučenika. (Dalje prihodnjic.)

VRTNAR.

Kaljivost vrtnih semen.

Kakršna setev, taka žetev. Ta stari pregovor ima baš v vrtnarstvu posebno veljavo, kajti od kakovosti semena in od setve sploh je odvisen ves uspeh.

Kakovost semena spoznamo po zunanjih in notranjih znakih. Na zunaj mora biti semensko zrno primerno debelo, polno in kleno z napeto kožo. Vela, grbasta koža znači nezrelo ali pa staro seme. Samo grahovo in čebulno seme je v tem oziru izjema. Vsako seme ima svojo posebno značilno barvo. Zrelo in zdravo seme ima tudi poseben lesk ali sijaj, nekatero tudi značilen vonj. Pokvarjeno seme spoznamo včasih po zatohlem in plesnobnem vonju. Starost semena je po zunanjih znakih težko določiti. Nekoliko bi se utegnila spoznati po barvi in lesku.

Najvažnejši notranji znak dobrega semena je kaljivost. To je tista skrivnostna prirodna sila, ki sproži delovanje semenskih organov takoj, ko začne na seme delovati vlaga, toplota in zrak. To je kal življenja, ki jo dobi vsako popolnoma razvito in dozorelo seme od svoje matere — rastline, na kateri se je razvilo. Te čudovite prirodne sile človeški razum ne bo nikdar popolnoma spoznal, še manj pa ponaredil.

Kaljivost v semenu pa ima svoje meje. Ako ta sila nima prilike, da bi začela delovati, ugasne — odmrje in ni ga sredstva, ki bi jo pričaral nazaj. Semena pa v tem oziru niso vsa enaka. Nekaterim ugasne kaljivost že čez nekaj tednov potem, ko dozori. Večina naših vrtnih semen pa ostane kaljiva po več let, ako so shranjena na primerno suhem, nepretoplem kraju in ako niso preveč izpostavljena zračnemu vplivu. Izmed zelenjadnih semen izgubi kaljivost naj-

prej čebulno seme (v 2. ali 3. letu). Največ jih je pa, ki ostanejo kaljiva 4 do 5 let. Seme od kumar in buč pa je kaljivo celo 6 do 8 let.

Seme kake rastline pa ne izgubi kaljivosti vse naenkrat, ampak življenska sila ugaša polagoma, sedaj v tem, sedaj v onem zrnu, vse do tja, da zapade smrti zadnje zrno.

Izguba kaljivosti — prestanek življenske sile v semenskem zrnu — se pa na zunaj ne pojavi niti z najmanjšim znakom. Seme ostane na videz neizpremenjeno, zdravo in čvrsto, pa je vendar — mrtvo. Zato sejavci navadno ne premišljajo mnogo o kaljivosti semena, ki ga sejejo. Mislijo pač, da mora izkaliti vsako zrno, ki ga izroče materi zemlji, če je le na videz zdravo. To je pa velika zmeta. Med najboljšim semenom od prejšnjega leta je skoraj vedno nekaj zrn, ki niso kaljiva, bodisi da niso dozorela, ali da niso bila oplojena ali pa so se pozneje na ta ali oni način pokazila. Čim starejše pa je seme, tem več je vmes nekaljivih zrn. Za vsakogar, ki ima opraviti s semenjem, še posebno pa za vrtnarja, je važno in neogibno potrebno, da za gotovo ve, kako je s kaljivostjo tega ali onega semena, preden ga seje. To doženemo, ako seme glede kaljivosti preizkusimo.

V to svrhu vzamemo od semena, ki ga nameravamo preizkusiti, 100 povprečnih zrn, torej ne najlepših, pa tudi ne najslabših, ampak kar iz srede, ko smo vse seme dobro premešali. Teh 100 zrn razporedimo drugo poleg drugega na vlažen pivnik ali platneno krpo, ki jo razgrnemo po krožniku ali kaki drugi primerni plitvi posodi. Seme pokrijemo tudi z vlažnim pivnikom ali krpo, čez pa položimo kos šipe, da se »posevek« prehitro ne izsuši. Posodo postavimo na topel prostor v zakurjeni sobi (ne na peč!). Paziti je treba sedaj le, da je

podlaga, na kateri je seme (papir, krpa), vedno enakomerno vlažna. Trda in zelo izsušena semena, ki sicer počasi kale, namakamo, preden jih denemo kalit, 6 ur v topli vodi.

Semena od raznih rastlin ne kale vsa enako dolgo. Seme od redkvice izkali n. pr. že tretji dan, od peteršilja pa šele v treh tednih. V določenem času torej bo začelo seme v naši kalilni pripravi kaliti, kar se lahko opazi z golim očesom. Semenska kožica namreč počni in iz jedra se pokaže bela klica — bodoča koreninica. Poizkus je končan. Treba je le še prešteti koliko zrn je kalilo in koliko je ostalo gluhih. Ako bi izkalilo vseh 100 zrn, bi bil to najugodnejši slučaj. Tako seme bi bilo izvrstno, ker ima 100 % kaljivosti.

Navadno pa izkali 50—90 zrn. V tem slučaju govorimo o 50—90 % kaljivosti. Kadar pa izkali od 100 zrn manj nego 50, je kaljivost slaba. Seme z 20—30 % kaljivosti ni za setev, razen če ga imamo toliko, da ga posejemo lahko trikrat, štirikrat več nego bi ga bilo treba pri dobri kaljivosti.

Kaljivost je treba preizkusiti zlasti pri tistem semenu, o katerem ne vemo, koliko je staro, ali o katerem sumimo, da bi utegnilo biti pokvarjeno. S takimi poizkusi, ki so že sami na sebi zanimivi in pobudni, se na lahek način obvarujemo neprijetnega razočaranja in jeze, večkrat pa tudi občutne škode. Trgovci s semeni, bodisi katerekoli vrste, bi ne smeli prodajati nobenega semena, ako ne morejo jamčiti njegove visokoodstotne (70—90 %) kaljivosti. Pri semenski kupčiji na veliko je to še posebno važno, ker seme z malooodstotno kaljivostjo ali celo nekaljivo seme je popolnoma brez veljave.

Najprikladnejši čas za kalilne poizkuse je malo pred setvijo.

Pri kalilnih poizkusih opazujemo lahko tudi kalilno energijo. Vseh sto zrn, s katerimi preizkušamo kaljivost, ne vzkali na mah, ampak v krajšem ali daljšem razdobju več dni. Semenska zrna, ki vzkale najprva, imajo največjo kalilno energijo. Ta so najboljša. Čim več je takih zrn, tem več je seme vredno.

Najugodnejša toplina za kaljenje naših navadnih vrtnih semen je med 25 in 30° C. Vzkale pa tudi pri mnogo nižji toplini, nekatera že pri 15°, druga celo pri 8—10° C. *M. H.*

MATI.

Nekaj besed.

Zdi se, da smo ženske danda-našnji preveč moderne — ali vsaj hočemo biti moderne. Ta »modernost« pa ne sili le v naše obleke, ampak se je, žal, naselila tudi v naše duše. Pravijo nekateri, da ženska niti duše nima, in bojim se, da imajo prav z ozirom na današnje čase. Preveč silimo nekam — sam Bog vedi, kam — in smo tako popolnoma pozabile na nauke in čednosti svojih preprostih mater.

Se še spominjate teh mater?

Preproste so bile, tihe in ponižne. V tej preprostosti in ponižnosti pa niso bile podložne. V preprostosti je bil ponos, ki ni ošabnost; v ponižnosti samozavest, ki ni napuh.

In taka preprostost in taka ponižnost je velikost.

In naše matere so bile velike.

Zdaj?

Igračkanje besed takega pomena, ki jih naše matere še razumele niso, so v družbi žensk z moškimi navadna, vsakdanja stvar. Pa bi morale biti ženske take in bi se morale vesti tako, da moškim še na misel ne bi prišle take besede. To je pravi ponos ženske, čistost besed in duše, ki že oddaleč vpliva na okolico.

Take so bile naše matere.

Žal, take me nismo več.

In da ne omenjam kretenj, ki iz njih polje blatna cesta. Tu nedostaje ponižnosti, one tihe skromnosti, ki vzbuja spoštovanje, vzbuja nekaj, do česar nima nihče dostopa.

Take so bile naše matere — in na žalost, take me nismo več.

V širokoustnih, sluzastih besedah, pogledih in kretnjah smo ženske današnjih dni tako majhne, tako nizko stoječe, da ne morejo imeti moški lepih misli za nas in se jim zdi nepotrebno lepo vesti se z nami. Naše matere so bile deležne vse večjega spoštovanja. Na žalost, to niso malenkosti, ki bi mogli iti kar tako mimo njih.

Iz slabih žensk, to je takih, ki ne poznajo mere dostojnosti v svojih besedah, pogledih in kretnjah, nastanejo slabe žene, slabe matere. Nastanejo ženske, ki nimajo spoštovanja do sebe in ne do svojega doma.

In kaj sledi iz tega?

Da so ženske last ceste, da so žene v napatje možem; da so matere v spotiko svojim lastnim otrokom. In mladi svet nima nikjer opore in se naglo kotali v brezna.

Iz takih breznov pa ne more vznikniti lepo življenje. Iz teme ne more prisijati luč.

Temveč se dviga gosti in zamolkli dim, ki preseza vso okolico: otroke, domove, narod.

Pa nas je premalo, da bi utegnili imeti sredi tega dima žarko luč. Še za leščerbo nas je premalo. V gostem dimu nemorale se bomo zadušili, če ne bomo krenili na stara pota.

Spominjajmo se svojih preprostih, tihih, skromnih mater.

Spominjajmo se svojih močnih mater in gradimo domove in jih ne rušimo. *Marija Kmetova.*

Gospodinja.

»Rana ura, zlata ura« je star, preprost pregovor; pa ima vrednost prav zato, ker je že od nekdaj in prav zato, ker je preprost. Posebej za gospodinja ima rana ura vrednost, zakaj če zamudi gospodinja le pol ure v jutru, je v neredu ves dan.

Vestna gospodinja vstaja zgodaj in je pri svoji obleki skrbna do neznatnega praška, pri umivanju čista do pretiranosti, pri pletenju las natančna in okusna. Vse to mora biti izvršeno zarana, preden prične delati. Zakaj gospodinja je osebnost, od katere dobiva družina zmisel čistoče in reda v domu in izven doma. Zato mora biti ona prva, ki živi redu in čistoči.

Ko je uredila sebe, je njena skrb pripraviti družini obleko in zajtrk. S prijaznim jutranjim pozdravom povabi domače k mizi. Tudi gospodinja mora biti pri zajtrku pri mizi, četudi jo nujno delo kliče in kliče. Zakaj, kar zahteva od družine, to mora delati tudi sama.

Z dobrim pogledom in tenkočutnostjo gospodinja koj ve, če kdo kaj pogrša, če kdo česa želi, če ima skrbi za ta dan in mu brez vprašanja pomaga, če ji je mogoče. V jutru imej gospodinja za vsakoogar posebej prijazno besedo; za moža-gospodarja pa prvo in najboljšo besedo. S prijaznim pogovorom pri zajtrku da vsakemu na pot z doma prijeten občutek domačnosti, ki dviga človeka, da ne omaga zunaj v mrzlem svetu. Vsa-

kogar naj spremi do vrat in se z ljubeznijo poslovi od njega; pa bodi to njen mož, odrasla hčerka ali otrok, ki začne hoditi v šolo. Saj iščemo vsi ljubezni, tistega koščka ljubezni, ki ogreva človeka v življenju. In kje bi je našli, če ne doma?!

Za to, za take stvari mora imeti gospodinja vedno čas. To je njeno najvišje delo, tukaj jo družina išče in čaka.

Delo v kuhinji in pospravljanje po sobah je vsakdanje opravilo, ki gospodinjici ne dela nobenih skrbi. Ne utegne pa gospodinja postajati, ampak mora z delom hiteti, da ujame še kakšen trenutek za drugo delo izven kuhe in pospravljanja.

Vendar mora biti kosilo pripravljeno točno, da družina ne čaka in da slednjič ne bo družina tista, ki bo pozabila na točnost in bo prihajal posameznik poljubno h kosilu. Ko pa prihajajo domači domov, mora biti gospodinja v toliko gotova s kosilom, da sprejema posameznika že brez dela. Če služba gospodarja zadržuje, da ni prisoten v običajnem času kosila, je gospodinja pri mizi, ko drugi obedujejo; čaka pa gospodarja, da ona obeduje z njim. To je vljudnost, ki jo je dolžna žena svojemu možu. To so majhne stvari, ali so družabnemu življenju potreba, ki je ne smemo prezreti, če hočemo biti družabni.

Tudi brezdelje pri opoldanski mizi se zdi mnogi gospodinjici potrata časa, ko jo vabi prav takrat toliko dela v svoj okoliš. Pa prav takrat vrši gospodinja v domačem pogovoru z družino najvažnejše delo gospodinjice. Saj je ona središče doma; ona je, ki veže družino na dom in drugega na drugega. In če se ne bo družina pri mizi shajala, kje in kdaj se bo? Zato je dolžnost gospodinjice, da se pomudi z družino pri mizi toliko časa, da tudi druge odpokliče delo. Na vsak način pa je ona tista, ki mora biti v domu vsakemu in vsak čas na razpolago z ljubeznijo v srcu, z dobroto v rokah. Taka gospodinja bo dala domu toplote in zavetja, kamor bo želelo, hitelo srce človeka.

Tisto vsakdanje delo pomivanja, pranja itd. naj opravi, kadar je sama, hitro pa točno; krpanje, šivanje, pletenje lahko opravlja v navzočnosti moža in otrok; tako dela obenem s pogovorom družbo domačim. Če bo imel mož, otrok prijetno življenje, prijetno družbo ob njeni strani, ne bo silil proč z doma v drugo družbo. Tudi se gospodinja ne odteguj z »nimam časa«, če jo mož, otroci vabijo na izprehod, časih v gostilno, čeprav

KUHARICA.

Božični punč z malinovcem.

Deni v čisto kozo 10 *dkg* sladkorja in pol litra vode ter pusti, da počasi zavre. Pene poberi, nato ga odstavi. Posebej v drugi kozi ali loncu pa zavri pol litra vode; ko zavre, vrzi vanjo žličico ruskega čaja in pokrij za par minut. Nato precedi čaj k zavretemu sladkorju, prilij mu 3—4 žlice malinovega soka in par žlic ruma, dobro zmešaj in vročega nalij v kozarce.

Kranjske klobase.*

Sesekaj ali drobno zreži na majhne kocke 3 *kg* ohlajenega prašičjega mesa od flama, stegna, pleč ali ostalo meso od prašiča; potresi na meso 9 *dkg* soli, $\frac{1}{2}$ *dkg* solitra, žličico stolčenega popra; prilij mesu $\frac{1}{8}$ litra vode, v kateri je namočena zrezana glavica česna, lahko s česnom vred. Vse to meso z rokami prav dobro zmešaj in pusti stati vsaj četrt ure. Potem ga natlači v ozka čreva, napravi klobase in jih deni v dim. Prekajevalci jih sušijo v svojih sušilnicah le 6—12 ur. Za domačo uporabo jih pustimo navadno v dimu 2—3 dni. Potem jih obesimo na hladen, zračen prostor toliko časa, da jih lahko shranimo v pepel, kar bomo pozneje povedali. Klobase na pol prekajene se tudi v masti dobro ohranijo. Ko vzameš klobase iz dima, jih obesijo za en dan na mrzel, zračen prostor, da se ohladi; nato odstrani špilje in klobase dobro obriši. Deni v lonec masti, da je dno pokrito, in na mast naloži klobase, eno poleg druge; na klobase spet mast, dokler ni lonec poln, na vrhu mora biti mast. Lonec zaveži in postavi na suh prostor. Mast, ki jo devaš med klobase, prav malo pogrej, le toliko, da se da mešati; z vročo mastjo zalite klobase niso dobre. Tudi v zaseki jih lahko shraniš.

Kako razsoljevati in prekajevati meso.

Deni v čeber, kamor misliš dejati meso, (na 10 *kg* mesa) $\frac{1}{2}$ *kg* soli, 1 *dkg* solitra, nekaj strokov sesekljanega česna, par žlic brinjevih jagod, eno žlico celega popra in eno žlico majaronovih plev. S tem podrgni posamezne kose mesa in jih zloži v čeber ter pusti tako osoljene par dni; nato pokrij meso s primernimi deskami, obteži s kamenjem in prilij zavrete osoljene (20 *dkg* soli) in ohla-

* M. F. v M. Ta navodila dajemo na Vaše vprašanje. Če kaka gospodinja, naročnica »Mladike«, želi pojasnil o kuhi itd., jih bo uredništvo drage volje oskrbelo.

jene vode, v katero si dela še lovorjev list. Vode mora biti toliko, da stoji čez meso. Tako pusti meso 20 dni; potem majhne kose obesijo v dim. Velike kose pa v čeburu obrni, da bo stran, ki je bila prej zgoraj, potem obrnjena doli; tudi zdaj naj stoji slana voda (slanica) še čez meso. Po pretoku 14—20 dni vzemi meso iz slanice, omij ga in obesijo v dim. Drobni kosi so suhi v par dneh v ne prehudem dimu; večji rabijo najmanj 14 dni v ne prevročem dimu; kadar vzameš meso iz dima, ga obesijo na hladen, zračen prostor, da se dobro posuši.

Zelo težko je pa določiti, kako naj se prekajajo meso, ker ima vsaka hiša ali kraj drugačno sušilnico. V nekaterih krajih meso in slanino nasolijo in dobro nasoljeno obesijo na zračnem prostoru in jo brez dima sušijo.

Kako se hrani prekajeno meso in klobase.

Ako nimaš primerne shrambe za tako meso, zavij posamezne kose v časopisni papir, položi jih v zaboj, v katerem je natresen bukov pepel; povrhu mesa natresi zopet pepela. Smeš dejati meso v peč, ki je ne kuriš; se tudi dobro ohrani.

Kako ohranimo svinjsko meso sveže do pomladi, ne da bi ga presolili in posušili?

Na to vprašanje ni drugega odgovora kot ta: Nabavite si patentne kozarce in vso pripravo za vkuhanje sadja in mesnine. V teh je mogoče kot konzerve shraniti meso prašiča, zajca, srne itd. Ako želite natančnega navodila, se zglasite.

Dušena kaša.

Četrt litra kaše deni v lonec ter jo polij z vrelim kropom in splakni z mrzlo vodo, da izgubi grenkobo. Posebej v kozi pa razgrej za eno žlico masti in ji prideni košček čebule in oprano kašo, ki jo najprej mešaj, da se mokrota posuši, nato jo zalij s $\frac{3}{4}$ litra gorke vode, osoli in pol ure počasi kuhaj.

Bela repa.

Olupi, operi in zreži na kocke $1\frac{1}{2}$ *kg* repe, jo deni v lonec, osoli, prideni ščep kumne in nalij toliko vode, da repa lahko vre. Kuhano odcedi in stresi v tole polivko: zmešaj četrt litra mrzlega mleka, eno žlico moke in 5 *dkg* sirovega masla; ko zavre, stresi vanjo repo in jo kuhaj še 10 minut.

M. R.

gre to preko njenih računov časa ali denarja. Manj denarja bo stalo, če bo navzoča ona, kakor če bo mož vaju hoditi sam v gostilno. Ni pa prav, da bi mu odrekala časih samo možko družbo. Zakaj potrebno je, da gospodinja dostikrat pozabi nase, da živi v premagovanju življenja drugih.

Njena dolžnost je tudi, da sprejema obiske in jih vrača. Treba ji je zveze z življenjem, da ne zaostane popolnoma samo pri kuhinjski knjigi, ampak išče v družbi življenja, ki ga živijo njen mož, njeni otroci. In bolje je, da odvede svoje otroke ona v družbo, kakor da jih pusti same z doma, da si iščejo brez razumevanja družbe sami. In dobro mora slišati in videti, kdo prihaja v njen dom, kakšni pogovori se pletejo v njenem domu. Da je v besedi samo slutnja nemorale in sirovosti slabotnih, izprijenih nazorov, je treba, da takoj močno in za vselej uniči in vrže iz doma take stvari. Prav kakor je potrebno, da je gospodinja dobra, tiha in vdana, ni nikdar zadosti stroga in uporna proti slabim rečem. Če bo dajala domu veliko ljubezni, ji ne bo odrekal nihče tistega koščka ljubezni, ki je bo iskala ona — ne zase, ampak zopet za dom, za domače.

Z udobno mislijo pa prihajajo domači k večerji, ker je takrat delo za njimi; ž njimi pa prijeten kotiček za čebljanje.

In prav takrat, ko želi človek prijetnosti, je treba gospodinjici posebne pažnje, da je preprosta večerja podana ne samo okusno, ampak tudi lepo. Ko streže gospodinja, naj dela mirno, tiho. S prijaznim pogledom naj prihaja njena prošnja in zahvala, če ji kdo pomaga. Pazi pa naj, da koga ne prezre, da koga ne užali, četudi samo s kretnjo. Zakaj lepa kretnja je več vredna kakor lepa beseda, kadar strežeš. Če pa je gospodinja napravila kaj napak, naj se opraviči na kratko in takoj opusti razgovor o svoji nerodnosti. O sebi naj sploh govori malo, le izprašuje naj in posluša. Vsi, ki prihajajo iz življenja v dom, žele pripovedovati in hvaležni so poslušavcu. Znati poslušati se pa pravi, živeti v pripovedovavcu tako, da pozabiš tisti čas nase. Tako je treba, da gospodinja živi samo svoji družini — vedno in vedno. S tem daje domu življenje, ki živi družini globoko v duši in jo veže medsebojno nase. Zato bodi gospodinjici najvažnejše prijetno duševno razpoloženje doma, potem pride šele delo v gospodinjstvu.

Zapisala S.

slovanska. Na vzhodu teče meja po reki Mesti in po Rodopskih planinah. Na zahodu je meja razvodje med Vardarjem in Drinom. Nekateri mislijo, da gre meja celo zahodno od Ohridskega jezera. Najtežje je ugotoviti meje na severu. Nekateri trdijo, da gornja dolina Vardarja, Strume in Meste ne pripadajo Macedoniji, drugi zopet pravijo, da pripadajo. Bolgari določajo Macedoniji popolnoma druge meje, ki segajo daleč na zahod in sever naše kraljevine.

Naseljenost in narodnost.

Po balkanskih vojnah (1912—1913) je bila Macedonija razdeljena med Grško, Bolgarijo in Srbijo. Srbija je v tej vojni dobila 34.250 km². To ozemlje imenujejo danes vsi naši geografi Južna Srbija. Danes je Južna Srbija razdeljena na štiri oblasti: na Bitoljsko, Bregalniško, Skopljsko in Kosovsko oblast. Na tej zemlji živi 726.371 Slovanov, 246.728 Arnavtov, 9030 Vlahov. Po veri je 648.239 pravoslavni, 435.263 mohamedancev, 7326 katoličanov, 5430 judov in 885 protestantov. Na 1 km² pride torej 32 ljudi (v Sloveniji 70 na 1 km²). V teh krajih je 85% analfabetov, to se pravi, od 100 ljudi jih zna samo 15 pisati in čitati. Sicer morajo od l. 1912 po šolskem zakonu hoditi vsi otroci v ljudske šole; na kmetih od 7. leta do 10., v mestih od 6. do 10. leta; toda otroci na kmetih kaj redko prihajajo v šolo. Od 10. leta do 14. bi morali vsi otroci hoditi v tako imenovane nedeljske šole; ali radi pomanjkanja učiteljev v Južni Srbiji so te šole samo na papirju.

Kakšna je Macedonija?

Južna Srbija je prava hribovska zemlja. Šest sedmink zemlje je goratih, a samo ena sedminka je ravnina in dolina. V notranjosti so gore nizke, ob državnih mejah visoke in strme. Na albanski meji so planine: Paštrik, Koritnik, Šar planina, Stogovo planina in Jablanica. Na grški meji so: Perister (2530 m), Kajmakčalan, Kozjak, Kožuf Dudica. Na teh planinah se je leta 1918 odločila usoda vsega balkanskega polotoka, mogoče tudi vse Evrope. Na teh planinah je srbska-francoska-angleška-grška vojska premagala Bolgare in Nemce in prisilila Bolgare, da so v osmih dneh kapitulirali. V teh bojih, posebno na planini Kozjaku, se je izkazala jugoslovanska divizija.

Na bolgarski meji so planine Belasica, Pljačkovica in Maleške planine. Vse planine so pokrite z gozdovi in pragozdovi, v katere člo-

veška noga še ni stopila. Vsi gozdovi so last begov (turških plemičev in veleposestnikov).

Po bitki ob Marici 1371, 25. in 26. septembra, so Turki prišli v te zemlje. Tedaj je bila še vsa Južna Srbija pokrita z lepimi gozdovi. Ljudstvo seveda ni bilo zadovoljno z novim orientalskim gospodarjem. Moški so se skrivali po gozdovih in se na ta način skušali rešiti Turkov: napadali so turške čete, ki so jih lovile in plenile slovanske vasi. Hajdukov seveda Turki na ta način niso mogli pridobiti zase. Ti boji so trajali desetletja. Turki niso mogli obračunati s hajduki v gozdovih. Začeli so sekati gozdove; gozdovi so padli — hajduki ostali.

Ravnina je v Južni Srbiji samo ob največji reki: ob Vardarju (Povardarje), ob Bregalnici in ob Črni reki (Bakarno Gumno pri Bitolju), Metohija, polja okrog Skoplja, Kosovo polje, Ovčje in Ježevo polje ležijo 200 m nad morjem. To so najbogatejši kraji na našem jugu.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Josip Srebrnič — krški biskup.

Osirotela krška škofija, ki ji je bil od leta 1896 do 1920 višji pastir eden največjih sinov našega naroda — dr. Anton Mahnič, je dobila vrednega naslednika v vseučiliščnem profesorju dr. Josipu Srebrniču.

Dr. Josip Srebrnič se je rodil 2. februarja 1876 v Solkanu pri Gorici ob vzhodu svete Gore, na kateri se je dvigalo lepo svetišče Matere božje, ki jo je že kot otrok često obiskoval. Ko je dorastel v šolska leta, je obiskoval doma ljudsko šolo, potem pa gimnazijo v Gorici kot gojenec deškega semenišča, katerega je vodil ona leta — dr. Anton Mahnič.

Po odlično prestani maturi leta 1896 se je vpisal na modroslovni oddelek dunajskega vseučilišča ter obenem odslužil enoletno vojaško prostovoljstvo v Pragi in Budimpešti. Prišel na Dunaj, Srebrnič — Mahničev gojenec — ni okleval in pomišljal, kam bi šel in katere družbe bi se oklenil: vstopil je v prvo katoliško slovensko akademično društvo »Danico«, ki ji je bil tekom svojih studij tudi predsednik. V velikem mestu, polnem nevarnosti, se je še posebej oklenil Matere mater — bil je sodal — član Marijanske kongregacije.

Že v deškem semenišču je pridno sodeloval v hišnem dijaškem listu »Lipi«, na Dunaju pa je začel pisati v »Zoro«, glasilo slovenskega katoliškega dijaštva.

Po dovršenih filozofskih študijah je prevzel v Gorici supleturo ter se obenem pripravljaj na doktorat in profesorski izpit iz zgodovine in zemljepisa.

Začetkom leta 1902 je odšel vnovič na Dunaj, kjer je bil promoviran za doktorja filozofije in napravil tudi profesorski izpit.

Ob priliki promocije za doktorja, kar je svečan čin v slavnostni dvorani ob navzočnosti rektorja in profesorjev, poln ceremonij, je Srebrnič nastopil kot nihče izmed Slovencev pred njim in najbrže nihče ali pa redke za njim. Mladi doktorand je pokazal, da je značaj, ki si upa pokazati svoje versko in narodno prepričanje brez strahu in obzirov: k promociji je prišel z marijanskim znakom in trobojnim daničarskim trakom! —

Isto leto se je vrnil v Gorico ter bil v jeseni nastavljen za suplenta na goriški gimnaziji, od katere pa se je ob semestru poslovil in vstopil v — bogoslovje. A ni ostal v Gorici. Predstojniki so ga poslali v Rim, kjer je gojenec Germanika studiral na goriški univerzi.

V času njegovega rimskega studija je praznovala »Danica« svojo desetletnico in izdala spominsko številko »Zore« — »Po desetih letih«. Starešina dr. Srebrnič je prispeval v jubilejno knjigo — leposlovno sliko »Stankotov greh«, opisujoč notranji boj verskim dvomom zapadlega dijaka tik pred svetim obhajilom in njegov — božji rop. Aktualna slika iz onih dni!

Leta 1907 se je vrnil dr. Srebrnič kot duhovnik in doktor bogoslovja domov v Gorico, kjer je bil nastavljen kot knjižničar in studijski prefekt v bogoslovnem semenišču. Naslednje leto je postal vodja deškega semenišča — kot nekoč Mahnič! — in ga vodil vse do leta 1912, ko so ga prevzeli v novi zgradbi očetje jezuiti. Medtem je bil imenovan za profesorja cerkvene zgodovine v osrednjem semenišču ter bil tudi ravnatelj dekliškega liceja pri notredamkah.

Poleg stanovskih poslov se je dr. Srebrnič že v Gorici zanimal za vsa javna vprašanja in organizatorno delo. Inicijativno je delal pri Krščanskosocialni zvezi, Katoliškem tiskovnem društvu ter pri pokretu načelnega »Novega časa«.

Po izbruhu italijanske vojne je goriško semenišče s profesorji in semeniščniki pribežalo na Dolenjsko v Stično, kjer so se udomili v samostanu gostoljubnih belih menihov. Profesor Srebrnič je bil tudi med pribežniki. Poleg bridkosti, ki mu jo

je vzbujalo trpljenje nešteti rojakov-beguncev, za katere je skrbel z navetom in dejansko v »Odboru za goriške begunce«, je moral v Stični doživeti še težak udarec, bridko izgubo ljubljene matere, ki je umrla pri njem v začetku l. 1918. — Prišel je polom. Profesor Srebrnič, ki je bil navezan z vsem srcem na Goriško, je mislil, svetoval in delal v letih pogajanj za to zemljo, a diplomacija je šla preko vseh dokazov in srčnih želj.

Ko se je ustanovilo leta 1919 v Ljubljani vseučilišče, je prvi profesorski zbor poklical dr. Srebrniča za profesorja vzhodne cerkvene zgodovine. Z dovoljenjem goriškega nadškofa dr. Sedeja se je odločil in prevzel vseučiliško stolico, dasi mu je bilo težko po Gorici.

Med vojno, zlasti pa po vojni in še posebej zadnja leta je dr. Srebrnič zelo mnogo znanstveno delal, kar pričajo številni spisi in razprave po »Voditelju«, »Bogoslovnem Vestniku«, »Času« in drugih listih. Od leta 1920 je bil tudi vester in spreten urednik »Času« — nasledniku Mahničevega Rimskega katolika — in obenem predsednik Leonove družbe. Pa ni nastopal samo s peresom — tudi z živo besedo je svetoval in kazal poti, ki jih ima hoditi posameznik zase in v službi naroda: njegovi referati na zadnjem in predzadnjem katoliškem shodu so zakladnica smernic in v narodnem obrambnem delu je stal v prvih vrstah.

Omeniti je še, da je dr. Srebrnič navdušen planinščak in da je letos organiziral planinske božje službe ob nedeljah in praznikih. Sam je te počitnice trikrat maševal na Triglavu.

Res, novi krški biskup dr. Josip Srebrnič je neomadeževano čist značaj, mož plemenitega navdušenja za vse, kar je dobro. V njegovi duši plameni ljubezen do cerkve, a prav tako ljubezen do naroda in domovine. V občevanju je ljubezniv in ustrežljiv, a v načelih trden, neizprosni, jeklen mož, prav takšen, kakršnih zahteva še vedno naš čas, ki boleha na omahljivosti, površnosti, neiskrenosti in podobnih boleznih. V takem času je zlasti treba mož vzornikov, ki svetijo kakor svetilnik v temi in kažejo smer in pot.

Božja previdnost je vodila Srebrniča in Gospod ga je izbral kot pred stoletji njegove rojake Tekstorja, Tavčarja in Glušiča ter v našem času Mahniča, da vodi duše vernikov v bratski zemlji.

Gospod blagoslovi njega in njegovo delo
L.

† Josip Stritar

je 25. novembra 1923 umrl v Rogaški Slatini, od koder je bil prepeljan v Ljubljano in slovesno pokopan 29. novembra v pisateljski grobnici pri Sv. Krištofu. Življenjepis priobčimo prihodnjč.

Nove knjige.

Platon, Sokratov zagovor. Preložil in uvod napisal Anton Sovrè. Mohorjeva knjižnica 2. — Založila Družba sv. Mohorja, natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah, 1923. Broširan izvod 18 Din, vezan 25 Din. Za stalne naročnike Mohorjeve knjižnice in Mladike cena 14 Din, oziroma 21 Din. — »Čimbolj sem se namreč potapljal v delo (v studij Sokratovega zagovora), tem jasneje sem spoznaval, kako potrebno je, da se omogoči njegovo čitanje širši javnosti; zakaj Apologija je kakor ustvarjena, da bodi enim velika tolažnica, drugim budna vest v teh strašnih časih.« Tako piše Sovrè v uvodu. Prevajalec se je zavedal dvojne naloge: širši javnosti pomagati, da doume Sokrata in njegovo dobo; zato je napisal krasen uvod o grški prosvetni dobi, o sofistih, poglavitne je očrtal s kratkim življenjepisom, nato pa prešel na Sokrata, njegovo delovanje, njegov značaj, njegov vpliv — in njegovo smrt. Ta snov ni suhoparno modrovanje ali pusto zgodovinarjenje. Vse je povedal, pa tako jasno, da prebereš kot roman in v hipu razumeš. Nato pa sledi prevod sam, vsebinsko razdeljen, toda v tako krasni slovenščini, da se čita z istim užitkom kot izvirnik sam. Človek strmi, ko v tej naši dobi bere večinoma le razsvajkane, meglene, zavite in zakrite proizvode, kaj in kako so pisali in govorili veleumni tedaj; jedrovitost, jasnost, tehtnost kar žari iz zagovora. Prepričani smo, da ne bo užival tega samo izobraženec, marveč tudi preprosti človek, zlasti če mu bodo predavatelji prej na podlagi in s pomočjo te knjige utrl pot do razumevanja.

Razna založništva so nam poslala še mnogo knjig v oceno. V prihodnjih številkah priobčimo ocene, ki jih doslej zaradi tesnega prostora še nismo mogli.

Mladikarjevi odgovori.

Dolinski, Ljubljana. Ni dolgo, pravite, kar ste se začeli »baviti s tem drobižem«, ter prašate, »ali je sploh vredno še naprej baviti se s kovanjem pesmic«. Če »ku-

jete« »drobiž«, se pač ne splača in ni vredno! Sicer pa pošljite še kaj drobiža boljšega kova in potem Vam povem, kako in kaj mislim o njem.

France B., Maribor. Tudi sonet in materi ste ga posvetili. Lepo, toda mlad je. Figura prvega dela je kljub svetopisemskemu motivu s tercinsko konkluzijo vred — neužitna. Od veličastnega do smešnega — pravijo, in je res! — je samo en korak. V pesmi zlasti.

Naše slike.

Letošnja ovojna stran upodablja »Mladiko« kot stilizirano (ne po naravi naslikano) rožo. Močno je zasadila svoje korenine v zemljo, med njimi tiči krepak koren, iz katerega poganja listnato steblo, ki rodi žareč cvet. Vse je zelo preprosto, pa vendar tako učinkovito. Novo se Vam bo zdelo, v resnici pa ni nič novega. Le spomnite se rož, ki so jih nosili na kožuhih naši dedje, okraskov na skrinjah in škafih. Ni prav taka ta roža, vse bolj umetna in dovršena je. Toda umetnik je zajel z njo našega duha, ni šel posnemati tujine, izpopolnil in završil je, kar je brstelo in poganjalo že davno v našem narodu. — Petera zaglavja v Mladiki so delo akadem. slikarja Božidarja Jakaca. Ta zaglavja so lesorezi, to se pravi: Slikar ne riše na papir, ampak dolbe risbo v leseno ploščo s strugom, dletom ali rilom. Če to ploščo, ko je risba izvršena, odtisneš na papir, imaš pred seboj podobo, ki si jo je zamislil umetnik. Naša zaglavja dekorativno (okrasilno) tolmačijo napise pod seboj. **Po okrogli zemlji:** Razpenjeni valovi morja se pretakajo in označujejo morsko pot, ki veže vse dele sveta. **Gospodar in gospodinja:** Mogočno drevo je zasadilo čvrste korenine v rodno grudo, veje pa razteza na levo in desno, kot se pod okriljem gospodarja in gospodinje mirno razvija lepo družinsko življenje. **Pisano polje:** Ob robu poganjajo cvetovi, v prostranost se pne razorana njiva, na katero svetijo močni solnčni žarki. **Šale in uganke:** Šaljivec-harmonikar pripoveduje svoje »godčevske« smejoči se družbi, v desnem kotu pa tuhta uganke, zagozdivši brado med prste, kako bi razvozlal zapletene niti »zank«. — **Odpusti nam naše dolge** je tretja slika Firlejeva (dve je priobčila lanska »Mladika«), ki so last Stare pinakoteke (dom slik) v Monakovem. Hčerka, ki jo je gnalo od doma v svet, se vrača potrta, razočarana, omadeževana nazaj v tih rojstni dom.

Za smeh.

Kakor kdo razume.

A.: »Ali ni to čudno: največji tepci imajo navadno najlepše žene.«

B.: »Ali bi rad, da dam za vino?«

Neprostopvoljna samo-
označba.

Živinski trgovec telegrafira svoji ženi: »Ker današnji vlak ne vzame bikov s seboj, pridem šele jutri.«

Če hoče biti pošten..

»Če bi Vi našli zlato uro, ali bi jo vrnili lastniku?«

»Če hočem biti pošten: ne!«

Pritožna knjiga.

Natakar: »Gospod šef, v restavraciji je cel kralj, gostje hočejo vdreti naravnost k Vam. Kaj naj storimo?«

Šef: »Nesite jim pritožno knjigo.«

Natakar: »To smo že storili. Pa vse nič ne pomaga.«

Šef: »Nesite jim še dve. To bo pač dovolj.«

Pri izkušnji.

Profesor bogoslovja: »Sveto pismo pa slabo poznate, gospod kandidat. Povejte mi nekaj svetopisemskih izrekov!«

Kandidat: »Judež je šel in se je obesil.«

Profesor: »Dobro! Ali ne veste nobenega drugega?«

Kandidat: »Pojdi in stori tudi ti tako!«

Iz šole.

Učitelj je razlagal v šoli, kako nastane blisk. Nazadnje je vprašal: »Kdo mi ve povedati razloček med bliskom in električno lučjo?«

Peterček: »Blisk je zastonj, luč pa ni, gospod učitelj.«

Nenavadna perutnina.

Mož je hotel narediti svoji ženi veselje in ji kupil papigo, ki je znala prav lepo in mnogo govoriti.

Pošlje jo po postrežčku ženi domov in gre dalje po svojih poslih.

Zvečer pride domov in žena mu prinese za večerjo ocvrtega ptiča.

»Kakšno cvrtje pa je to?« vpraša mož.

»I, saj si mi sam poslal zjutraj onega zelenega ptiča,« odgovori žena.

»Za božjo voljo,« se razburi mož, »to je bila vendar papiga, ki je znala govoriti!«

Ona: »Zakaj pa ni črhnila nobene besede!«

Vedno trgovec.

V znani večnadstropni trgovini na Mariahilferici na Dunaju leta neki gospod nervozno po vseh prostorih sem ter tja. Neki prodajalec to opazi in ga vpraša: »Koga iščete, gospod?«

Gospod: »Ženo sem izgubil.«

Prodajalec: »Žalne obleke se dobe v prvem nadstropju. Prosim, izvolite!«

Dosleden.

Gospod (beraču): »Milodara Vam ne dam, pač pa Vam dam delo, če hočete.«

Berač: »Hvala lepa, na svoje stare dni ne maram presedlati.«

Pred uporabo.

»Čujte; gospod Melona je uslužben pri tvrdki, ki razpečava sredstvo proti plešam, njegova glava pa je gola kot moja dlan.«

»I seveda, njega rabijo samo za fotografiranje: Pred uporabo!«

Navajen od mladosti.

Meščan (agitorjem za krematorij): »Pustite me že enkrat na miru z vašim krematorijem in sežiganjem mrličev; jaz hočem biti po smrti pokopan, kot sem že navajen od mladosti.«

Natančen račun ljubeznivega zeta.

Zet spremlja v Karlove vane svojo debelo taščo, ki tehta 80 kil. Sedi v kupeju in razmišlja: »Torej moja taščica tehta 80 kil. Vsako leto shujša v Karlovih varih 8 kil. Hvala Bogu, v desetih letih se je znebim.«

